

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

Θέμα: «Οι παράγοντες που επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά»

ΟΝΟΜ/ΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ: Αθανασίου Ευφροσύνη-Λυδία

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 3164

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Βασίλης Δαφέρμος

Ιούνιος 2019

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	2
Περίληψη	4
Εισαγωγή	5
1. Θεωρητικές Αφετηρίες.....	6
1.1. Η Θεσμική Προσέγγιση	6
1.2. Η Συμπεριφορική Προσέγγιση.....	6
2. Μοντέλα Ανάλυσης	7
2.1. Το παράδειγμα της Γαλλικής σχολής της ανθρωπογεωγραφίας.....	7
2.2. Το παράδειγμα του μοντέλου της εκλογικής οικολογίας (πολιτική οικολογία).....	9
2.3. Το ψυχοκοινωνιολογικό μοντέλο της σχολής του Κολούμπια (Columbia).....	10
2.4. Το ψυχοκοινωνιολογικό μοντέλο του Μίσιγκαν	13
2.4.1. Κομματική Ταύτιση – Κομματική αποστοίχιση (party identification).....	15
2.5. Ψήφος Απολογισμού.....	18
2.6. Το μακροκοινωνιολογικό υπόδειγμα των διαιρετικών τομών.....	19
2.7. Το μοντέλο της ορθολογικής επιλογής (rational choice model)	24
2.7.1. Κριτική στο μοντέλο του ορθολογικού εκλογέα και προβληματισμοί.....	27
2.7.2. Πότε αναδεικνύεται η ερμηνευτική αξία του κάθε μοντέλου	29
2.8. Η έρευνα των Parisi και Pasquino	30
2.9. Εκλογική συμπεριφορά και τύποι κομμάτων σύμφωνα με τους Tonnies και Scmalenbach .	31
3. Νεότερα Μοντέλα Εκλογικής Συμπεριφοράς.....	32
3.1 Θεματική ψήφος – Issue voting.....	32
3.2. Το μοντέλο του ψηφοφόρου - καταναλωτή.....	34
3.3. Οικονομική ψήφος	36
4. Η περίπτωση της Ελλάδας	37
4.1. Η εκλογική συμπεριφορά του κινήματος των αγανακτισμένων κινήματος των αγανακτισμένων	39
4.2. Η άνοδος της Χρυσής Αυγής	41
4.3. Υπόθεση ευθύνης και εκλογές του 2012	46
4.4. Το δημοψήφισμα του Ιουλίου του 2015.....	47
5. Σύγχρονα Δεδομένα και Διεθνείς Τάσεις	48
5.1. Η σύγχρονη οικονομική ψήφος στις χώρες της Νότιας Ευρώπη	48
5.2. Εκλογικά Συστήματα και Εκλογικός Κύκλος.....	49
5.3. Η άνοδος της Ακροδεξιάς στον 21ο αιώνα	52
6. Ερευνητικό Μέρος	54
6.1. Σκοπός Έρευνας	54

6.2. Στόχοι Έρευνας.....	54
6.3. Δείγμα Έρευνας και Μεθοδολογία Έρευνας.....	54
6.4. Απαντήσεις Έρευνας.....	58
6.5. Συσχετίσεις.....	64
6.6. Συμπεράσματα.....	75
Βιβλιογραφία	77
Παράρτημα	78

Περίληψη

Σκοπός της πτυχιακής εργασίας είναι να διερευνήσει τους παράγοντες που επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων. Αρχικά, πραγματοποιείται βιβλιογραφική επισκόπηση των παλαιότερων και των πιο σύγχρονων μοντέλων εκλογικής συμπεριφοράς. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ορισμένα δεδομένα για πολιτικά γεγονότα καίριας σημασίας για την Ελλάδα όπως το δημοψήφισμα το 2015, το κίνημα των αγανακτισμένων και την άνοδο της Χρυσής Αυγής. Επιπλέον, γίνεται αναφορά σε δεδομένα και φαινόμενα της διεθνούς πολιτικής σκηνής που αφορούν την οικονομική ψήφο εν όψει της κρίσης, τα εκλογικά συστήματα και τέλος την άνοδο της ακροδεξιάς τον 21^ο αιώνα. Ύστερα, στο ερευνητικό μέρος της εργασίας παρουσιάζονται στοιχεία για τους σκοπούς, την μεθοδολογία και το δείγμα της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα πραγματοποιείται στο Πανεπιστήμιο Κρήτης και στηρίζεται στη μέθοδο της τυχαίας δειγματοληψίας με τη χρήση ερωτηματολογίου. Εν συνεχεία, περιγράφονται τα αποτελέσματα της έρευνας και τέλος, τα γενικά συμπεράσματα της έρευνας για τους παράγοντες που επηρεάζουν τις επιλογές των ψηφοφόρων.

Εισαγωγή

Η πτυχιακή εργασία με τίτλο: «Οι παράγοντες που επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά» έχει διττό σκοπό. Αρχικά, μέσω της εργασίας επιχειρείται να διερευνηθεί βιβλιογραφικά το πεδίο της εκλογικής συμπεριφοράς και να πραγματοποιηθεί μια ανασκόπηση των βασικών μοντέλων εκλογικής συμπεριφοράς. Ταυτόχρονα, όμως, μέσω του ερευνητικού μέρους της παρούσας εργασίας επιχειρείται η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά στην Ελλάδα την σύγχρονη εποχή. Η έρευνα θα στηριχθεί σε δειγματοληψίες, με χρήση ανώνυμου ερωτηματολογίου, με τυχαίο και αντιπροσωπευτικό δείγμα. Ειδικότερα, η συλλογή του δείγματος βασίστηκε στην μέθοδο της απλής τυχαίας δειγματοληψίας με χρήση quota.

Αρχικά, το πρώτο μέρος της εργασίας είναι το θεωρητικό τμήμα και αφορά την παρουσίαση των μοντέλων εκλογικής συμπεριφοράς που αναπτύχθηκαν παλαιότερα και αποτέλεσαν σταθμούς στη μελέτη αυτού του πεδίου, τα πιο σύγχρονα μοντέλα που δημιουργήθηκαν, την περίπτωση της Ελλάδας και ορισμένα καίρια περιστατικά, από τα οποία αναδύονται σημαντικά δεδομένα και τέλος, ορισμένα σύγχρονα δεδομένα. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι θεωρητικές αφετηρίες από τις οποίες προήλθε η μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα κλασσικά μοντέλα εκλογικής συμπεριφοράς. Στο τρίτο κεφάλαιο, αναλύονται τα νεότερα μοντέλα εκλογικής συμπεριφοράς. Εν συνεχεία, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μνεία στην περίπτωση της Ελλάδας και ορισμένων σύγχρονων πολιτικών φαινομένων καίριας σημασίας. Τέλος, στο τελευταίο κεφάλαιο του θεωρητικού τμήματος της εργασίας γίνεται μια σύντομη αναφορά σε διεθνή δεδομένα και τάσεις της σύγχρονης εποχής.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας αποτελεί το ερευνητικό τμήμα. Αρχικά, αξίζει να αναφερθούν τα ερευνητικά ερωτήματα πάνω στα οποία βασίστηκε η έρευνα, στα οποία συμπεριλαμβάνονται τα εξής: Εάν η στάση του κόμματος στα εθνικά θέματα αποτελεί λόγο για να ψηφιστεί από τους ψηφοφόρους, εάν η ικανότητα του κόμματος να προσελκύσει ξένες επενδύσεις αποτελεί κριτήριο για να ψηφιστεί από τους ψηφοφόρους, εάν η ιδεολογική σύμπλευση και ταύτιση με το κόμμα συνιστά αιτία για να ψηφιστεί από τους ψηφοφόρους, εάν οι πελατειακές σχέσεις συνιστούν λόγο να ψηφιστεί ένα κόμμα, εάν η σοβαρότητα του κόμματος στην αντίληψη των ψηφοφόρων συνιστά λόγο για να ψηφιστεί το κόμμα αυτό, εάν μπορεί να ψηφιστεί ένα κόμμα ως εκδήλωση αντισυστημικής συμπεριφοράς, τι είναι πιο σημαντικό στην απόφαση ενός ψηφοφόρου να ψηφίσει ένα κόμμα και τέλος, ποιο κόμμα θα ψήφισαν ένα σήμερα είχαμε εκλογές.

Στο πρώτο μέρος του ερευνητικού τμήματος αναλύονται ο σκοπός, οι στόχοι, η μεθοδολογία, το δείγμα της έρευνας και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι απαντήσεις της έρευνας. Έπειτα, καταγράφονται οι συσχετίσεις που προέκυψαν

από τις ερωτήσεις αλλά και από τις μεταβλητές φύλου, εκπαιδευτικού επιπέδου, εκλογικής περιφέρειας και ηλικίας των ερωτηθέντων. Τέλος, παρουσιάζονται τα γενικά συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα.

1. Θεωρητικές Αφετηρίες

1.1. Η Θεσμική Προσέγγιση

Η θεσμική προσέγγιση αποτέλεσε την πιο κλασσική προσέγγιση ανάλυσης των πολιτικών επιστημών και το εφαλτήριο για την ανάπτυξη των υπολοίπων προσεγγίσεων της πολιτικής ανάλυσης. Συγκεκριμένα, όπως φανερώνει και το όνομα, η θεσμική προσέγγιση επικεντρώνεται στην μελέτη του θεσμού, καθώς οι θεσμοί κατέχουν σημαντικό ρόλο στις φιλελεύθερες δημοκρατίες και αναπόσπαστο κομμάτι του πολιτικού τους συστήματος. Ειδικότερα, στο επίκεντρο της ανάλυσης οι υποστηρικτές της συγκεκριμένης προσέγγισης τοποθετούν την διερεύνηση της φύσης των θεσμών και το ρόλο τους στα πολιτικά συστήματα. Επιπλέον, η ερμηνευτική αφετηρία και επίκεντρο αυτής της προσέγγισης αποτελεί το αξίωμα ότι «οι ρόλοι έχουν μεγαλύτερη σημασία από τους ανθρώπους που τους ενσαρκώνουν» και έτσι, η επιστημονική συζήτηση πραγματοποιείται για «τους θεσμικούς ρόλους και όχι τους ανθρώπους που τους κατέχουν, για προεδρίες και όχι για προέδρους, για την νομοθετική εξουσία και όχι για τους νόμους και για τη δικαστική εξουσία και όχι τους δικαστές» (Hague & Harrop, 2011:71).

Εν κατακλείδι, σύμφωνα με την παράδοση της θεσμικής προσέγγισης, οι οργανισμοί και οι θεσμοί αποτελούν παράγοντα διαμόρφωσης άτυπων συμπεριφορών, που εκλαμβάνονται ως δομικό στοιχείο του ίδιου του θεσμού. Ειδικότερα προκειμένου να στηρίξουν αυτήν την θέση οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής παραθέτουν δυο επιχειρήματα. Αρχικά, οι θεσμοί μέσω της προσφοράς ευκαιριών φαίνεται πως διαμορφώνουν τα συμφέροντα και άρα τις συμπεριφορές των ανθρώπων που τους ενσαρκώνουν, δηλαδή τα στελέχη. Επιπρόσθετα, οι θέσεις εργασίας σε οργανισμούς διαμορφώνουν σχέσεις και συμπεριφορές στα πλαίσια μιας θεσμικής κουλτούρας (Hague, Harrop, 2011).

1.2. Η Συμπεριφορική Προσέγγιση

Την δεκαετία του 1960, παρατηρήθηκε μια μετατόπιση στον προσανατολισμό των πολιτικών επιστημών καθώς το επίκεντρο μέχρι τότε αποτελούσε η συμπεριφορά του ατόμου και δεν δινόταν πλέον έντονη έμφαση στους θεσμούς. Πιο συγκεκριμένα όπως χαρακτηριστικά περιγράφεται από τους Rod Hague και Martin Harrop «το επίκεντρο μετατοπίστηκε από τα εκλογικά συστήματα

στους ψηφοφόρους, από τα νομοθετικά σώματα στους νομοθέτες, από το αξίωμα της προεδρίας σε συγκεκριμένους προέδρους» (Hague, Harrop, 2011:72). Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί ότι για τους συμπεριφοριστές το επίκεντρο και ο κυρίαρχος παράγοντας δεν ήταν ο θεσμός αλλά αντίθετα ο άνθρωπος που τον ενσαρκώνει. Κατά αυτόν τον τρόπο, στόχευαν μέσω της αξιοποίησης στατιστικών μεθόδων και αναλύσεων να διερευνήσουν την ατομική συμπεριφορά και τις τάσεις των πολιτών προκειμένου να αναδυθούν στατιστικά σημαντικές σχέσεις που θα μπορούσαν να γενικευτούν ως επιστημονικά τεκμηριωμένα αποτελέσματα. Καθώς η συμπεριφορική προσέγγιση γνώριζε ανάπτυξη η εκλογική συμπεριφορά άρχισε να διερευνάται σε μεγάλο βαθμό με σκοπό την ανακάλυψη του σκεπτικού που διαμορφώνει γενικά την συμπεριφορά του ψηφοφόρου και όχι μεμονωμένα την συμπεριφορά του στην εκλογική αναμέτρηση αποσυνδεδεμένη από τα ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του (Hague & Harrop, 2011).

Αξίζει να αναφερθεί ότι όπως εξηγεί ο Andrew Heywood θεμέλια λίθος της ραγδαίας ανάπτυξης που γνώρισαν οι πολιτικές επιστήμες ειδικότερα την δεκαετία του 1950 και 1960 είναι ο συμπεριφορισμός και το γεγονός ότι για πρώτη φορά η πολιτική επιστήμη ενέχει επιστημονικά τεκμηριωμένα συμπεράσματα. (Heywood, 2014) Με κοινή χρονική αφετηρία η συμπεριφορική προσέγγιση και η ανάπτυξη της μελέτης της εκλογικής συμπεριφοράς αποτέλεσαν πεδία για την ανάπτυξη της μεθόδου της δειγματοληψίας. Αξίζει επιπλέον, να αναφερθούμε στο γεγονός ότι τότε θεωρήθηκε πως η αποκρυπτογράφηση της ψήφου θα αποκάλυπτε όλους τους μυστικούς και αφανείς μηχανισμούς του πολιτικού συστήματος. Ωστόσο, ακόμα και αν αυτή η υπόθεση δεν επαληθεύτηκε η μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς ακόμα βρίσκεται στο επίκεντρο των πολιτικών επιστημών καθώς αποκαλύπτει τις πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές στο υφιστάμενο status quo (Heywood, 2014).

2. Μοντέλα Ανάλυσης

2.1. Το παράδειγμα της Γαλλικής σχολής της ανθρωπογεωγραφίας

Στον κλάδο της κοινωνιολογικής ανάλυσης της ψήφου, ο πρωτοπόρος κοινωνιολόγος και ιστορικός για την εποχή του Andre Siegfried, δημιούργησε το ρεύμα της γαλλικής σχολής της εκλογικής γεωγραφίας συνεισφέροντας γενικότερα στον κλάδο των γεωγραφικών σχολών. Εφαλτήριο της οικοδόμησης των μοντέλων ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς που ανήκουν στην οικογένεια της πολιτικής οικολογίας αποτέλεσε το έργο του «*Tableau politique de la France de l'Ouest sous la Troisième République*», μια διεξοδική μελέτη του ίδιου για μια μεγάλη αγροτική περιοχή της τότε Δυτικής Γαλλίας και τα εκλογικά αποτελέσματα των ψηφοφόρων της κατά τη

διάρκεια των πρώτων χρόνων της Γ΄ Δημοκρατίας (Mayer, 2005). Ειδικότερα, το ρεύμα που δημιούργησε αποκαλείτο εκλογική γεωγραφία και ο ίδιος μάλιστα ήδη από το πρόλογο του αναφέρει χαρακτηριστικά πως βασική επιδίωξη του αποτέλεσε η πρόσδεση και ο συνδυασμός της πολιτικής όχι αποκλειστικά στο αντικείμενο της γεωγραφίας αλλά ειδικότερα στο αντικείμενο που ονομάζεται ανθρωπογεωγραφία (Νικολακόπουλος, 2001).

Το υπόδειγμα της ανάλυσης της σχολής που δημιούργησε ο Andre Siegfried είχε ως επίκεντρο την διασύνδεση των πολιτικών επιλογών και συμπεριφορών καθώς και της σταθερότητας αυτών με την χωρική διάταξη και τις γεωγραφικές περιοχές που εμπεριέχουν διάφορα χαρακτηριστικά προκειμένου να αναλύσει κοινωνιολογικά τη ψήφο. Ο ίδιος μάλιστα δημιούργησε και παρουσίασε χάρτες που απεικόνιζαν το ποσοστό των ψήφων που αντιστοιχούσε σε κάθε περιοχή και αντιλήφθηκε την συχνή ύπαρξη επαναλαμβανόμενων μοτίβων με πολιτικό, χρονικό και τοπικό αποτύπωμα. Επιπρόσθετα, την συνοχή και την συνέχεια με χρονική διάρκεια και τοπική εγγάραξη στις επιλογές των ψηφοφόρων παρατήρησε και ο V. O. KEY Jr, πολιτικός επιστήμονας και καθηγητής πανεπιστημίου στο έργο του “*A Theory of Critical Elections*”. Πιο συγκεκριμένα, η εκλογική γεωγραφία αναπτύχθηκε μέσω μιας ιδιαίτερης μεθοδολογίας και η ανάλυση της αποτελούνταν από δύο διαδοχικά και αλληλοσυμπληρούμενα στάδια. Αρχικά, πραγματοποιείτο διεξοδική χαρτογράφηση των πολιτικών απόψεων και προτιμήσεων των ψηφοφόρων η οποία αναδεικνύει την γεωγραφική κατανομή αυτών και την εγγάραξη τους σε γεωγραφικό επίπεδο που εκδηλώνει τις γεωγραφικές ζώνες με σταθερές πολιτικές προτιμήσεις. Το πρώτο στάδιο αφού ολοκληρωθεί καταδεικνύει τη θέση του ίδιου του συγγραφέα «οι πολιτικές απόψεις υπόκεινται σε γεωγραφική κατανομή» (Νικολακόπουλος, 2001:28). Το δεύτερο μέρος συνιστά την προσπάθεια ερμηνείας και το πιο κρίσιμο στάδιο καθώς μέσω της συγκριτικής ανάλυσης μίας πληθώρας διαφορετικού τύπου χαρτών όπως πολιτικών, γεωγραφικών, κοινωνικών προκύπτουν ορισμένοι εξέχουσας σημασίας παράγοντες που λειτουργούν ερμηνευτικά στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς (Νικολακόπουλος, 2001).

Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι την εποχή της συγγραφής του έργου του Andre Siegfried δεν υπήρχε η δυνατότητα διεξαγωγής δειγματοληψιών και έτσι η πορεία που ακολουθείται στην μεθοδολογία της ανάλυσης της εκλογικής γεωγραφίας στηρίζεται στην διεξαγωγή συμπερασμάτων μέσω της συγκριτικής προσέγγισης των κοινωνικών, πολιτικών και γεωγραφικών χαρακτηριστικών των συλλογικοτήτων που αντιμετωπίζονται ως το υποκείμενο-οντότητα της έρευνας, συνεισφέροντας έτσι στην πληροφόρηση σχετικά με τη κατανομή των ψήφων. Συγκεκριμένα, η κοινωνική δομή, η θρησκεία, οι ιστορικές συνθήκες συγκρότησης, οι εξωτερικές επιδράσεις και η βαθμός αντίστασης αποτελούν αυτούς τους παράγοντες (Νικολακόπουλος, 2001).

Σημαντική συνεισφορά στο κλάδο της εκλογικής συμπεριφοράς και ιδιαίτερα στη γαλλική σχολή της ανθρωπογεωγραφίας είχε η έρευνα του Andre Siegfried για την περιοχή της Βανδέας, μέσα στην οποία υπήρχαν γεωγραφικές ζώνες που υποδείκνυαν πολιτικές προτιμήσεις με σταθερότητα. Ειδικότερα, στον βορρά η περιοχή του γρανίτη και στο νότο η περιοχή του ασβεστόλιθου διαιρούσαν τον χώρο σε δυο διαφορετικές γεωγραφικές και πολιτικές ζώνες που στο εσωτερικό τους η κάθε μία παρουσίαζε πολιτικές νόρμες και χαρακτηριστικά με σταθερότητα. Η περιοχή του βορρά παρουσίαζε κατοικίες με αραιή πυκνότητα, όπου η ιδιοκτησία και συγκεκριμένα ο τύπος της ιδιοκτησίας αφορούσε τους γαιοκτήμονες που εξουσίαζαν την γη αλλά και τους χωρικούς που ήταν συνδεδεμένοι με αυτή, η κοινότητα φαίνεται να μην είχε συνοχή και δυνατότητες κοινωνικής ανέλιξης και η θρησκεία ενείχε ισχυρά ερείσματα. Ειδικότερα στην συγκεκριμένα γεωγραφική και πολιτική ζώνη η μορφολογία του εδάφους, η κατοικία, ο τύπος ιδιοκτησίας, οι κοινωνικές δομές και η θρησκεία διαμορφώνουν τον πολιτικό προσανατολισμό της περιοχής ο οποίος ήταν η Δεξιά. (Mayer, 2005)

Αντίθετα, για τον νότο όπου οι κατοικίες είχαν μεγάλη πυκνότητα, ο τύπος της ιδιοκτησίας που αφορούσε μικροϊδιοκτήτες, η κοινωνική δομή που υπαγόρευε την εξισωτική προσέγγιση και τις χαλαρές κοινωνικές δομές και τέλος η τάση προς την αποθρησκευτικοποίηση οδηγούν στις βάσεις που είχε η Αριστερά σε αυτή τη γεωγραφική ζώνη. Μέσα από το παράδειγμα και την έρευνα για την περιοχή της Βανδέας, στην οποία στηρίζει και την μέθοδο του, αναδεικνύεται το ερμηνευτικό μοντέλο του Siegfried. Το γεωλογικό έδαφος υποδεικνύει τα χαρακτηριστικά της κατοικίας, της κοινωνικής δομής και της θρησκείας που συνθέτουν τον πολιτικό προσανατολισμό και τις νόρμες μιας ταυτόχρονα πολιτικής και γεωγραφικής ζώνης (Mayer, 2005). Μέσα από το παράδειγμα της Βανδέας, φαίνεται έκδηλα και το ερμηνευτικό μοντέλο του Siegfried το οποίο μέσω της γεωλογίας του εδάφους οδηγεί στον τύπο της κατοικίας, ο οποίος με την σειρά του αναδεικνύει τρία χαρακτηριστικά εξέχουσας σημασίας την ιδιοκτησία και τον τύπο της ιδιοκτησίας, την κοινωνική δομή και την θρησκεία. Σύμφωνα με το πολυπαραγοντικό αυτό μοντέλο έτσι διαμορφώνεται ο πολιτικός προσανατολισμός (Mayer, 2005).

2.2. Το παράδειγμα του μοντέλου της εκλογικής οικολογίας (πολιτική οικολογία)

Στην οικογένεια των οικολογικών μοντέλων εντάσσεται και το μοντέλο της εκλογικής οικολογίας, το οποίο συνιστά μια προσέγγιση στην επιστημονική αναζήτηση των παραγόντων που επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά και σαν μοντέλο είναι φανερά επηρεασμένο από το έργο του Andre Siegfried, του ιδρυτή της σχολής της ανθρωπογεωγραφίας. Ως σχολή αναδύθηκε κατά

την περίοδο του μεσοπολέμου τόσο στην Βόρεια Ευρώπη όσο και στην Αμερική και στην αρχή διαφοροποιήθηκε από τη σχολή του του Andre Siegfried, του οποίου η επιρροή γίνεται φανερή και στο έργο του R. Heberle και του H. Tingsten (Νικολακόπουλος, 2001) Ωστόσο, το έργο του «H Tingsten», αποτέλεσε ένα σταθμό εξέχουσας σημασίας για το μοντέλο της εκλογικής οικολογίας καθώς παρουσίαζε ενδελεχώς μια πληθώρα στατιστικών δεδομένων και πληροφοριών για την Ευρώπη, την Αμερικής, την Αυστραλίας και την Νέας Ζηλανδίας και προσέγγιζε ορισμένες πτυχές που διέπουν την εκλογική συμπεριφορά (Νικολακόπουλος, 2001)

Μεθοδολογικά το μοντέλο της πολιτικής οικολογίας χρησιμοποιούσε την τεχνική της σύγκρισης των στατιστικών κατανομών των γεωγραφικών ενοτήτων και στη συνέχεια τους υπολογισμούς των στατιστικών συσχετίσεων ανάμεσα σε δεδομένα κοινωνικού, οικονομικού, πολιτισμικού και εκλογικού χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, το επίκεντρο της μεθοδολογικής επιλογής των ερευνητών της πολιτικής οικολογίας συσχετιζόταν με την αξιοποίηση των στατιστικών μεθόδων με αποτέλεσμα να διαφοροποιείται αρχικά από την χαρτογραφική προσέγγιση της σχολής της ανθρωπογεωγραφίας (Νικολακόπουλος, 2001). Αν και η μεθοδολογική απόκλιση των μοντέλων ήταν φανερή αντιμετώπιζαν από κοινού τη τροχοπέδη της μυστικότητας της ψήφου και στόχευαν στην προσπέλαση του εμποδίου μέσω της μελέτης συλλογικών δεδομένων των γεωγραφικών ενοτήτων. Έτσι, οι δύο σχολές της οικογένειας των οικολογικών μοντέλων αν και αρχικά διαφοροποιήθηκαν μεθοδολογικά, στην συνέχεια αντιμετώπισαν το ίδιο εμπόδιο στην διερεύνηση της εκλογικής συμπεριφοράς και ταυτίστηκαν ως προς την επιλογή της μελέτης συλλογικών δεδομένων (Νικολακόπουλος, 2001).

2.3. Το ψυχοκοινωνιολογικό μοντέλο της σχολής του Κολούμπια (Columbia)

«Οι απαρχές της εκλογικής κοινωνιολογίας ως υποπεδίου της πολιτικής επιστήμης ήταν στα μέσα του προηγούμενου αιώνα, όταν στην Υπηρεσία της Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας (Bureau of Applied Social Research) του Πανεπιστημίου Κολούμπια, ενός Ινστιτούτου για την μελέτη των κοινωνικών επιδράσεων των μέσων μαζικής επικοινωνίας, ξεκίνησαν οι έρευνες της εκλογικής συμπεριφοράς, οι οποίες στηρίζονταν στη συστηματική παραγωγή ατομικών δεδομένων εστίαζαν, δηλαδή, στον εξατομικευμένο ψηφοφόρο, την εκλογική συμπεριφορά του οποίου επιχειρούσαν να εξηγήσουν» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018). Η διαφοροποίηση τόσο στην μεθοδολογία όσο και στην προσέγγιση από το φάσμα των οικολογικών και γεωγραφικών μοντέλων συνιστά απότοκο της ανάδυσης των ψυχοκοινωνιολογικών μοντέλων, τα οποία κατευθύνονται περισσότερο

στην άρση του ανυπέρβλητου εμποδίου της μυστικότητας της ψήφου που αποτελούσε τροχοπέδη για την ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς του ατόμου (Νικολακόπουλος, 2001).

Αρχικά, το ψυχοκοινωνιολογικό μοντέλο της σχολής του Columbia στηρίζεται κυρίως στον κοινωνιολόγο Paul Lazarsfeld και την έρευνα του που δημοσιεύτηκε στο σχετικό έργο του «*The people's choice*» το 1944. Ειδικότερα, η αρχική ιδέα γύρω από αυτή την κοινωνιολογική έρευνα ήταν η διερεύνηση του κοινωνικού αντίκτυπου της προεκλογικής εκστρατείας για τις προεδρικές εκλογές του 1940 στην περιοχή του Ohio ανάμεσα στον δημοκρατικό Φράνκλιν Ρούσβελτ και στον υποψήφιο ρεπουμπλικάνο Γουέντελ Γουίλκι. Στόχος του στη έρευνα αυτή ήταν να ανιχνεύσει το ποσοστό των ψηφοφόρων που μετατοπίστηκαν και άλλαξαν γνώμη κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου (Antunes, 2010). Τα βασικά έργα στα οποία περιλαμβάνεται το έργο του μοντέλου της σχολής του Columbia είναι αρχικά το προαναφερθέν «*The people's choice*» που δημοσιεύτηκε το 1944 από τους Lazarsfeld, Berelson και Gaudet, το έργο με τίτλο «*Voting*» των Lazarsfeld, Berelson και McPhee το 1954, και τέλος, το «*Personal Influence*» του Katz και του Lazarsfeld που εκδόθηκε το 1955 (Antunes, 2010).

Πιο συγκεκριμένα, η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην έρευνα του Lazarsfeld, είχε να κάνει με τις δημοσκοπήσεις που ήδη από τον μεσοπόλεμο και μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου γνώριζαν μεγάλη άνθηση. Μάλιστα, η μεθοδολογία αφορούσε τις εμπειρικές κοινωνιολογικές επιμέρους έρευνες που βασιζόνταν στις ατομικές συνεντεύξεις. Γίνεται αντιληπτό ότι μέσω των ατομικών συνεντεύξεων καθίσταται εφικτή η διερεύνηση των ατομικών επιλογών και έτσι επιτυγχάνεται η προσέγγιση της ψήφου υπό το πρίσμα της ατομικότητας (Νικολακόπουλος, 2001). Ταυτόχρονα, η καινοτόμα για την εποχή του τεχνική των επαναλαμβανόμενων συνεντεύξεων (panel) στοχεύουν στην πολυσύνθετη διαδικασία διαμόρφωσης της απόφασης και την εκμείωση των απαντήσεων στα σημαντικά ερωτήματα ποιος ήταν ο υποψήφιος που ψήφισε ο ερωτώμενος και κυρίως το «γιατί» (Mayer, 2005). Ειδικότερα, οι επαναλαμβανόμενες αυτές συνεντεύξεις πραγματοποιούνταν σε ένα καθορισμένο δείγμα ψηφοφόρων που χωρίστηκε σε τέσσερις ομάδες των 600 ψηφοφόρων. (Antunes, 2010) Οι ερωτήσεις στις οποίες υποβάλλονταν οι ερωτηθέντες αφορούσαν την πολιτική άποψη των ίδιων, τη σχέση τους με τα μέσα ενημέρωσης και τα κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά τους. Σε αντίθεση με τα ορθολογικά μοντέλα και το μοντέλο του Μίσιγκαν υιοθετεί την κοινωνιολογική προσέγγιση, η οποία αφορά την ένταξη του ψηφοφόρου σε κοινωνιολογικές ομάδες και οντότητες (Mayer, 2005).

Μέσω της έρευνας αυτής για τον αντίκτυπο της προεκλογικής εκστρατείας, αναδύθηκε το συμπέρασμα πως οι εκστρατείες επιδρούν με ήπιο, σε γενικά πλαίσια, τρόπο στους ψηφοφόρους, των οποίων η πλειοψηφία έχει ήδη διαμορφώσει την απόφασή τους σχετικά με την ψήφο ή έχουν ήδη παγιωμένη άποψη πριν από την εκστρατεία. Ο Lazarsfeld, πιο συγκεκριμένα, καταλήγει στο

συμπέρασμα ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η προεκλογική εκστρατεία δεν λειτουργεί ανατρεπτικά για τους ψηφοφόρους με παγιωμένη πολιτική πεποίθηση. Ταυτόχρονα, συχνό φαινόμενο αποτελεί ο ψηφοφόρος να ψηφίζει με βάση το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται, την κοινωνική ομάδα με την οποία ταυτίζεται ή και συχνά σύμφωνα με τον Key Jr. με βάση την πολιτική πεποίθηση του οικογενειακού κύκλου και του neighbor effect, δηλαδή του φιλικού περιβάλλοντος (Mayer, 2005). Τέλος, εκείνοι οι ψηφοφόροι οι οποίοι εμφανίζονται ως πιο δεκτικό κοινό και ευμετάβλητοι κατά τη διάρκεια μιας προεκλογικής εκστρατείας, δεν διαθέτουν εκ των προτέρων μια ισχυρή πολιτική προδιάθεση.

Αντίθετα, όσοι έχουν ισχυρή πολιτική κλίση μέσω της επίδρασης της εκστρατείας φαίνεται ότι την ισχυροποιούν ακόμα περισσότερο. Η πολιτική απόφαση σύμφωνα, με τον πολιτολόγο V.O. Key, είναι μία απόφαση διαρκείας η οποία δεν δύναται να αλλάξει ή να τεθεί υπό αμφισβήτηση εύκολα (Mayer, 2005). Μέσω της έρευνας που δημοσιεύτηκε στο «*The people's choice*» οι ερευνητές κατέληξαν στο πόρισμα ότι η πλειοψηφία του δείγματος των ψηφοφόρων αποφάσισαν και τελικά έδρασαν στις εκλογές με βάση τον αρχικό πολιτικό τους προσανατολισμό, ο οποίος δύναται να εξηγηθεί με βάση τρεις παράγοντες και συγκεκριμένα, την περιοχή κατοικίας, την θρησκεία και τέλος, το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Ειδικότερα, από το σύνολο των 600 ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα μόνο οι 54 άλλαξαν τον προσανατολισμό τους, επηρεάστηκαν και τελικά ψήφισαν κάτι διαφορετικό από την αρχική τους προδιάθεση (Antunes, 2010).

Ένα άλλο ιδιαίτερα κρίσιμο συμπέρασμα που αναδύθηκε μέσω των ερευνών του Lazarsfeld, αφορά την εγγενή τάση των ψηφοφόρων να ψηφίζουν πολιτικά σύμφωνα με την ένταξη τους και την θέση τους κοινωνικά. Χαρακτηριστικά, όπως σημειώνει ο ίδιος ο Paul Lazarsfeld, «ένα άτομο σκέφτεται πολιτικά με τον ίδιο τρόπο που ζει κοινωνικά. Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά προσδιορίζουν τις πολιτικές προτιμήσεις» (Lazarsfeld, 1944, αναφ. στη N. Mayer, 2005:54). Ειδικότερα, σύμφωνα με τον κοινωνικό ντετερμινισμό, τα κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν την κοινωνική θέση και ταυτότητα του ατόμου, επιδρούν ραγδαία στην διαμόρφωση της προσωπικής πολιτικής απόφασης του ψηφοφόρου. Ενώ η ψήφος συνιστά προσωπική επιλογή, η διαμόρφωση της διέπεται από συλλογικές νόρμες, τις διαπροσωπικές σχέσεις και την ομογενοποιημένη πολιτική ταυτότητα που αναπτύσσουν οι κοινωνικές ομάδες.

Σύμφωνα με τους ερευνητές, οι επιλογές των ψηφοφόρων είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την ένταξη αυτών σε κοινωνικές ομάδες. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα πορίσματα τους οι πιέσεις από τις κοινωνικές ομάδες είναι ο παράγοντας που οδηγεί τον ψηφοφόρο να ψηφίσει κάτι διαφορετικό από την αρχική του προδιάθεση και όχι το πολιτικό πρόγραμμα ή η επίδραση των Μέσων Μαζικής

Ενημέρωσης. Μάλιστα, σύμφωνα με τους ερευνητές και αντίθετα με τις αρχικές προσδοκίες τους παρατηρήθηκε το φαινόμενο οι ψηφοφόροι να ψηφίζουν ένα υποψήφιο ή ένα κομματικό σχηματισμό λόγω της πίεσης από τους άσκησαν άτομα της κοινωνικής ομάδας στην οποία εντάσσονταν και όχι εξαιτίας των προγραμμάτων ή των θεμάτων που συμπεριέλαβε το κόμμα στην προεκλογική του καμπάνια. (Antunes, 2010). Αξίζει να αναφερθεί ότι το 1948 ο Lazarsfeld και οι συνεργάτες του επανέλαβαν την έρευνα στις προεδρικές εκλογές που πραγματοποιούνταν ανάμεσα στον Χάρυ Τρούμαν και στον Τόμας Ντέγουι έπειτα από τις κριτικές που δέχθηκε το έργο τους το 1944 και δημοσίευσαν τα αποτελέσματα αυτής το 1954 στο έργο αυτών με τίτλο «*Voting: A study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*».

Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ξανά τη σημασία που κατέχουν το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, η θρησκεία και ο τόπος κατοικίας στη διαδικασία της κοινωνικής διαφοροποίησης (social differentiation) όπως την ονομάζουν, τη σημασία τους στη διαδικασία της κληρονομικότητας και της μετάδοσης (transmissibility) μέσω της οποίας διατηρείται η κοινωνική διαφοροποίηση (status) από γενιά σε γενιά και τέλος, τη σημασία τους στην ομοιογένεια ανάμεσα στα άτομα της ίδια κοινωνικής και οικονομικής ομάδας που τα διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες (proximity, contact). Έτσι, οι τρεις αυτές διαδικασίες διαμορφώνουν τον πολιτικό προσανατολισμό από τον οποίον αρχικά είναι πολύ πιθανόν να απομακρυνθούν οι εκλογείς αλλά τον επιβεβαιώνουν επιστρέφοντας συνήθως στην αρχική τους θέση αργότερα, την οποία έχει και η πλειοψηφία της ομάδας στην οποία ανήκουν (reactivation) (Antunes, 2010).

2.4. Το ψυχοκοινωνιολογικό μοντέλο του Μίσιγκαν

Στο φάσμα των ψυχοκοινωνιολογικών μοντέλων εντάσσεται και η σχολή του Μίσιγκαν η οποία εξελίσσει ταυτόχρονα τις έρευνες της. Ειδικότερα, στο Survey Research Center του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν αναπτύσσεται εκείνη την περίοδο μια έρευνα σχετικά με τις δημόσιες πολιτικές την ημέρα πριν από τις προεδρικές εκλογές του 1948. Το ερωτηματολόγιο περιείχε μια ερώτηση για τις πολιτικές προτιμήσεις μέσω της οποίας αναδύθηκαν συμπεράσματα εξέχουσας σημασίας για την ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς. Έτσι, η ερώτηση αυτή τέθηκε σε εφαρμογή εκ νέου στο ίδιο δείγμα ψηφοφόρων την επόμενη μέρα μετά το πέρας των προεδρικών εκλογών προκειμένου να αποπειραθούν να εξηγήσουν την απροσδόκητη νίκη του Τρούμαν, την οποία δεν είχαν προβλέψει οι εταιρίες δημοσκοπήσεων. Στους τόμους: «*The people elect a president*», «*The voter decides*» και «*The American voter*» περιγράφεται ενδελεχώς το μοντέλο

ανάλυσης της σχολής του Michigan και εμπεριέχει τις έρευνες του SRC από το 1948 έως το 1956 στο σύνολό τους (Mayer, 2005).

Ως προς την μεθοδολογία, διαφοροποιούνται από την σχολή του Columbia καθώς οι ερευνητές του SRC και ο Angus Campell διεξήγαγαν έρευνες σε εθνικό επίπεδο, χρονικά προσανατολισμένες πριν μετά το πέρας κάθε προεδρικής εκλογής και με δείγμα 2000 ατόμων έτσι ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη αντιπροσώπευση του συνολικού πληθυσμού που ενέχει δικαίωμα ψήφου. Το στοιχείο, ωστόσο που απέδιδε την συνολική διερεύνηση και τα αποτελέσματα τα οποία ήταν αντιπροσωπευτικά του εκλογικού σώματος στο σύνολο του, συνιστά το δείγμα το οποίο ήταν μεγάλο και προσέφερε την δυνατότητα σχηματισμού μιας τεράστιας βάσης δεδομένων που αποτύπωνε την συμπεριφορά και τις μεταβολές των ψηφοφόρων σε διεθνή κλίμακα. Τέλος, η μεθοδολογία τους επέτρεψε την αναλυτική διερεύνηση του φαινομένου της αποχής, της μεταβολής της πολιτικής απόφασης και των γεγονότων που συμβάλλουν σε αυτή, των μηχανισμών και της ταύτισης των ψηφοφόρων με τα διάφορα πολιτικά κόμματα που ανταγωνίζονται «party identification» (Mayer, 2005).

Η διαφοροποίηση στον θεωρητικό προσανατολισμό των ερευνητών του SRC καθώς και η αμφισβήτηση προς τον κοινωνικό ντετερμινισμό του Lazarsfeld αποδίδονται στην σημασία της ατομικής ψυχολογίας και των πολιτικών αντιλήψεων που αποτελούσαν τους παράγοντες βαρύτητας για εκείνους. Ειδικότερα, παραγκωνίζοντας τον ρόλο της κοινωνικής ταύτισης και της ένταξης και των κοινωνικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών των ψηφοφόρων θέτουν στο επίκεντρο την ατομική ψυχοσύνθεση των ψηφοφόρων, τη σημασία της πολιτικής τοποθέτησης αυτών, την κομματική ταύτιση, το εκλογικό περιβάλλον και την ρευστότητα που έχει μερικές φορές η ψήφος (Νικολακόπουλος, 2001).

Σύμφωνα με τους αναλυτές του συγκεκριμένου ερμηνευτικού μοντέλου η κομματική ταύτιση δεν συνιστά τον μοναδικό παράγοντα που επηρεάζει την εκλογική συμπεριφορά του σώματος των ψηφοφόρων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Nonna Mayer: «Η κομματική ταύτιση δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας που καθορίζει τις πολιτικές στάσεις των ψηφοφόρων και συνεπώς την ψήφο τους. Πρέπει να λαμβάνει κανείς υπόψη του το συγκεκριμένο πλαίσιο των εκλογών κάθε φορά, τη φύση των διακυβεύσεων, την προσωπικότητα των υποψηφίων.» Ταυτόχρονα, ένα άλλο πόρισμα καίριας σημασίας είναι ο διαχωρισμός των εκλογικών αναμετρήσεων σε τρεις διαφορετικές μεταξύ τους κατηγορίες (Mayer, 2005).

Αρχικά, η πρώτη κατηγορία αφορά τις εκλογές διατήρησης, δηλαδή εκείνες τις εκλογικές αναμετρήσεις που η κομματική ταύτιση συνιστά τον κυρίαρχο παράγοντα διαμόρφωσης και επηρεασμού της εκλογική συμπεριφοράς καθώς δεν υφίσταται κάποιος υποψήφιος με ισχυρό προφίλ ή κάποια σημαντική και δυναμική διακύβευση. Για τη συγκεκριμένα κατηγορία, κατάλληλο

παράδειγμα αποτελούν οι προεδρικές εκλογές του 1948 στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Mayer, 2005). Στη συνέχεια, οι εκλογές παρεκτροπής ως δεύτερη κατηγορία αφορούν τις εκλογικές αναμετρήσεις στις οποίες αναδεικνύονται αντιφάσεις μεταξύ της υφιστάμενης κομματικής ταύτισης και της τελικής επιλογής ψηφοφόρων. Ειδικότερα, χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της κατηγορίας αποτελούν οι εκλογές του 1952 στις Η.Π.Α., όπου αν και οι ενδείξεις επιβεβαίωναν την ιδεολογική σύμπλευση με το δημοκρατικό κόμμα τελικά αναδείχθηκε ο ρεπουμπλικάνος υποψήφιος. Τέλος, ο τρίτος τύπος, δηλαδή οι εκλογές αποστοίχισης που υποδηλώνουν την κατηγορία των αναμετρήσεων που πραγματοποιούνται υπό συνθήκες μετατροπής και διάσπασης των υφιστάμενων ή παλαιών κομματικών προτιμήσεων και την δημιουργία νέων, μπορεί να παρατηρηθεί στις εκλογές κατά τη περίοδο της κρίσης του 1929 στις Η.Π.Α. (Mayer, 2005).

2.4.1. Κομματική Ταύτιση – Κομματική αποστοίχιση (party identification)

Το μοντέλο του Michigan εισήγαγε τον όρο κομματική ταύτιση προκειμένου να ερμηνεύσει την εκλογική συμπεριφορά. Οι επιλογές των ψηφοφόρων σύμφωνα με το αξίωμα της κομματικής ταύτισης, δεν συνιστούν προϊόν ανταπόκρισης και ευθυγράμμισης του πολιτικού προγράμματος με τις δικές τους επιδιώξεις και προσδοκίες. Αντίθετα, οι επιλογές των ψηφοφόρων είναι απότοκο ενός πάγιο δεσμού του ίδιου του ψηφοφόρου με το κόμμα επιλογής του ή με μια πολιτική οικογένεια. Πιο συγκεκριμένα, η κομματική ταύτιση εκφράζει τον μακροχρόνιο δεσμό και την μακροπρόθεσμη ταύτιση του ψηφοφόρου με ένα συγκεκριμένο κόμμα η οποία συχνά έχει πάγιο χαρακτήρα.

Ειδικότερα, ως φαινόμενο προκειμένου να καθίσταται μετρήσιμο και να παράγει συμπεράσματα στις δημοσκοπήσεις και στις δειγματοληψίες ανιχνεύεται με τον αυτοπροσδιορισμό του ερωτώμενου σε μια κλίμακα όπως Αριστερά – Δεξιά, όπου παραδείγματος χάρη το μηδέν συμβολίζει την απόλυτη ταύτιση με την Αριστερά, το πέντε το κέντρο και το δέκα την απόλυτη ταύτιση με την Δεξιά (Mayer, 2005). Το μοντέλο της κομματικής ταύτισης υπαγορεύει ότι ο ψηφοφόρος ψηφίζει σχεδόν νομοτελειακά το κόμμα με το οποίο ταυτίζεται και αυτή του η επιλογή συνιστά μια πράξη η οποία έχει διάρκεια δηλαδή ο ψηφοφόρος εμφανίζεται να ψηφίζει το κόμμα αυτό σε πολλές εκλογικές αναμετρήσεις, ως ένα πολιτικό σώμα που αντιπροσωπεύει έναν αστερισμό ιδεών και ιδεολογίας. Ο Θ. Διαμαντόπουλος καταλήγει ότι η κομματική ταύτιση είναι δυνατό να αποδοθεί σε μία πληθώρα παραγόντων όπως ο κομματικός προσανατολισμός ή η κομματική παράδοση του οικογενειακού περιβάλλοντος, οι πολιτικές εμπειρίες του παρελθόντος που το άτομο βίωσε τραυματικά ή οι εμπειρίες που αποκόμισε από τα παιδικά του χρόνια και βιώματα (Διαμαντόπουλος, 1993).

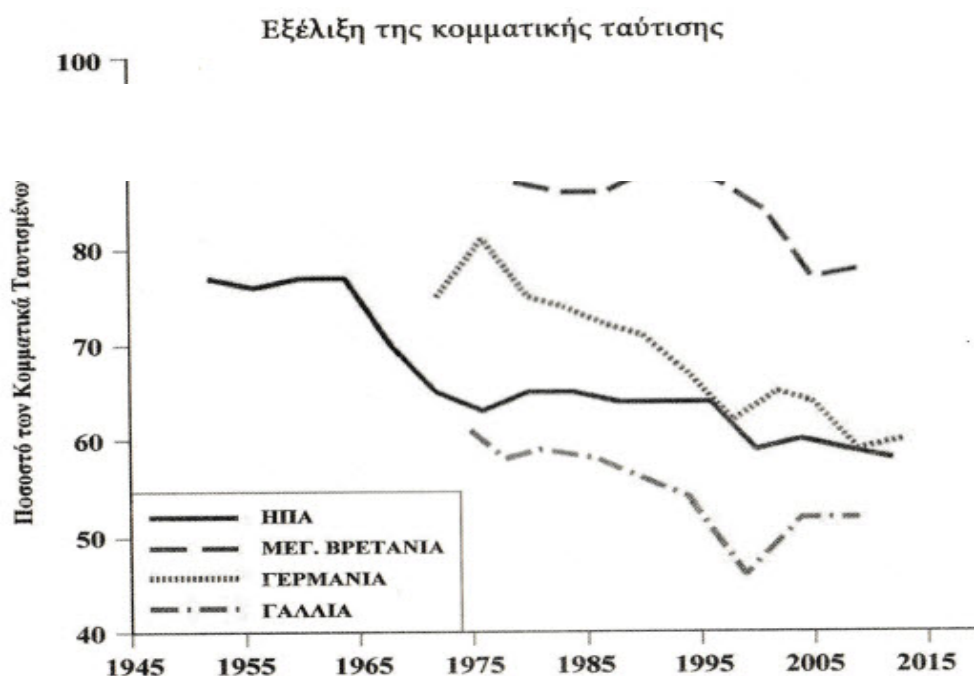
Ωστόσο, μια ιδιαίτερη πτυχή αφορά το πότε το φαινόμενο αυτό της κομματικής ταύτισης είναι δυνατό να εμφανιστεί και να ανθίσει και οι απόψεις σε αυτό διχάζονται. Αφενός, σύμφωνα με τον Converse προκειμένου να κάνουμε λόγο για την ύπαρξη ισχυρών δεσμών μεταξύ ψηφοφόρων και κομμάτων και την έντονη εμφάνιση του φαινομένου τις κομματικής ταύτισης, χρειάζεται να περάσουν τρεις διαδοχικές γενιές μέσα σε ένα πολιτικό καθεστώς, έτσι ώστε, η τρίτη αυτή γενιά να αναπτύξει αυτούς τους δεσμούς και να ισχυροποιήσει το φαινόμενο, αφού η πλειοψηφία των ψηφοφόρων αυτής της γενιάς θα ταυτιστούν έντονα με έναν πολιτικό σχηματισμό. Στον αντίποδα, σύμφωνα με την άποψη του Beck, μόνο σε συνθήκες μιας έντονης και βαθιάς πολιτικής αντιπαράθεσης αναπτύσσονται ισχυροί δεσμοί με τα κόμματα από την γενιά που την βιώνει. Μάλιστα, υποστηρίζει ότι η επομένη γενιά από αυτή που βίωσε την έντονη πολιτική αντιπαράθεση εμφανίζεται με εξασθενημένη κομματική ταύτιση και παραταξιακή ένταξη. Τέλος, η τρίτη γενιά, εμφανίζεται έτοιμη να εγκαταλείψει την σύνδεση αυτή και ο δεσμός με τα υπάρχοντα κόμματα είναι φανερά πολύ εξασθενημένος (Διαμαντόπουλος, 1993).

Το μοντέλο αυτό εξηγεί απόλυτα το γεγονός ότι πολλοί ψηφοφόροι παρά την εμφανή απογοήτευση από την υφιστάμενη πολιτική δύναμη και την δράση που ακολούθησε ή την μεταβολή των θέσεων της σε ουσιώδη ιδεολογικά θέματα δεν επέφερε ρήξη στην ταύτιση του ψηφοφόρου και την σύνδεση του με το κόμμα αυτό (Hague, 2011). Ταυτόχρονα, η εισαγωγή της έννοιας της κομματικής ταύτισης αποτέλεσε ένα εξαιρετικά σημαντικής αξίας ερμηνευτικό εργαλείο για εκείνες τις περιπτώσεις που τα ορθολογικά μοντέλα εμφανίζουν ερμηνευτική αδυναμία και καθίστανται ανεπαρκή, δηλαδή στις περιπτώσεις όπου η εκλογική συμπεριφορά διερευνάται υπό συνθήκες που η πολιτική αντιπαράθεση οξύνθηκε από γεγονότα όπως οι επαναστάσεις, οι εμφύλιες συγκρούσεις, εξεγέρσεις και συμπλοκές στη πολιτική σκηνή της χώρας όπου αυτή η αντιπαράθεση χαρακτηρίζεται από συναισθηματική υπερφόρτιση όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Θ. Διαμαντόπουλος. Ωστόσο, τόσο αυτό το μοντέλο όσο και τα ορθολογικά αποτέλεσαν επιστημονικές προσεγγίσεις που επιχείρησαν να αναδείξουν τους παράγοντες που επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά θέτοντας στο επίκεντρο της ερμηνευτικής διαδικασίας το άτομο, δηλαδή ακολουθώντας την ατομοκεντρική προσέγγιση (Διαμαντόπουλος, 1993).

Τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, το φαινόμενο της κομματικής ταύτισης των ψηφοφόρων παρουσιάζεται με μεγάλη ένταση και δυναμική δικαιολογώντας απόλυτα την σταθερότητα των κομμάτων εκείνη την εποχή. Η ταύτιση αυτή, είχε πολύ δυνατά ερείσματα καθώς συνιστούσε έναν ψυχολογικό δεσμό και μία επιλογή με διάρκεια που δύσκολα αλλάζει. Υπό το πρίσμα αυτό, εξηγείται με πληρότητα το συμπέρασμα του Lazarsfeld για την επιρροή των προεκλογικών

εκστρατειών και το ελάχιστο αντίκτυπο που έχουν για τους περισσότερους ψηφοφόρους που παρουσιάζονται ήδη αποφασισμένοι (Mayer, 2005).

Ωστόσο, κατά τις δεκαετίες του 1960 και του 1970, εμφανίζεται έντονα το φαινόμενο της κομματικής αποστοίχισης με τους ψηφοφόρους φανερά αποσυνδεδεμένους από τους κομματικούς δεσμούς των προτιμήσεων τους (Hague, 2011). Πρακτικά, η μεταβολή αυτή του εκλογικού σώματος καθιστά την κομματική ταύτιση αδύναμη και την εκλογική συμπεριφορά λιγότερο προβλέψιμη. Παράλληλα, ενδέχεται μέσω της διαδικασίας της αποστοίχισης να αναδυθούν νέα κόμματα στην πολιτική σκηνή (Heywood, 2007). Είναι φανερό, ότι αυτήν την μεταβολή στην συμπεριφορά των ψηφοφόρων αδυνατούσαν να την ερμηνεύσουν τα οικολογικά μοντέλα αρχικά λόγω της προσέγγισης τους η οποία βασιζόταν στην ανίχνευση και τον προσδιορισμό γεωγραφικών, κοινωνικών και ιστορικών χαρακτηριστικών των συλλογικοτήτων. Έτσι, οδηγούνταν στην κατανομή των ψήφων και τις νόρμες των ψηφοφόρων που συχνά χαρακτηρίζονται από γεωγραφική κατανομή με χρονική διάρκεια. Ωστόσο, τη συστηματική διερεύνηση των φαινομένων της αποχής, των εκλογικών μετατοπίσεων, του συνόλου των διαδικασιών που συμβάλλουν στην μεταβολή της εκλογικής συμπεριφοράς αλλά και του φαινομένου της κομματικής ταύτισης και ειδικότερα πως διαμορφώνεται και των διαβαθμίσεων ταύτισης ενός πολίτη, την επέτρεψε το μοντέλο της σχολής του Μίσιγκαν (Mayer, 2005).

Εικόνα 1. Η πορεία της κομματικής ταύτισης μέχρι το 2015.
Πηγή: (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018)

Εν κατακλείδι, η κομματική αποστοίχιση, ως πολιτικό και κοινωνικό φαινόμενο με δυναμικό και μεταβαλλόμενο χαρακτήρα, μπορεί να αποδοθεί σε μια πληθώρα παραγόντων στους οποίους συμπεριλαμβάνονται η αύξηση της μόρφωσης και της εκπαίδευσης, οι εύκαμπτες κοινωνικές δομές που επιτρέπουν την μετατόπιση του ατόμου από μια κοινωνική τάξη σε μία άλλη και η επίδραση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, τα οποία συχνά υποκινούνται από συμφέροντα και γίνονται φερέφωνα με σκοπό τον επηρεασμό των ψηφοφόρων και τελικά την υπονόμηση της εκλογικής διαδικασίας (Heywood, 2007).

Επιπρόσθετα, αυτή η αποευθυγράμμιση των ψηφοφόρων οφείλεται σε διεφθαρμένη κομματική πολιτική που διαψεύδει τις προσδοκίες των ψηφοφόρων και στην σύγκλιση των πολιτικών κομμάτων η οποία οδηγεί στην εξασθένηση της πολιτικής ταυτότητας. Επίσης, η εξασθένηση των κοινωνικών διαιρέσεων όπως η θρησκεία που αυτόματα οδηγεί στην παρακμάζουσα πορεία των ταυτοτήτων αυτών και άρα της ταύτισης με τα κόμματα που τις εκπροσωπούν, αλλά και η αύξηση του μορφωτικού επιπέδου και της εκπαίδευσης και τέλος η υπονόμηση των εφημερίδων και τη κυριαρχία της τηλεόρασης ως μέσο ενημέρωσης (Hague, 2001). Τέλος, σύμφωνα με τον Θ. Διαμαντόπουλο αποευθυγράμμιση των ψηφοφόρων από τα κόμματα, το φαινόμενο δηλαδή απεμπλοκής από μια κομματική ταύτιση (dealignment) προδίδεται από την ανίχνευση ενός συντριπτικού ή μεγάλου συνόλου ψηφοφόρων οι οποίοι προσδιορίζονται ως ανένταχτοι ή αναποφάσιστοι, η ρευστότητα των προτιμήσεων των ψηφοφόρων αλλά και η συχνή ανάδυση νέων μικρών κομματικών σχηματισμών (Διαμαντόπουλος, 1993).

2.5. Ψήφος Απολογισμού

Καθώς η κομματική ταύτιση ως πολιτικό και κοινωνικό φαινόμενο γνωρίζει την αποδυνάμωση, αναδύονται τα ορθολογικά μοντέλα, τα οποία επιχειρούν να αναλύσουν την ψήφου μέσα από ένα διαφορετικό πρίσμα. Το 1981, ο Fiorina διατυπώνει τον όρο ψήφος «απολογισμού» προκειμένου να εκφράσει τον χαρακτήρα της ψήφου, οποίος πλέον δεν αποτυπώνει την κομματική ταύτιση αλλά σχετίζεται με την επίδραση που ασκούν στον ψηφοφόρο τα πολιτικά ζητήματα, η οικονομία, οι κομματικοί ηγέτες και η εικόνα του εκάστοτε πολιτικού κόμματος. Η παρακμή της κομματικής ταύτισης υποδεικνύει ότι οι ψηφοφόροι λειτουργούν και προσανατολίζονται με βάση την αξιολόγηση της υφιστάμενης πολιτικής δύναμης ή αλλιώς ηγεσίας και της πολιτικής δράσης που αυτή επέλεξε να ακολουθήσει. Ειδικότερα, η ψήφος δεν εξέφραζε πλέον την σταθερή με χρονική διάσταση, συχνά παραδοσιακή, σύνδεση και ταύτιση με ένα κόμμα που αντιπροσωπεύει έναν αστερισμό ιδεών και πολιτικών θέσεων αλλά το πόσο ευχαριστημένος η δυσαρεστημένος

είναι ο ψηφοφόρος με την πολιτική δράση της εκάστοτε επικρατούσας πολιτικής δύναμης (Διαμαντόπουλος, 1993).

Γίνεται έκδηλο πως το κάθε κόμμα έρχεται αντιμέτωπο με την κριτική των ψηφοφόρων σε αυτό το μοντέλο, η οποία σχετίζεται με μια πληθώρα θεμάτων όπως η οικονομική κατάσταση της χώρας, το πολιτικό πρόγραμμα και κατά πόσο αυτό ακολουθήθηκε, η πολιτική δράση που εφάρμοσε το κόμμα και τέλος η εικόνα του αλλά και οι ατομικές επιδιώξεις του ατόμου. Πιο συγκεκριμένα, η άσκηση αυτής της κριτικής ασκείται και εκδηλώνεται ως μια πράξη αξιολόγησης μέσω της ψήφου απολογισμού. Η κριτική αυτή σχετίζεται με την αναδρομική και παρελθοντική επίδοση που είχε η επικρατούσα πολιτική δύναμη κατά την άποψη του ψηφοφόρου και άρα το ορθολογικό στοιχείο στο συγκεκριμένο μοντέλο στρέφεται προς τα πολιτικά δρώμενα του παρελθόντος. Σε αυτό το σημείο γίνεται έκδηλο και ένα ακόμα συμπέρασμα εξέχουσας σημασίας το οποίο σχετίζεται με τις οικονομικές συνθήκες ως παράγοντα επηρεασμού πολιτικής συμπεριφοράς και ειδικότερα τον λόγο που η κομματική ταύτιση ή η δημοτικότητα των πολιτικών δυνάμεων γνωρίζει διακυμάνσεις ανάλογα με τις οικονομικές συνθήκες μίας χώρας όπως το εισόδημα ή η ανεργία (Διαμαντόπουλος, 1993).

2.6. Το μακροκοινωνιολογικό υπόδειγμα των διαιρετικών τομών

Στο διακύβευμα της διαδικασίας η οποία διαμορφώνει την απόφαση των εκλογέων, έρχεται να προστεθεί το υπόδειγμα του Στέιν Ρόκκαν, το οποίο αρχικά διατυπώθηκε με την συνεργασία του Μ. Σ. Λίπσετ. Ειδικότερα, το μοντέλο των διαιρετικών τομών εστιάζει στην ιστορική πτυχή της διαδικασίας διαμόρφωσης των πολιτικών κομμάτων τα οποία εκπροσωπούν ένα σύνολο ιδεών και προγραμμάτων που συνθέτουν την εικόνα τους. Ειδικότερα, σύμφωνα με τους ιδρυτές του μοντέλου αυτού κάθε πολιτικό κόμμα ακολουθείται από ένα χρονικό αποτύπωμα και ταυτόχρονα από μία εικόνα που διαμορφώνεται ιστορικά. Συνεπώς, οι ψηφοφόροι καλούνται να αποφασίσουν ανάμεσα σε ιστορικά διαμορφωμένες πολιτικές οντότητες που όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ηλίας Νικολακόπουλος περιέχουν προγράμματα, ιδεολογίες, δεσμεύσεις, απόψεις και ορισμένες φορές κοσμοθεωρίες (Νικολακόπουλος, 2001).

Κάθε διαιρετική τομή ενέχει τρία στοιχεία. Αρχικά, κάθε διαιρετική τομή βασίζεται στην ύπαρξη μιας κοινωνική διαίρεσης, η οποία διαχωρίζει τους ανθρώπους σε ομάδες ένταξης, οι οποίες του κληροδοτούν το δεύτερο στοιχείο, το οποίο είναι η συλλογική ταυτότητα. Ωστόσο, η σημασία της συλλογική ταυτότητας πρέπει να αναγνωριστεί καθώς ενοποιεί τα υποκείμενα, τους προσδίδει το συναίσθημα της ένταξης σε μία ομάδα και τα παρακινεί να δράσουν με γνώμονα αυτή.

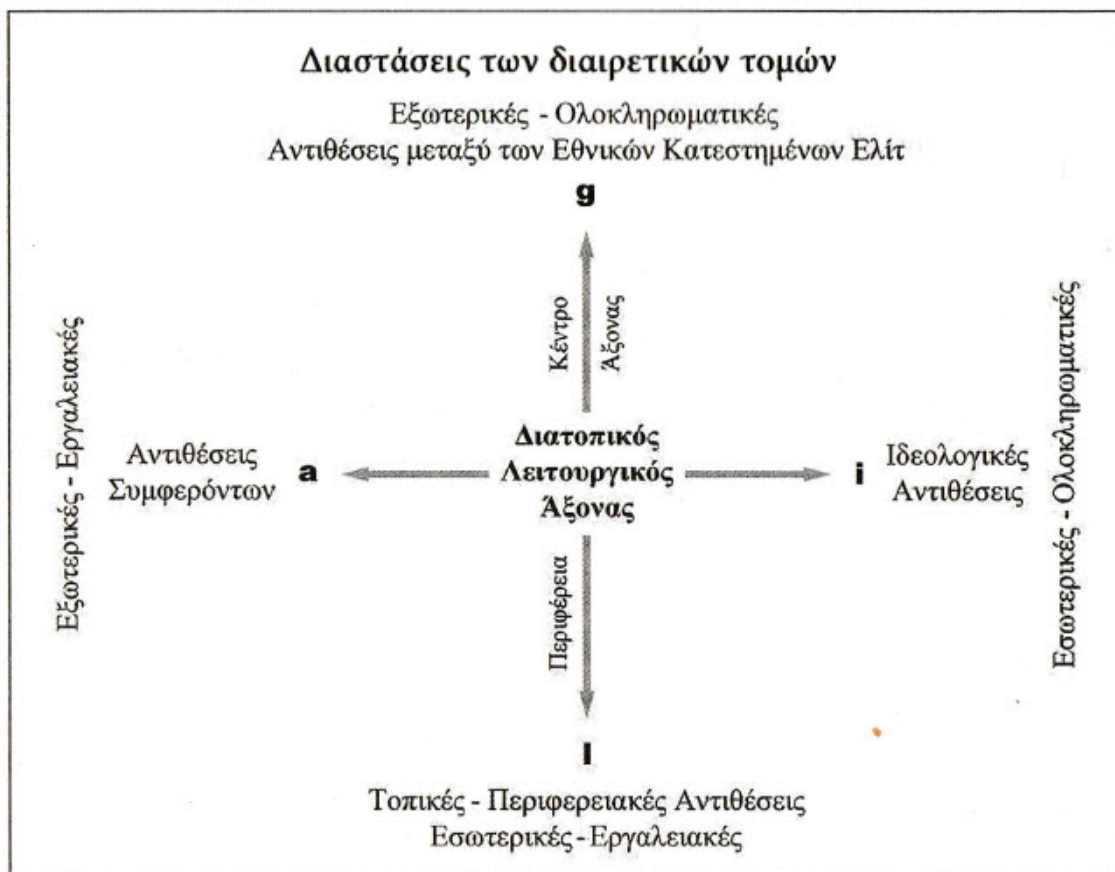
Ταυτόχρονα όμως συντηρεί την ύπαρξη διαιρετικών τομών σε μακροκοινωνιολογικό επίπεδο. Τέλος, μια διαιρετική τομή έχει το στοιχείο της έκφρασης της μέσω θεσμών, οργανώσεων και πολιτικών οντοτήτων (Νικολακόπουλος, 2001).

Για την αντίληψη του τρόπου λειτουργίας του ερμηνευτικού αυτού μοντέλου είναι απαραίτητο να εξηγήσουμε την έννοια των διαιρετικών τομών στις οποίες βασίζεται. Οι διαιρετικές τομές (social cleavages) αποτελούν ένα εργαλείο ανάλυσης το οποίο εκπροσωπεί και αναδεικνύει τις κρατούσες και τις υφιστάμενες διαφορές που υφίστανται ανάμεσα στις χώρες του δυτικού κόσμου τόσο σε κοινωνικό όσο και σε πολιτισμικό επίπεδο ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύει τις τομές και τις συνδέσεις που έχουν μακροιστορικό χαρακτήρα και εντοπίζονται στις δομές των πολιτικών οντοτήτων όπως τα κόμματα αλλά ακόμα και στην εκλογική συμπεριφορά. Επιπλέον, αυτή η ιστορική ανασκόπηση που επιτρέπει το μοντέλο των διαιρετικών τομών προσφέρει την ευκαιρία να μελετάται μαζί με την εκλογική συμπεριφορά και τις θεσμικές συνθήκες που την επηρέασαν (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Σε αυτό το μοντέλο, γίνεται φανερό ότι ο ψηφοφόρος δεν προσλαμβάνεται ως μια οντότητα που ψηφίζει συγκυριακά αλλά αντίθετα ως ένας ψηφοφόρος με ιστορικά διαμορφωμένη εκλογική συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Λίπσετ και Ρόκκαν τα άτομα ανήκουν σε κοινότητα και ομάδες τις οποίες ονομάζουν «cleavage parties» και αποτελούν χώρους όπως το επαγγελματικό περιβάλλον στους οποίους εντάσσονται και δραστηριοποιούνται. Ο κάθε χώρος και το κάθε περιβάλλον ευθυγραμμίζεται μέσα στο πέρασ της ιστορίας με μια πολιτική οντότητα η ένα πολιτικό αστερισμό. Έτσι, δημιουργούνται δεσμοί οι οποίοι αποτελούν παράγοντα διαμόρφωσης της εκλογικής συμπεριφοράς, η οποία δεν αφορά μια απόφαση πάνω σε συγκυριακά ζητήματα αλλά μια ιστορικά διαμορφωμένη επιλογή (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Όπως χαρακτηριστικά περιγράφουν, η Αναστασία Καφέ και η Βασιλική Γεωργιάδου, η πολιτική γνώμη και η ψήφος αποτυπώνονται σε ενεστώτα χρόνο, όμως η διαμόρφωση τους έχει ιστορικό βάθος και δομικό υπόβαθρο. Σύμφωνα με αυτήν την θεωρία των Seymour Martin Lipset και Stein Rokkan, ο ψηφοφόρος σπάνια επιλέγει ex nihilo τι θα ψηφίσει όταν συμμετέχει σε μια εκλογική αναμέτρηση. Αντιθέτως, «η εκλογική του επιλογή γίνεται ανάμεσα σε ιστορικά δοσμένες δέσμες, οι οποίες εμπεριέχουν προτάσεις πολιτικής, δεσμεύσεις, ακόμη και ιδεολογίες που ο εκλογέας προκρίνει όχι συγκυριακά, αλλά με βάση τη δική του τοποθέτηση σε ένα κοινωνικό σύστημα στο οποίο ανήκει» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018:32). Ο Ρόκκαν και ο Μ. Σ. Λίπσετ παρατηρούν ότι τα πολιτικά κόμματα ήταν δυνατό να ερμηνευτούν ως προϊόντα διαδοχικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε δύο βασικές διαδικασίες μετασχηματισμού, την «εθνική επανάσταση» και την «βιομηχανική επανάσταση» όπως τις αποκαλούσαν (Νικολακόπουλος, 2001). Ειδικότερα, όπως αναφέρουν η Βασιλική Γεωργιάδου και η Αναστασία Καφέ, «Με άλλα λόγια, τα

εκλογικά κίνητρα των ψηφοφόρων έχουν ως υπόβαθρο τις βαθιές κοινωνικές σχάσεις που συνοδεύουν τις αστικές / εθνικές επαναστάσεις και τη βιομηχανική επανάσταση, για αυτό και οι εκλογικές τους επιλογές δεν αποτελούν μια επιφανειακή έκφραση, ακόμη και αν ενίοτε δείχνουν να είναι ένα αποτέλεσμα ρουτίνας ή να αποτελούν μια επιλογή που διαμορφώνεται υπό την επίδραση της συγκυρίας» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018:32).

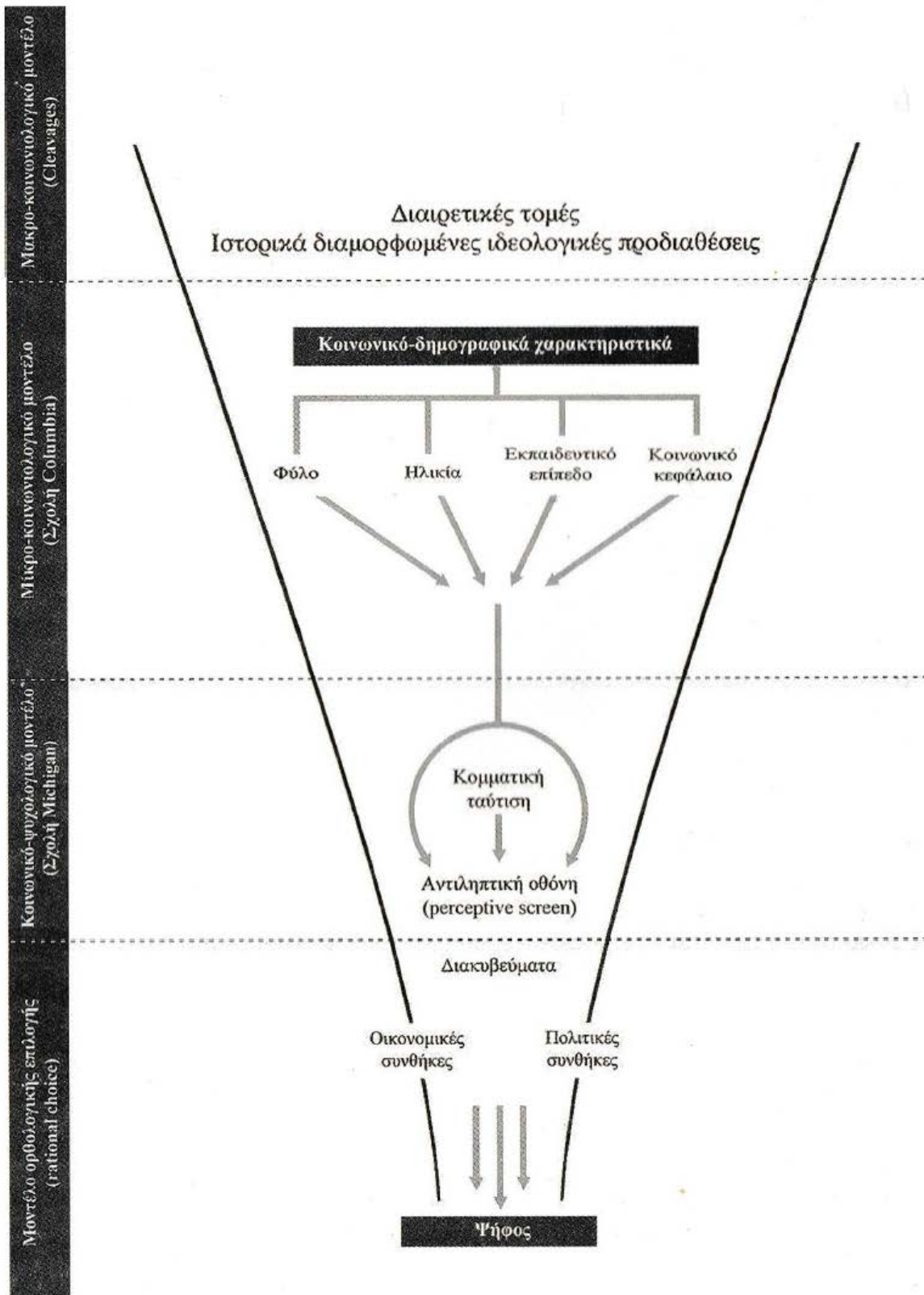
Εικόνα 2. Το μοντέλο των διαιρετικών τομών.
Πηγή: (Γεωργιάδου, Καφέ 2018)

Το μοντέλο βασίζεται κυρίως στις δύο αυτές έννοιες και διαδικασίες οι οποίες σχηματικά αντιπροσωπεύουν δύο άξονες ιδιαίτερης ερμηνευτικής σημασίας, οι οποίοι τέμνονται και άρα αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους και ο καθένας ξεχωριστά. Έτσι, κάθε διαδικασία ξεχωριστά αναδεικνύει καίριες κατευθύνσεις διαιρετικών τομών. Αρχικά, ο άξονας που αντιπροσωπεύει την εθνική επανάσταση, συνιστά τον άξονα κέντρου – περιφέρειας και εκφράζει την εδαφική διάσταση της σύγκρουσης των κομμάτων και αποτελείται από δύο διαιρετικές τομές. Η πρώτη εκφράζει τις αντιθέσεις στο εσωτερικό της ήδη διαμορφωμένη πολιτικής ελίτ ενώ η δεύτερη τις τοπικές και τις περιφερειακές συγκρούσεις. Έπειτα, στον δεύτερο άξονα, ο οποίος είναι λειτουργικός και διατοπικός, εκφράζεται η έννοια της βιομηχανικής επανάστασης. Σε αυτόν παρατηρούμε επίσης

δύο διαιρετικές τομές εκ των οποίων η μια εκφράζει τις αντιθέσεις των ειδικών συμφερόντων και η άλλη τις ιδεολογικές αντιθέσεις (Νικολακόπουλος, 2001).

Εν κατακλείδι, αναφορικά με την επίδραση των διαιρετικών τομών στην ψήφο των εκλογέων όπως αναφέρουν η Αναστασία Καφέ και η Βασιλική Γεωργιάδου «Σε εκείνους τους εκλογείς που θα επικρατήσουν οι χωρικές διαιρετικές τομές, αυτό τους δεσμεύει ως προς την εκλογική τους συμπεριφορά ανεξαρτήτως οικονομικού και κοινωνικού στάτους που αυτοί διαθέτουν. Στους εκλογείς που θα επικρατήσουν λειτουργικές διαιρετικές τομές, η ψήφος τους θα προσδιοριστεί από τις κοσμοαντιλήψεις τους ή και τα κοινωνικά και οικονομικά τους συμφέροντα, γεγονός που σημαίνει ότι οι ταξικές και ιδεολογικές αναφορές των ψηφοφόρων θα διαμορφώσουν τα εκλογικά τους κριτήρια» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018:34).

Χοάνη αιτιότητας και μοντέλα εκλογικής ανάλυσης

Εικόνα 3. Μοντέλα Εκλογικής Συμπεριφοράς.
Πηγή: (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018)

2.7. Το μοντέλο της ορθολογικής επιλογής (rational choice model)

Το 1986, ο Γάλλος George Lavau αναφέρει για πρώτη φορά τη εμφάνιση ενός νέου ψηφοφόρου του οποίου τα χαρακτηριστικά σκιαγραφούν ο Phillippe Habert και ο Alain Lancelot με βάση μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Louis Harris το 1988. Έτσι, προκύπτει ένας ψηφοφόρος ενημερωμένος πληρέστερα, πιο καταρτισμένος, μορφωμένος που τον χαρακτηρίζει κινητικότητα και δεν διστάζει να αποφασίσει με βάση τα αιτήματα της στιγμής παρόμοια με έναν καταναλωτή που αλλάζει την προτίμηση του σε ένα είδος έτσι και ο ψηφοφόρος αλλάζει κομματική προτίμηση με ευκολία. Το μοντέλο του ορθολογικού ψηφοφόρου εμφανίζεται ως ένα ανταγωνιστικό ερμηνευτικό εργαλείο που αμφισβητεί τις δυνατότητες τις κοινωνιολογικής ερμηνείας και το αξίωμα της διάκρισης μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς (Mayer, 2005). Η ορθολογική, μάλιστα απόφαση που συνοδεύει αυτόν τον ψηφοφόρο προσδιορίζεται από τη σκοπιμότητα της και αποτελεί την απόφαση προς μία από τις προσφερόμενες εναλλακτικές επιλογές με σκοπό και κριτήριο την καλύτερη δυνατή επίτευξη των στόχων (Mayer, 2005). «Τα κριτήρια που διαμορφώνουν την απόφαση του εκλογέα σχετικά με το τι θα ψηφίσει μπορεί να είναι άμεσα συνυφασμένα με τα συμφέροντα του. Αυτό ισχυρίζεται η θεωρία της ορθολογικής επιλογής (rational choice theory), η οποία εστιάζει σε έναν συγκεκριμένο τύπου ψηφοφόρου, τον ορθολογικό ψηφοφόρο» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018:27).

Όπως χαρακτηριστικά περιγράφει και ορίζει την έννοια του ορθολογικού ψηφοφόρου ο Anthony Downs, αυτός ο τύπος ψηφοφόρου συμπεριφέρεται αποτελεσματικά (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018). Πιο συγκεκριμένα, αυτός ο νέος τύπος ψηφοφόρου σκιαγραφείται ως ηλικιακά νέους, με υψηλό πολιτιστικό και εκπαιδευτικό επίπεδο και ιδεολογικά προσδιορίζεται ως κεντρώος αφού μάλιστα εμφανίζεται απορριπτικός στο ιδεολογικό δίπολο Αριστερά – Δεξιά και κρίνει τους υποψηφίους ανεξάρτητα από τον πολιτικό τους προσανατολισμό. Ταυτόχρονα σημαντική διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι η αποχή δεν συνιστά ένα συχνό φαινόμενο για αυτή την αναδυόμενη ομάδα ψηφοφόρων όπως και η κομματική ταύτιση. Όπως εύγλωττα παρουσιάζεται από τους Phillippe Habert και Louis Harris το 1988 « Πιεσμένος λιγότερο από ιδεολογικά και κομματικά βαρίδια, έχοντας προσχωρήσει στις λογικές του εκλογικού ατομικισμού μέσω της προσφυγής σε προσωπικά πρότυπα, ο νέος ψηφοφόρος επιβεβαιώνει μια αυξανόμενη αυτονομία στη λήψη της εκλογικής απόφασης και συγκρίνει τις διαθέσιμες επιλογές του βάση μιας στρατηγικής προσαρμογής στις διάφορες εκδοχές της εκλογικής προσφοράς και στις διακυβεύσεις της ψήφου» (Lavau, 1986, αναφέρεται στη Mayer, 2005:76).

Επιπρόσθετα, «η εκλογική συμπεριφορά στο πλαίσιο μιας τέτοιας ανάλυσης, που τοποθετεί το αξίωμα του προσωπικού συμφέροντος ως ακρογωνιαίο λίθο της συμπεριφοράς, λογίζεται ως ένα άθροισμα ατομικών λόγων: η εκλογική συμπεριφορά ως το τελικό αποτέλεσμα μιας ψηφοφορίας γίνεται κατανοητή όχι από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις ή τα συναισθήματα και τις ψυχικές διαθέσεις των εκλογέων, ούτε καν από την επίδραση των κοινωνικών δομών (χωρίς, βέβαια, να σημαίνει πως όλα τα παραπάνω απουσιάζουν), αλλά από την ατομική διαχείριση επιμέρους αβεβαιοτήτων σε ένα (σχετικώς) ορθολογικό πλαίσιο. Ο ορθολογικός ψηφοφόρος είναι ένα υποκείμενο που δρα στρατηγικά» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018). Για αυτόν το νέο ψηφοφόρο, στοιχεία παραθέτει και η Annick Percheron, η οποία τον 1969 παρατηρεί μέσω των ερευνητικών προσπαθειών της ότι αναδύεται μια κατηγορία ψηφοφόρων που δεν αυτοπροσδιορίζονται με βάση το δείκτη Αριστερά – Δεξιά. Η απορριπτική αυτή ομάδα, όπως την προσδιορίζει, περιλαμβάνει τρεις υποκατηγορίες διαφορετικές μεταξύ τους. Η πρώτη αφορά εκείνους τους ψηφοφόρους που διαθέτουν το δίπτυχο του ενδιαφέροντος για τα πολιτικά δρώμενα αλλά και την γνώση των κανόνων άσκησης της εξουσίας ενώ αντίθετα, η δεύτερη αφορά εκείνους που χαρακτηρίζονται από χαμηλό πολιτικό ενδιαφέρον και ελλιπή γνώση γύρω από αυτό. Τέλος, η τρίτη ομάδα, που συνιστά και τη συντριπτική πλειοψηφία στην έρευνά της είναι εκείνοι που εκπροσωπούν και ταιριάζουν με το προφίλ του ορθολογικού ψηφοφόρου. Δηλαδή, εκείνους τους ψηφοφόρους που έχουν απορριπτική θέση και απάθεια προς την παραδοσιακή πολιτική και προσήλωση, είναι καταρτισμένοι και πλήρως ενημερωμένοι για τους κανόνες, τους θεσμούς και την λειτουργία τους και έτσι αναπτύσσουν πολιτικές ικανότητες (Mayer, 2005).

Εν συνεχεία, ο Hirschman, το 2002, προχωράει σε μια κατηγοριοποίηση των συμπεριφορών και στάσεων που μπορεί να κινηθεί και να καταλήξει ο ορθολογικός ψηφοφόρος. Αρχικά, η πρώτη κατηγορία που διέκρινε αφορά την «αποχώρηση» (exit), που παρατηρείται να συμβαίνει όταν το πολιτικό προϊόν χάνει σταδιακά από την ποιότητα του και έτσι ο χρήστης δεν είναι πια ικανοποιημένος και αποχωρεί. Μια άλλη συμπεριφορά, είναι η λεγόμενη «διαφωνία» (voice) που αφορά την κατάσταση στην οποία το πολιτικό υποκείμενο, ο ψηφοφόρος, έχει συναισθήματα δυσαρέσκειας και απογοήτευσης από τον πολιτικό προϊόν αλλά ακόμα δεν αποχωρεί και προσπαθεί να τα παρακάμψει τα συναισθήματα αυτά με τη προσδοκία της αλλαγής. Τέλος, η τρίτη κατηγορία ονομάζεται «αφοσίωση» (loyalty) που συνιστά επιλογή του ψηφοφόρου όταν η στάση του χαρακτηρίζεται από αφοσίωση και προσήλωση μετά από «μια τεράστια δόση ορθολογισμού» όπως χαρακτηριστικά περιγράφεται από τον ίδιο τον κατασκευαστή της κατηγοριοποίησης (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Τα στάδια που προβλέπει η ορθολογική διαδικασία για την λήψη μιας απόφασης χρησιμεύουν στον σχηματισμό της τελικής απόφασης και περιγράφονται το 1962 από τον

Wildavsky. Αρχικά, το πρώτο στάδιο ονομάζεται «Αποτύπωση του προβλήματος» και αφορά τη συνολική επισκόπηση του ζητήματος που χρήζει επίλυσης και των κύριων συνιστωσών του. Στο δεύτερο στάδιο όπως φανερώνει και ο τίτλος του πραγματοποιείται «Αναζήτηση των εναλλακτικών λύσεων» μέσω της εκτενούς χαρτογράφησης των πιθανών λύσεων με βάση τους διαθέσιμους πόρους, τα στοιχεία και τα εργαλεία. Τρίτον, εκτελείται το στάδιο που ονομάζεται «Επιλογή σκοπού, αξίας και εναλλακτικής λύσης» που αφορά τη διαδικασία ανασκόπησης των πιθανών λύσεων που αναδύθηκαν από τα προηγούμενα στάδια και την αξιολόγηση τους με βάση μια πληθώρα κριτηρίων όπως η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητα (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Στην επόμενη φάση πλέον κάνουμε λόγο για την πρακτική εφαρμογή της απόφασης δηλαδή την εκτέλεση και την εφαρμογή της. Στο τελευταίο στάδιο επέρχεται η «Αξιολόγηση, έλεγχος, απολογισμός, ανατροφοδότηση πληροφοριών, διορθώσεις» όπου πραγματοποιείται μια συνολική ανασκόπηση της τελικής έκβασης, του ποσοστού απόκλισης από την επιδιωκόμενη έκβαση, τα αποτελέσματα κλπ. Εν κατακλείδι, ο ψηφοφόρος αυτός φαίνεται πως «θα ψηφίσει εκείνο το κόμμα που θα αποφέρει τη μεγαλύτερη ροή ωφελειών κατά την περίοδο της διακυβέρνησης που θα επακολουθήσει με βάση το αποτέλεσμα που θα προκύψει από τις εκλογές, στις οποίες έχει κληθεί να συμμετάσχει» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Σύμφωνα με τον A. Downs, ο οποίος είναι ο συγγραφέας του βιβλίου «*Οικονομική Θεωρία της Δημοκρατίας*» που εκδόθηκε το 1957 και επηρέασε την πολιτική θεωρία, η πολιτική δραστηριοποίηση των πολιτών υπέρ των κομμάτων έχει ως προϋπόθεση και επιβεβαιώνεται με την εκπλήρωση ενός τύπου, ο οποίος περιλαμβάνει πέντε μεταβλητές που συμβολίζουν η κάθε μία ξεχωριστά την πολιτική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, όπως εύγλωττα περιγράφει ο Θ. Διαμαντόπουλος, η πολιτική επιλογή «δικαιολογείται από τα προσδοκώμενα συνολικά οφέλη της δράσης του, επί την πιθανότητα υλοποίησης των ωφελημάτων αυτών, μείον το κόστος της δραστηριοποίησης, συν τις υποκειμενικές (ηθικές) ικανοποιήσεις» (Διαμαντόπουλος, 1993). Συγκεκριμένα, σε αυτό το ερμηνευτικό μοντέλο ο ψηφοφόρος αποτελεί πολιτικό ομοίωμα του homo economicus όπως χαρακτηριστικά περιγράφουν η A. Καφέ και η B. Γεωργιάδου, ο οποίος δρα και συμμορφώνεται με τους κανόνες και τη λογική κόστους – οφέλους, δηλαδή με όρους οικονομικής αγοράς εφαρμοσμένους στην πολιτική αρένα, πραγματοποιώντας εκείνη την επιλογή που θεωρούν βέλτιστη σύμφωνα με τις κρατούσες συνθήκες. Κατά αυτόν τον τρόπο, όπως υποστηρίζει και ο ιδρυτής του μοντέλου, ο ψηφοφόρος λειτουργεί αποτελεσματικά και άρα μπορεί να χαρακτηριστεί ορθολογικός (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Θα αποτελούσε σοβαρή παράλειψη να μην δώσουμε έμφαση στο γεγονός ότι ο A. Downs επιλέγει να ερμηνεύσει το φαινόμενο της εκλογικής συμπεριφοράς δίνοντας βαρύτητα σε κριτήρια ατομικού ορθολογισμού (rational choice theory) τα οποία σύμφωνα με το μοντέλο ενέχουν τη

δυνατότητα να ερμηνευτεί η πολιτική κινητοποίηση και επιλογή των ψηφοφόρων. Ακόμα, προσδίδει μεγάλη σημασία στα κριτήρια εκείνα που αφορούν και σχετίζονται άμεσα με τα προσωπικά συμφέροντα των ψηφοφόρων. (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018) Ταυτόχρονα, υποστήριζε πως τόσο η έντονη κομματική στράτευση υπέρ κάποιου κόμματος όσο και η μετριοπαθής ακόμα πολιτική κινητοποίηση έχει ως εφελκτήριο και αιτία την ανταπόκριση του πολιτικού προγράμματος και των δράσεων ενός κόμματος με τους σκοπούς, τις επιθυμίες και τις προσδοκίες του ψηφοφόρου όπως και την ευθυγράμμιση αυτών με τα συμφέροντα του προκειμένου να εκπληρωθούν (Διαμαντόπουλος, 1993).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Albert O. Hirschman για έναν ορθολογικό ψηφοφόρο υπάρχουν τρεις κατηγορίες αντίδρασης που αφορούν την «αποχώρηση» του ψηφοφόρου, την «διαφωνία» και την «αφοσίωση». Ειδικότερα, η πρώτη ομάδα αφορά την αποχώρηση (exit) του ατόμου ως απότοκο της μειωμένης ποιότητας που παρατηρεί είτε σε πολιτικό είτε σε οικονομικό επίπεδο, η δεύτερη ομάδα προσδιορίζεται από την διαφωνία (voice) του ατόμου και την απογοήτευση του είτε από το πολιτικό προϊόν που προσφέρεται είτε από το οικονομικό αλλά προσπαθεί να ξεπεράσει τη δυσαρέσκεια του ενώ τέλος, η αφοσίωση (loyalty) αποτελεί μια κατηγορία η οποία αφορά την προσδοκία του ψηφοφόρου ότι μια κατάσταση η ένα ζήτημα που τον απασχολεί και τον απογοητεύει θα γνωρίσει βελτίωση (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

2.7.1. Κριτική στο μοντέλο του ορθολογικού εκλογέα και προβληματισμοί

Αρχικά, οι επικριτές του μοντέλου εστιάζουν στο γεγονός ότι η μεταβλητή που συμβολίζει στην εξίσωση του μοντέλου το A. Downs τις υποκειμενικές (ηθικές) ικανοποιήσεις δεν είναι εύκολα προσδιορίσιμη. Επιπλέον, βασική προϋπόθεση για την λειτουργία του μοντέλου αποτελεί η σωστή πληροφόρηση των πολιτών ώστε να καλλιεργείται η ορθολογική κρίση και να έχουν την ικανότητα να καταλήξουν σε μια απόφαση, η οποία θα έχει ως απώτερο σκοπό να εξυπηρετήσει τις προσδοκίες τους. Στο σημείο αυτό, αναδύεται ένα ακόμα στοιχείο το οποίο αμφισβητεί το μοντέλο αυτό και σχετίζεται με την εργαλειακή προσέγγιση της ψήφου, παραγκωνίζοντας έτσι τον ρόλο άλλων παραγόντων που σχετίζονται με την ατομική ψυχολογία και ιδεολογία του ψηφοφόρου αλλά και το περιβάλλον στο οποίο ζει. Ταυτόχρονα, ως αντεπιχείρημα στην ορθολογική κρίση των ψηφοφόρων, που ορμώμενοι από τις προσδοκίες τους επιλέγουν το κόμμα που είναι πιο πιθανό να τις ικανοποιήσει, έρχεται να προστεθεί και το γεγονός ότι συχνά ορισμένοι ψηφοφόροι ταυτίζονται πολιτικά με ένα κόμμα και στη συνέχεια πληροφορούνται και ευθυγραμμίζονται με τις πολιτικές θέσεις και το πρόγραμμα ενός κόμματος (Διαμαντόπουλος, 1993).

Επιπλέον, αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι τα μοντέλα οικονομετρικής ανάλυσης καθώς συνδέουν την ερμηνεία της ψήφου με οικονομικά στοιχεία και εγωκεντρική προσέγγιση στατιστικά δεν παρουσιάζουν σημαντικά αποτελέσματα και συσχετίσεις εκτός αν συνδυαστούν και ερμηνευτούν παράλληλα με κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει την μονοδιάστατη προσέγγιση και ανάλυση που συχνά προσφέρεται από την ορθολογική ανάλυση που δεν λαμβάνει υπόψη όλα εκείνα τα στοιχεία και τα χαρακτηριστικά που εσωτερικεύουν οι ψηφοφόροι από τις κοινωνικές και πολιτικές δομές της κοινωνίας στην οποία εντάσσονται. Ταυτόχρονα, η πολύπλοκη σύνθεση της σύγχρονης πολιτικής σκηνής που χαρακτηρίζεται από πολυκομματισμό και κρίσιμες πολιτικές και κοινωνικές συγκυρίες εξέχουσας σημασίας, καθιστούν ακόμα πιο δύσκολη την ορθολογική ανάλυση με βάση την καλύτερη δυνατή επιλογή για τους ψηφοφόρους οι οποίοι καλούνται να επιλέξουν και να ενημερωθούν αντίστοιχα για μια πληθώρα πολιτικών σχηματισμών, παραγόντων, θεσμών και γεγονότων (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Επιπρόσθετα, το μοντέλο του ορθολογικού ψηφοφόρου αμφισβητείται ως προς την πρακτική του εφαρμογή καθώς ο ψηφοφόρος κρίνει και αποφασίζει το κομματικό του προσανατολισμό με βάση τη σύγκριση της επίδοσης των διάφορων κομματικών σχηματισμών στην τρέχουσα περίοδο. Έτσι, η απόφαση του ίσως είναι αβάσιμη στην επόμενη εκλογική αναμέτρηση. Ταυτόχρονα, το παραπάνω επιχείρημα ενισχύεται από την πολυπλοκότητα της σύνθεσης της σύγχρονης πολιτικής σκηνής και του πολιτικού συστήματος. Συνεπώς, αναδύονται προβληματισμοί σχετικά με την ικανότητα του ψηφοφόρου να είναι πλήρως ενημερωμένος και να σκέφτεται ορθολογικά απέναντι σε μια πληθώρα ζητημάτων και παραγόντων που συνθέτουν το πολιτικό φαινόμενο όπως ο πολυκομματισμός, οι συγκυρίες, η πολιτική πόλωση. Επιπλέον, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι ο ψηφοφόρος και η συμπεριφορά του δεν γίνεται να απομονωθεί και να αποκοπεί από τα κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά του, γεγονός που αποδεικνύεται και από την αδυναμία λειτουργίας των οικονομετρικών μοντέλων ορθολογικής επιλογής, τα οποία δεν αναδεικνύουν στατιστικώς σημαντικές σχέσεις χωρίς την συσχέτιση με αυτά τα στοιχεία (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Επιπλέον, «στη θεωρία της ορθολογικής επιλογής, η βασική εικασία είναι ότι τα κόμματα έχουν την τάση να συγκλίνουν μεταξύ τους σε έναν μονοδιάστατο άξονα, όπως είναι εκείνος που αποτυπώνει τη διαίρεση Αριστεράς – Δεξιάς, προκειμένου να κερδίσουν την υποστήριξη ολόενα και μεγαλύτερο αριθμό εκλογέων, η πλειοψηφία των οποίων τοποθετείται στο κέντρο του άξονα. Η εικασία αυτή ευσταθεί όταν κυριαρχεί στην κομματική σκηνή ένα σχήμα μη πολωμένου κομματικού ανταγωνισμού» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018:19). Έτσι, γίνεται έκδηλο ότι η απόφαση του ψηφοφόρου επηρεάζεται από τις συγκυρίες που κυριαρχούν και χαρακτηρίζουν την πολιτική

αρένα και δεν αποφασίζει σε όλες τις περιπτώσεις τόσο ορθολογικά και βάση της μεγαλύτερης δυνατής ωφέλειας για αυτόν (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Τέλος, στην κριτική του μοντέλου του ορθολογικού ψηφοφόρου έρχεται να προσθέσει ο Stokes τρία επιχειρήματα εξέχουσας σημασίας. Αρχικά, ως πρώτο επιχείρημα ο Stokes κάνει λόγο για την αντίφαση του μονοδιάστατου χαρακτήρα του μοντέλου του ορθολογικού ψηφοφόρου και του πολυδιάστατου χαρακτήρα του πολιτικού συστήματος. Χαρακτηριστικά, όπως αναφέρεται « Ενώ κάποιος ψηφοφόρος μπορεί σε μια διάσταση της πολιτικής αρένας, για παράδειγμα στα οικονομικά ζητήματα, να έχει απόψεις φιλελεύθερες, μπορεί σε άλλες διαστάσεις της πολιτικής, όπως είναι η εξωτερική πολιτική ή το περιβάλλον, να έχει συντηρητικές απόψεις» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018:30). Επιπρόσθετα, ο Stokes τονίζει ότι η πολιτική σκηνή πέρα από πολυδιάστατο χαρακτήρα, έχει χαρακτήρα δυναμικό και συνεχώς μεταβαλλόμενο γεγονός που συχνά μεταφράζεται σε μετατόπιση της πολιτικής ατζέντας, των προγραμμάτων και των θέσεων τόσο των κομμάτων όσο και των ψηφοφόρων. Εν κατακλείδι, το τελευταίο επιχείρημα που παραθέτει είναι ότι τα κόμματα διαθέτουν διαφορετικές θέσεις και στόχους για τα διακυβέυματα που απασχολούν τους ψηφοφόρους, οι οποίοι έρχονται αντιμέτωποι με την απόφαση τους για έναν ψηφοφόρο η ένα κομματικό σχηματισμό τον οποίο στη συνέχεια θα επιβραβεύσουν ή θα τιμωρήσουν (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

2.7.2. Πότε αναδεικνύεται η ερμηνευτική αξία του κάθε μοντέλου

Ανάμεσα στο κοινωνιολογικό μοντέλο του Columbia, το ψυχολογικό μοντέλο του Michigan και στα ορθολογικά μοντέλα τόσο του Downs όσο και του Fiorina, ερμηνευτικά το κάθε ένα έχει τη δική του ξεχωριστή αξία. Συγκεκριμένα, όπως σημειώνει ο Θ. Διαμαντόπουλος η χρησιμότητα του μοντέλου του Lazarsfeld φανερώνεται στην ερμηνεία του αρχικού προσανατολισμού του ψηφοφόρου. Αντίστοιχα, η χρησιμότητα της κομματικής ταύτισης που εισήγαγε το μοντέλο του Μίσιγκαν φανερώνεται στην ερμηνεία της εμμονής και του μακροχρόνιου δεσμού του πολίτη με ένα κομματικό σχηματισμό ενώ τα ορθολογικά μοντέλα αναδεικνύονται ιδιαίτερα χρήσιμα στις περιπτώσεις απεμπλοκής η κομματικής αποστοίχισης (Διαμαντόπουλος, 1993).

2.8. Η έρευνα των Parisi και Pasquiono

Το 1977, ο Parisi και ο Pasquiono ύστερα από μια μελέτη τους που πραγματευόταν τις σχέσεις μεταξύ κομμάτων και εκλογέων αποπειράθηκαν να δημιουργήσουν ένα καινούργιο ενιαίο ερμηνευτικό μοντέλο όπως προσθέτει ο Θ. Διαμαντόπουλος. Στόχος ήταν σε αυτό το ενιαίο ερμηνευτικό εργαλείο να συμπεριληφθεί το σύνολο των παραγόντων που επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά και τον πολιτικό προσανατολισμό των ψηφοφόρων. Έτσι, αναδύθηκαν τρεις τύποι εκλογικής συμπεριφοράς που σκιαγραφούν και εξηγούν το προφίλ του ψηφοφόρου και τον πολιτικό του προσανατολισμό. Ο πρώτος αφορά την κομματική ταύτιση και προσήλωση του ψηφοφόρου προς ένα κόμμα, αντιστοιχεί με το αξίωμα του μοντέλου της σχολής Michigan και φέρει το όνομα «appartenenza». Η δεύτερη κατηγορία που ονομάζεται «opinione», αντιστοιχεί περισσότερο στα ορθολογικά μοντέλα του Dawns και του Fiorina, καθώς αφορά το προσανατολισμό και την πολιτική άποψη του ψηφοφόρου σχετικά με το κομματικό πρόγραμμα και την αξιολόγηση της εφαρμογής ενός προγράμματος, δηλαδή το κομματικό απολογισμό. Τέλος, κάνουν λόγο για την κατηγορία «scambio» που αφορά τον πολιτικό προσανατολισμό που σχετίζεται και υποκινείται από μια συναλλαγή, δηλαδή από οφέλη σε προσωπικό επίπεδο με αντάλλαγμα την ψήφο (Διαμαντόπουλος, 1993).

Γίνεται φανερό ότι σε αυτό το μοντέλο πραγματοποιείται μια προσπάθεια ενοποίησης των ερμηνευτικών μοντέλων και εργαλείων με στόχο την ολιστική προσέγγιση της εκλογικής συμπεριφοράς. Από την παραπάνω κατηγοριοποίηση προκύπτει ένας επιπλέον διαχωρισμός σε εννοιολογικό επίπεδο καθώς τόσο η δεύτερη κατηγορία όσο και η τρίτη, δηλαδή η «opinione» και η «appartenenza» αφορούν την ορθολογική διαδικασία σκέψης και τελικής απόφασης του ψηφοφόρου (Διαμαντόπουλος, 1993). Ωστόσο, σε αυτό το σημείο αναδύονται δυο επίπεδα ορθολογικής συμπεριφοράς που διαχωρίζονται εννοιολογικά μεταξύ τους. Ειδικότερα, το πρώτο επίπεδο ορθολογικής συμπεριφοράς έχει να κάνει με την αξιολόγηση ενός κομματικού προγράμματος ή των πολιτικών θέσεων ενός κόμματος και το προσανατολισμό της ψήφου με βάση αυτά, αφού το άτομο θεωρεί ότι με την επιλογή του θα επωφεληθεί και θα ευεργετηθεί από αγαθά που αφορούν το σύνολο και τη συλλογική ευημερία. Στο συγκεκριμένο σημείο ο Θ. Διαμαντόπουλος προσθέτει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα προκειμένου να καταστεί κατανοητό το πρώτο επίπεδο ορθολογικής συμπεριφοράς. Στην περίπτωση δηλαδή που ο ψηφοφόρος επιλέξει ένα πολιτικό κόμμα εξαιτίας των θέσεων, των δράσεων και των προτάσεων που είχε πάνω στο θέμα του περιορισμού της ανεργίας και των μέτρων για την μειωμένη φορολογία προσδοκά αλλαγές σε

ζητήματα που αφορούν συλλογικά αγαθά από τα οποία και εκείνος θα επωφεληθεί (Διαμαντόπουλος, 1993).

Αντίθετα, η δεύτερη κατηγορία με το όνομα «scambio» περιγράφει την ανταλλακτική σχέση μεταξύ κομμάτων, υποψηφίων και ψηφοφόρων που συχνά διαμορφώνεται και προωθεί την ανταλλαγή της ψήφου με υποσχόμενα οφέλη από τα οποία θα επωφεληθεί μόνο ο ίδιος ο ψηφοφόρος που συνάπτει την «ανταλλαγή». Για αυτή τη περίπτωση ορθολογικής επιλογής και ανταλλαγής χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Ελλάδας, όπου από το 1974 αρχίζει ένας έντονος δικομματισμός, με μια οξυμένη πολιτική αντιπαράθεση ανάμεσα στην Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ μαζί με την οποία αποκρυσταλλώνεται και συντηρείται ένα σύστημα πατρωνίας και πολιτικών ανταλλαγών με διακύβευμα προσωπικά συμφέροντα όπως οι διορισμοί στο δημόσιο τομέα. Έτσι, καταλήγουν στο πόρισμα ότι τα κόμματα που βασίζονται στην συλλογή ψήφων μέσω ανταποδοτικών και πελατειακών σχέσεων (do ut des) συγκεντρώνουν με αυτό το τρόπο το κοινό τους ενώ αντίθετα εκείνα τα κόμματα που χαρακτηρίζονται προγραμματικά στοχεύουν στο να ελκύσουν ψηφοφόρους με τις θέσεις και τα προγράμματά τους. Τέλος, υπογραμμίζουν ότι δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο σε μια κοινωνία να συνυπάρχουν και οι τρεις τύποι αλλά και στον ίδιο τον ψηφοφόρο ατομικά να έχει πράξει σύμφωνα και με τις τρεις σε διαφορετικές στιγμές της ζωής του (Διαμαντόπουλος, 1993).

2.9. Εκλογική συμπεριφορά και τύποι κομμάτων σύμφωνα με τους Tonnies και Scmalenbach

Ο Tonnies και ο Scmalenbach, με αφετηρία το κριτήριο προσέλευσης των ψηφοφόρων και του τρόπου προσέλκυσης αυτών πραγματοποιούν μια κύρια διάκριση των κομμάτων σε κόμματα επιλογής και κόμματα ταύτισης όπως τα χαρακτηρίζουν. Σε αυτή τη αρχική διχοτόμηση ο Scmalenbach προσθέτει μια δική του κατηγορία με το όνομα «Bund» που σημαίνει δεσμός και ουσιαστικά κάνει λόγο για την κομματική ένταξη ενός ψηφοφόρου η οποία όπως περιγράφει ο Θ. Διαμαντόπουλος αφορά μια έκφραση αδήριτης ηθικής υποχρέωσης (Διαμαντόπουλος, 1993).

Αρχικά, η κατηγορία των κομμάτων επιλογής είναι εκείνα που προσελκύουν ψηφοφόρους οι οποίοι δρουν με βάση είτε ατομικά είτε συλλογικά επιδιωκόμενα οφέλη τα και αποφασίζουν ορθολογικά. Τη πρώτη αυτή κατηγορία κομμάτων τις ονομάζουν «κοινωνίες». Η δεύτερη κατηγορία, δηλαδή τα κόμματα ταύτισης, αφορούν ψηφοφόρους για τους οποίους η ιδεολογική τοποθέτηση, η ψυχολογική και η κοινωνιολογική σχέση υπερισχύουν στην απόφαση και την ένταξη τους και θεωρούνται «κοινότητες». Για την τρίτη κατηγορία του «δεσμού» όπως την ονομάζουν

αφορά την προσήλωση του ψηφοφόρου σε τέτοιο βαθμό που αποκτά το χαρακτήρα μιας ηθικής δέσμευσης (Διαμαντόπουλος, 1993).

Τέλος, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα κόμματα επιλογής που συνιστούν κοινωνίες τείνουν να ερμηνεύονται καλύτερα από τα μοντέλα ορθολογικής επιλογής, τα οποία εξηγούν τις προτιμήσεις των ιδιωτών ενώ για τα κόμματα ταύτισης που αντιστοιχούν σε κοινότητες ερμηνεύεται καλύτερα η εκλογική συμπεριφορά με βάση τη κομματική ταύτιση ή με κοινωνιολογικά μοντέλα. Αυτό το γεγονός δικαιολογείται καθώς στις κοινότητες το άτομο επιλέγει την συνειδητή ένταξη του για την επίτευξη στόχων και την απορρόφηση ωφελημάτων (Διαμαντόπουλος, 1993).

3. Νεότερα Μοντέλα Εκλογικής Συμπεριφοράς

3.1 Θεματική ψήφος – Issue voting

Μια πιο σύγχρονη προσέγγιση το ζήτημα της διακύβευσης της εκλογικής συμπεριφοράς εμφανίζεται την περίοδο του New Deal, επιχειρώντας να εξηγήσει το φαινόμενο της κομματικής αποστοίχισης και μια καινούργια κατηγορία ψηφοφόρων που αναδεικνύεται (Mayer, 2005). Αξίζει να σημειωθεί ότι η κριτική που άσκησε ο Stokes στο μοντέλο του ορθολογικού ψηφοφόρου αποτέλεσε το εφαλτήριο για την ανάπτυξη ενός νέου μοντέλου που ονομάστηκε θεματική ψήφος και γνώρισε ιδιαίτερη απήχηση στον αγγλοσαξονικό χώρο, ο οποίος αποτέλεσε τη γενέτειρα της «θεματικής αρμοδιότητας». Μάλιστα, όπως χαρακτηριστικά περιγράφει η Βασιλική Γεωργιάδου και η Αναστασία Καφέ: «Μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι το μοντέλο της ορθολογικής επιλογής και εκείνο της θεματικής ψήφου αλληλοσυμπληρώνονται» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018:21). Ειδικότερα, η θεματική ψήφος αφορά τον προσανατολισμό της ψήφου ανάλογα με τις θέσεις των κομμάτων και των υποψηφίων σχετικά με συγκεκριμένα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που αναδύονται και αλλάζουν. Παρατηρήθηκε ότι πλέον οι ψηφοφόροι δεν λειτουργούσαν και ψήφιζαν σύμφωνα με θέσεις που έχουν υιοθετήσει απέναντι σε κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά αιτήματα και προβλήματα πλέον και όχι τόσο έντονα με κομματικούς όρους (Mayer, 2005).

Αρχικά, η αύξηση του φαινομένου της θεματικής ψήφου υποδηλώνει την άνοδο των ψηφοφόρων που αποφασίζουν με βάση την θέση των κομμάτων και των υποψηφίων απέναντι σε προβλήματα που τους απασχολούν και το βαθμό που ταυτίζονται με την λύση που προτείνουν απέναντι στα προβλήματα αυτά, ακόμα αν αυτό μεταφράζεται στο γεγονός ότι μπορεί να ψηφίσουν ένα κόμμα που δεν αντιστοιχεί με την κομματική τους ταύτιση. Συνεπώς, οι ψηφοφόροι συνιστούν

μια δυναμική οντότητα με ευελιξία και κινητικότητα. Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι την αλλαγή στο εκλογικό σώμα ακολούθησε και η ανάδυση των τότε σύγχρονων αιτημάτων, προβλημάτων και ζητημάτων, των οποίων η φύση μεταβλήθηκε όπως χαρακτηριστικά παραθέτει η Mayer (Mayer, 2005).

Επιπροσθέτως, αξίζει να σημειωθεί ότι για να θεωρηθεί η ψήφος θεματική πρέπει να εκπληρώνονται τρεις προϋποθέσεις και συνθήκες, που άρχισαν να υφίστανται σταδιακά μετά το 1960. Αρχικά, είναι απαραίτητο οι ψηφοφόροι να είναι πλήρως καταρτισμένοι και ενημερωμένοι σχετικά με τα ζητήματα που διακυβεύονται στις εκλογές καθώς και να έχουν μια ξεκάθαρη τοποθέτηση απέναντι σε αυτές όπως χαρακτηριστικά σημειώνει η Mayer. Ταυτόχρονα, η δεύτερη συνθήκη που πρέπει να εκπληρώνεται αφορά και πάλι τους ψηφοφόρους και συγκεκριμένα το γεγονός ότι πρέπει να είναι σε θέση να διαχωρίζουν τις διαφορές ανάμεσα στις τοποθετήσεις των διάφορων υποψηφίων κομμάτων.

Τρίτον, είναι απαραίτητο ότι ο ψηφοφόρος να επιλέξει εκείνη την πολιτική οντότητα που έχει την ίδια άποψη με εκείνον σε συγκεκριμένα θέματα (Mayer, 2005). Σε αυτό το σημείο θα αποτελούσε σημαντική παράλειψη να μην αναφερθεί η διαφοροποίηση που υφίσταται ανάμεσα στον ορθολογικό ψηφοφόρο και τον ψηφοφόρο της θεματικής ψήφου. Ειδικότερα όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από την Βασιλική Γεωργιάδου και την Αναστασία Καφέ, στο βιβλίο τους σύμφωνα με το αξίωμα του ορθολογικού ψηφοφόρου «τα κόμματα τοποθετούνται στον ιδεολογικό άξονα ανάλογα με τις πολιτικές τους θέσεις, προκειμένου όμως να κερδίσουν περισσότερες ψήφους και να κατακτήσουν την εξουσία, μετακινούνται προς τις θέσεις του ενδιάμεσου ψηφοφόρου. Οι εκλογείς γνωρίζουν τις θέσεις των κομμάτων και επιλέγουν εκείνο που βρίσκεται εγγύτερα στις δικές του θέσεις. Επειδή όμως συμβαίνει να βρίσκονται κοντά σε δύο η σε περισσότερα κόμματα, επιλέγουν εκείνο το κόμμα που το θεωρούν περισσότερο ικανό να επιλύσει συγκεκριμένα ζητήματα η έχει την αρμοδιότητα να το κάνει δίνοντας προτεραιότητα σε αυτά τα ζητήματα έναντι άλλων (Mayer, 2005). Το μοντέλο της θεματικής ψήφου εισάγει στην έρευνα της πολιτικής και της εκλογικής συμπεριφοράς το στοιχείο της ικανότητας των προσώπων/ υποψηφίων. Γίνεται έτσι ξεκάθαρο ότι τα πρόσωπα δηλαδή οι υποψήφιοι αποτελούν ένα παράγοντα εξέχουσας σημασίας που μπορεί να επηρεάσει την εκλογική συμπεριφορά (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018). Τέλος, η θεματική ψήφος σχετίζεται με τα «ειδικότερα προβλήματα που εμφανίζονται σε κάθε εκλογές» και όπου «ο ψηφοφόρος είναι περισσότερο συνειδητοποιημένος για τα προβλήματα, διότι αυτά τον αφορούν πλέον περισσότερο άμεσα από ότι στο παρελθόν, διαχωρίζει καλύτερα τις θέσεις των υποψηφίων και των κομμάτων σχετικά με τα προβλήματα αυτά διότι οι υποψήφιοι έχουν θέσεις πιο σαφείς» (Mayer, 2005:73).

3.2. Το μοντέλο του ψηφοφόρου - καταναλωτή

Αντίθετα με τη πλειοψηφία των μοντέλων αυτής της κατηγορίας τα οποία τείνουν να εστιάζουν στις συνθήκες που ευνοούν τα κόμματα να κερδίζουν την εξουσία, παρά την ίδια την εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων, το μοντέλο του ψηφοφόρου-καταναλωτή επιχειρεί να κατασκευάσει ένα εργαλείο ερμηνείας της εκλογικής συμπεριφοράς που να είναι συνθετικό και αυθεντικό όπως υπογραμμίζει η Mayer. Η κατασκευή του προσομοιάζεται με την σύζευξη ενός κοινωνιολογικού τύπου μοντέλου και ενός ορθολογικού (Mayer, 2005).

Ειδικότερα, το μοντέλο του ψηφοφόρου καταναλωτή προσομοιάζεται με μια απόφαση σχετική με την αγορά εργασίας, όπου ο καταναλωτής ψηφοφόρος επιλέγει και δρα σύμφωνα με την προσφορά των αγαθών που στη προκειμένη περίπτωση είναι οι υποψήφιοι, τα προγράμματα και τα κόμματα. Ειδικότερα, η προσφορά των αγαθών είναι συνεχώς μεταβαλλόμενη έχει δυναμικό χαρακτήρα και επηρεάζει τον καταναλωτή ψηφοφόρο. Ωστόσο, αυτός ο τύπος του ψηφοφόρου επηρεάζεται και από τις προγενέστερες ψήφους που είχε αποφασίσει να δώσει και έτσι γίνεται φανερό ότι αυτές οι προγενέστερες «αγοραστικές του συνήθειες» δύνανται να συμβάλλουν στον επηρεασμό της εκλογικής συμπεριφοράς όπως και άλλοι παράγοντες στους οποίους συμπεριλαμβάνονται οι πιέσεις που προέρχονται από διάφορες ομάδες αναφοράς (τόπος κατοικίας, επάγγελμα, οικογενειακό περιβάλλον). Η κομματική ταύτιση σε αυτό το μοντέλο ερμηνείας προσλαμβάνεται και μπορεί να αντιστοιχηθεί με την προτίμηση του καταναλωτή ψηφοφόρου σε μια συγκεκριμένη φίρμα “brand” (Mayer, 2005).

Εικόνα 4. Το μοντέλο εκλογικής συμπεριφοράς του ψηφοφόρου- καταναλωτή.
Πηγή: Mayer 2005

Επιπλέον, σε αυτό το μοντέλο οι ψηφοφόροι εμφανίζονται να ψηφίζουν τους υποψήφιους των οποίων το πρόγραμμα, οι προτάσεις και οι θέσεις ικανοποιούν τα δικά τους αιτήματα. Εφαλτήριο της κατασκευής αυτού του μοντέλου αποτέλεσε η μελέτη μιας ομάδας ψυχολόγων από την Αγγλία με αντικείμενο τις προσδοκίες των εφήβων το 1951 και με δείγμα 600 αγοριών ηλικίας μεταξύ 13 έως 14 ετών. Ωστόσο, καινοτόμησαν δίνοντας μια μακροσκοπική προσέγγιση στην προσπάθεια ερμηνείας της εκλογικής συμπεριφοράς αφού αποπειράθηκαν να παρακολουθήσουν την εκλογική συμπεριφορά των ατόμων αυτών για τις επόμενες έξι εκλογικές αναμετρήσεις. Η παρατήρηση που συνιστά εξέχουσα σημασίας δεδομένο είναι το φαινόμενο της εκλογικής κινητικότητας που εκτιμάται ότι προοδευτικά θα κληρονομείται από την οικογένεια προς τους εκκολαπτόμενους ψηφοφόρους όπως παλαιότερα η κομματική ταύτιση. Επιπλέον, τα πάνελ τα οποία διοργάνωσαν τους επέτρεψαν να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι η επιρροή των γονέων στο σχηματισμό της αρχικής κομματικής ταύτισης και του πολιτικού προσανατολισμού αλλά και στην πρώτη ψήφο είναι αποφασιστικής σημασίας και ειδικότερα στην περίπτωση όπου οι απόψεις των δύο γονέων συγκλίνουν (Mayer, 2005).

Αντίθετα, στη πορεία αυτή η επιρροή παύει να είναι δυναμική και την θέση της αντικαθιστούν το επαγγελματικό περιβάλλον αλλά και οι συνθήκες. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι ο αρχικός πολιτικός προσανατολισμός και οι στάσεις που σχηματίζει ένας ψηφοφόρος επιδρούν πιο άμεσα από τους προαναφερθέντες παράγοντες. Τελικά, σε αυτό το μοντέλο όπως αναφέρει η Mayer

«Η κινητικότητα είναι ο κανόνας και η σταθερότητα η εξαίρεση, αντίθετα με το αξίωμα του παραδείγματος του Michigan» (Mayer, 2005).

3.3. Οικονομική ψήφος

Η οικονομική ψήφος βασίζεται στο αξίωμα ότι η εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων συνδέεται άρρηκτα με την επίδοση των κυβερνήσεων σε οικονομικό επίπεδο και την πορεία της οικονομίας της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, η σχέση μεταξύ οικονομικής κατάστασης της χώρας και της συμπεριφοράς του εκλογικού σώματος αποδείχθηκε μια σχέση εξέχουσας σημασίας σε τέτοιο βαθμό που αποτελεί ξεχωριστό κλάδο για την μελέτη της οικονομικής ψήφου. Ειδικότερα, η σχέση αυτή εξηγείται καθώς οι πολίτες ως εκλογικό σώμα, επιδιώκουν να αναδείξουν εκείνο το κομματικό σχηματισμό, ο οποίος θα ακολουθήσει μια συγκεκριμένη οικονομική πολιτική, μέσω της οποίας ο ψηφοφόρος θα καρπωθεί τα προσδοκώμενα οφέλη. Γίνεται συνεπώς φανερό ότι μέσω αυτής της διαδικασίας και τα κόμματα έχουν εκλογικά συμφέροντα και προσδοκίες (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Επιπρόσθετα, βασικό επιχείρημα των μελετητών και των υποστηρικτών της οικονομικής ψήφου συνιστά «η επιβράβευση ή η τιμωρία των κομμάτων, που έρχεται ως αποτέλεσμα της διαχείρισης εκ μέρους τους της οικονομίας» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018). Έτσι, δημιουργούνται διαφορετικές τάσεις στην μελέτη και την διερεύνηση της οικονομικής ψήφου ως μοντέλο ερμηνείας της εκλογικής συμπεριφοράς. Αρχικά, η πρώτη κατηγορία συμπεριφοράς διαμορφώνεται με την αξιολόγηση της οικονομίας και την αντικειμενικότητα ή την υποκειμενικότητα των κριτηρίων βάση των οποίων πραγματοποιεί ο ψηφοφόρος αυτή την αξιολόγηση. Έπειτα, γίνεται έκδηλο ότι μέσω αυτής της διαδικασίας δημιουργείται μια φαρέτρα αντιλήψεων του ψηφοφόρου για την οικονομική κατάσταση του ίδιου (pocketbook) ή για την οικονομική κατάσταση σε εθνικό επίπεδο (sociotropic). Στη συνέχεια, η δεύτερη τάση διαμορφώνεται μέσω της αξιολόγησης που πραγματοποιούν οι ψηφοφόροι για την επίδοση που σημείωσαν τα κόμματα σχετικά με τον τομέα της οικονομίας σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή και διακρίνεται σε δύο υποκατηγορίες (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Ειδικότερα, η πρώτη αφορά την αναδρομική κρίση (retrospective), η οποία σχετίζεται με την αξιολόγηση όσων ήδη έχουνπραχθεί και η δεύτερη αφορά την προσδοκώμενη κρίση (prospective), η οποία σχετίζεται με την προσδοκώμενη κρίση και πιο συγκεκριμένη με την αξιολόγηση των προγραμμάτων και των δράσεων της προεκλογικής περιόδου. Τέλος, το τρίπτυχο αυτών των

τάσεων ολοκληρώνεται με την κατηγορία που αφορά την απόδοση ευθυνών στους κομματικούς σχηματισμούς μετά από αξιολόγηση, accountability/responsibility (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Επομένως, μέσω της ανάλυσης της οικονομικής ψήφου αναδύεται το συμπέρασμα ότι οι δύο δείκτες που συνδέονται με την εκλογική συμπεριφορά και λαμβάνουν υπόψη τους οι ψηφοφόροι είναι πρώτον η δική τους οικονομική κατάσταση ή η κατάσταση του «νοικοκυριού» τους και η γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας. Αρχικά, ο πρώτος δείκτης, δηλαδή, η οικονομική κατάσταση του ψηφοφόρου αποτελεί ένα κριτήριο αξιολόγησης που είναι εξαιρετικά άμεσο. Ωστόσο, αντίθετα με αυτό που θα περίμενε κάποιος, φαίνεται πως τελικά η προσωπική οικονομική κατάσταση των ψηφοφόρων τους επηρεάζει λιγότερο από την κατάσταση της οικονομίας, που αποτελεί παράγοντας με μεγαλύτερη επιρροή στην απόφαση των ψηφοφόρων (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Εικόνα 5: Οικονομική Ψήφος.
Πηγή: (Καφέ, 2016)

4. Η περίπτωση της Ελλάδας

Αρχικά, το 1974, η μεταπολίτευση εγκαθιδρύει τη κοινοβουλευτική δημοκρατία και μέχρι το 2000 (συγκεκριμένα μέχρι το 2012), αποκρυσταλλώνεται ο έντονος δικομματισμός ανάμεσα στην

Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ. Αυτός ο τόσο έντονος δικομματισμός, που χαρακτηρίζει την πολιτική αρένα της Ελλάδας πολύ έντονα, συνιστά μια ιδιαιτερότητα του πολιτικού συστήματος αφού μαζί με αυτόν δημιουργήθηκε πολύ έντονα και ένα πελατειακό σύστημα μεταξύ του κράτους και των πολιτών με ανταποδοτική ροή στο βωμό της κομματικής προσήλωσης. Συγκεκριμένα η θεμελίωση, η εμπέδωση και οι πρώτες βάσεις της Δημοκρατίας συντελούνται κατά τη περίοδο 1974 – 1980 όπου στην εξουσία βρισκόταν η Νέα Δημοκρατία. Το 1979 η Ελλάδα εισέρχεται στην ΕΟΚ με πολλαπλά υποσχόμενα οικονομικά οφέλη.

Από το 1981 έως το 1988, στην εξουσία βρίσκεται το ΠΑΣΟΚ, το οποίο φυσικά συντηρεί την πατρωνία και τις πελατειακές σχέσεις καθώς ταυτόχρονα προτείνει ένα εκσυγχρονιστικό μοντέλο με πολλαπλές οικονομικές συνέπειες μακροπρόθεσμα. Επιπλέον το 1981 η Ελλάδα εντάσσεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η πόλωση ήταν πολύ έντονη εκείνη την εποχή και πολλοί αριστεροί αυτό-εντάσσονταν στην δεξαμενή του ΠΑΣΟΚ, το οποίο είχε σαν στόχους την έξοδο από την ΕΟΚ και το ΝΑΤΟ. Στη περίοδο αυτή μάλιστα, αρχίζει μια κατάσταση άκρατου δανεισμού η οποία αργότερα θα συντελέσει με τη σειρά της στην οικονομική κρίση που θα γιγαντωθεί με αποκορύφωμα το 2009 αποδεικνύοντας την άνιση καπιταλιστική ανάπτυξη που υπέστη η Ελλάδα.

Το 1989-1990, στην εξουσία βρίσκεται η Νέα Δημοκρατία και θεωρείται ως η περιόδος-εφαλτήριο για την πολιτική αστάθεια. Τη περίοδο 1993 – 1996 στην εξουσία βρίσκεται το ΠΑΣΟΚ. Το 2000 στην εξουσία είναι πάλι το ΠΑΣΟΚ, ενώ το 2004 μέχρι το 2007 στην εξουσία αναδεικνύεται από την εκλογική αναμέτρηση η Νέα Δημοκρατία. Στο διάστημα αυτό η Ελλάδα εντάσσεται στη ζώνη του ευρώ το 2002, το χρέος αρχίζει και εκτοξεύεται υπό το πρίσμα των ιδιωτικοποιήσεων και το 2004 πραγματοποιούνται οι Ολυμπιακοί Αγώνες και ο χρηματικός δανεισμός για αυτούς, που αποδείχθηκαν δραματικά και αδικαιολόγητα δαπανηροί.

Στις εκλογές του 2009, όπου το χρέος είναι πλέον εξωφρενικά ψηλό και μη- εξυπηρετούμενο στην εξουσία βρίσκεται και πάλι το ΠΑΣΟΚ και εφαρμόζεται το 1^ο μνημόνιο. Το 2012 είναι πλέον εμφανής η κατάρρευση του δικομματισμού και για πρώτη φορά στην Βουλή εισέρχεται η Χρυσή Αυγή. Το 2015 στις εκλογές αναδεικνύεται για πρώτη φορά ο ΣΥΡΙΖΑ και πραγματοποιείται το δημοψήφισμα του Ιουλίου του 2015 με το «όχι» προς την λιτότητα να υπερτερεί. Η Χρυσή Αυγή διατηρεί την θέση της στη Βουλή με ποσοστό 6,99 % και ως τρίτο κόμμα.

Γίνεται φανερό ότι το δημοψήφισμα αποτέλεσε έναν σταθμό για την μελέτη της εκλογική συμπεριφοράς που σε αυτή τη δεδομένη περίσταση αναπτύχθηκε υπό συνθήκες φτώχειας, ανασφάλειας για τις υφιστάμενες δομές, την απώλεια του έντονου συνδικαλιστικού και διαπραγματευτικού παλμού. Στη περίπτωση αυτού του δημοψηφίσματος καταδεικνύεται ο διαχωρισμός του ελληνικού εκλογικού σώματος σε δύο στρατόπεδα αλλά και τα χαρακτηριστικά

αυτής της διάσπασης που επηρέασαν σε βάθος το αποτέλεσμα το δημοψηφίσματα όπως η οικονομική δυσχέρεια της χώρας και τα ραγδαία αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

4.1. Η εκλογική συμπεριφορά του κινήματος των αγανακτισμένων κινήματος των αγανακτισμένων

Τον Μάιο του 2011, εμφανίζεται το κίνημα των «αγανακτισμένων» στην Ελλάδα, με κορύφωση τις μαζικές συγκεντρώσεις που έλαβαν χώρα τον Ιούνιο του 2011 με κυρίαρχο στόχο την αποτροπή της ψήφισης του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Δημοσιονομικής Στρατηγικής (Ν.3985/2011) και γενικότερα την έκφραση αντίθεσης απέναντί στα μέτρα λιτότητας. Αξίζει να αναφερθεί ότι η μαζικότητα του κινήματος και τα χαρακτηριστικά των πολιτών που συγκεντρώνονταν στις

Κατηγορίες Αγανακτισμένων	Υπέρ ή κατά της χρήσης βίας εκ μέρους τους	Θετική ή αρνητική διαθεσιμότητα της χρήσης βίας στο μέλλον	Ύπαρξη ή όχι ανοχής στη χρήση βίας από τρίτους
Εναντίον του πολιτικού κατεστημένου (anti-establishment)	Υπέρ	Θετική	Ύπαρξη ανοχής
Εναντίον του πολιτικού συστήματος (anti-system)	Κατά	Μικτή στάση	Ύπαρξη ανοχής

Εικόνα 6. Η στάση των πολιτών απέναντι στο ζήτημα της βίας.
Πηγή: (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018)

διαμαρτυρίες των αγανακτισμένων προκειμένου να εκφράσουν την δυσαρέσκεια τους μας οδηγούν στην μελέτη αυτών προκειμένου να διαπιστωθεί ένα υπάρχει συσχέτιση αυτού του κοινωνικού φαινομένου με τις αλλαγές που διαμορφώθηκαν στις πολιτική αρένα μετά τις εκλογές του Μαΐου του 2012. Ειδικότερα, αξίζει να αναφερθεί ότι στις εκλογές του Μαΐου του 2012 αποκρυσταλλώνεται η δύση του δικομματισμού στην Ελλάδα και παρατηρείται μια ανακατάταξη στις κομματικές προτιμήσεις των ψηφοφόρων, των οποίων το ενδιαφέρον παλαιότερα μονοπωλούσαν τα κόμματα της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑΣΟΚ. Αξίζει, μάλιστα, να αναφερθεί το γεγονός ότι το 2012 ο ΣΥΡΙΖΑ ως δεύτερο κόμμα, συγκεντρώνει το ποσοστό της

τάξης του 16,79 % το Μάιο και η Χρυσή Αυγή συγκεντρώνοντας 440.985 ψήφους και ποσοστό σχεδόν 7% εισέρχεται στην Βουλή με 21 έδρες για πρώτη φορά (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Αρχικά, η πρώτη προσέγγιση του κινήματος των Αγανακτισμένων από την σκοπιά της προσφοράς (supply-side) μας αποκαλύπτει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά μεγάλης ερμηνευτικής αξίας. Σε πρώτο επίπεδο, η σκιαγράφηση του προφίλ των αγανακτισμένων αποκαλύπτει ότι το κίνημα δεν χρωματίστηκε κομματικά ή τουλάχιστον δεν υπήρχε άμεση κομματική σχέση των συμμετεχόντων με κομματικούς σχηματισμούς. Ταυτόχρονα, το κίνημα αυτό σταδιακά διαμορφώθηκε ως μια «βάση κινητοποίησης» (grassroots mobilization) χωρίς στοιχεία ιεραρχικά και συγκεκριμένα, χωρίς κάποιον επικεφαλής σε αρχηγική θέση. Τέλος, οι διαμαρτυρίες με την μορφή συγκεντρώσεων είχαν ειρηνικό χαρακτήρα, έλαβαν χώρα για μεγάλο χρονικό διάστημα και απέκτησαν μεγάλη διάσταση στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Από την άλλη πλευρά, όταν εστιάσουμε στη προσέγγιση των αγανακτισμένων από τη σκοπιά της ζήτησης (demand-side), ενδιαφερόμαστε περισσότερο για τους συμμετέχοντες και όχι για την χρονική διάσταση και το ιδεολογικό πλαίσιο των συγκεντρώσεων τους. Ειδικότερα, το 2014 πραγματοποιείται μια έρευνα, μέσω της οποίας αναδύεται το εξής σημαντικό συμπέρασμα: σύμφωνα με τους Rudig και Karyotis , το 80% των πολιτών που συμμετείχαν σε κινητοποιήσεις είχε εμπειρία και συμμετοχή σε παλαιότερες κινητοποιήσεις (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Έτσι, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η εμπειρία συμμετοχής σε κινητοποιήσεις εντείνει το συναίσθημα αλλά και πιο σημαντικά, την πιθανότητα συμμετοχής σε αντίστοιχα γεγονότα στο μέλλον. Άρα, υπήρχε προδιάθεση συμμετοχής ενός σημαντικού μέρους των πολιτών σε κινητοποιήσεις πριν το 2011 (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018). Στην ίδια κατεύθυνση, κινήθηκε και η έρευνα του έκτακτου βαρόμετρου της Public Issue αποκαλύπτοντας τα δημογραφικά στοιχεία και ποια από αυτά διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο. Συγκεκριμένα, το εκπαιδευτικό επίπεδο ως μεταβλητή αποκαλύπτει ότι στους αγανακτισμένους υπερτερούν εκείνοι με μέση η ανώτερη εκπαίδευση, η απασχόληση ως στοιχείο αναδεικνύει από τους αγανακτισμένους ένα μεγάλο μέρος άνηκε στο εργατικό δυναμικό ή στους άνεργους. Τέλος, ο βαθμός αστικοποίησης έπαιξε ρόλο και αναδείχθηκε ως σημαντική μεταβλητή, αν και αυτό ήταν κάπως αναμενόμενο δεδομένου ότι το κίνημα εκφράστηκε κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα. Επιπλέον, σύμφωνα με τις ποσοτικές έρευνες ιδεολογικά οι αγανακτισμένοι αυτοτοποθετούνται κυρίως ως αριστεροί και ένα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων δεν αναγνωρίζει την σημασία της κατάταξης στην κλίμακα Αριστερά-

Δεξιά και δεν επιθυμούσαν να τοποθετήσουν τον εαυτό τους βάση αυτής (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Σχετικά με την κομματική επιλογή και το κίνημα των αγανακτισμένων, οι ποσοτικές έρευνες αποκαλύπτουν ότι για στην εκλογική αναμέτρηση του 2009, ένα μικρό ποσοστό από εκείνους που συμμετείχαν ψήφισαν την Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ, ενώ ένα τεράστιο ποσοστό ψήφισε το Κ.Κ.Ε. και τον ΣΥΡΙΖΑ. Το γεγονός αυτό, επιβεβαιώνει το τέλος του δικομματισμού που κυριαρχούσε πριν την κρίση (Γεωργιάδου, Καφέ, 2011:64). Ακόμα, αναδύεται ένα άλλο συμπέρασμα εξέχουσας σημασίας, που αφορά τους συμμετέχοντες σε διαδηλώσεις, κινητοποιήσεις και απεργίες που έλαβαν χώρα το 2010, οι οποίοι ήταν πιθανότερο να ψηφίσουν είτε ΖΥΡΙΖΑ είτε Κ.Κ.Ε. Διαπιστώνεται, λοιπόν ότι ήδη από το 2010 πριν ακόμα το ξέσπασμα και την κορύφωση του κινήματος των αγανακτισμένων υπήρχε μια τάση προς κόμματα που ανήκουν στο τόξο της Αριστεράς και δεν αποτελούν τα κλασσικά κόμματα του δικομματισμού. Μάλιστα, θεωρείται ότι το κίνημα αυτό συνέβαλλε στη δύση του δικομματισμού που χαρακτήριζε την πολιτική αρένα της Ελλάδας (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018). Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι ένα ποσοστό μεγαλύτερο της τάξης του 50% των πολιτών που συμμετείχαν σε κινητοποιήσεις το 2010 και το 2011 ψήφισαν ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, το οποίο συνιστά ένα κόμμα που σφετερίστηκε την ρητορική των αγανακτισμένων με σαφές εκλογικό όφελος (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Εν κατακλείδι, μέσω της μελέτης αυτού του κινήματος αναδύεται ένα ακόμα συμπέρασμα που αφορά την συσχέτιση μεταξύ των κινήματων και των κομμάτων, και άρα της σχέσης μεταξύ της συμμετοχής σε κίνημα και την εκλογική συμπεριφορά. Ειδικότερα, διαπιστώνεται, αντίθετα με το προσδοκώμενο, ότι η συμμετοχή σε κινήματα είναι πιθανότερο να οδηγήσει σε μια μορφή κοινωνικοποίησης που θα αποτελέσει τον κινητήριο μοχλό για την συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

4.2. Η άνοδος της Χρυσής Αυγής

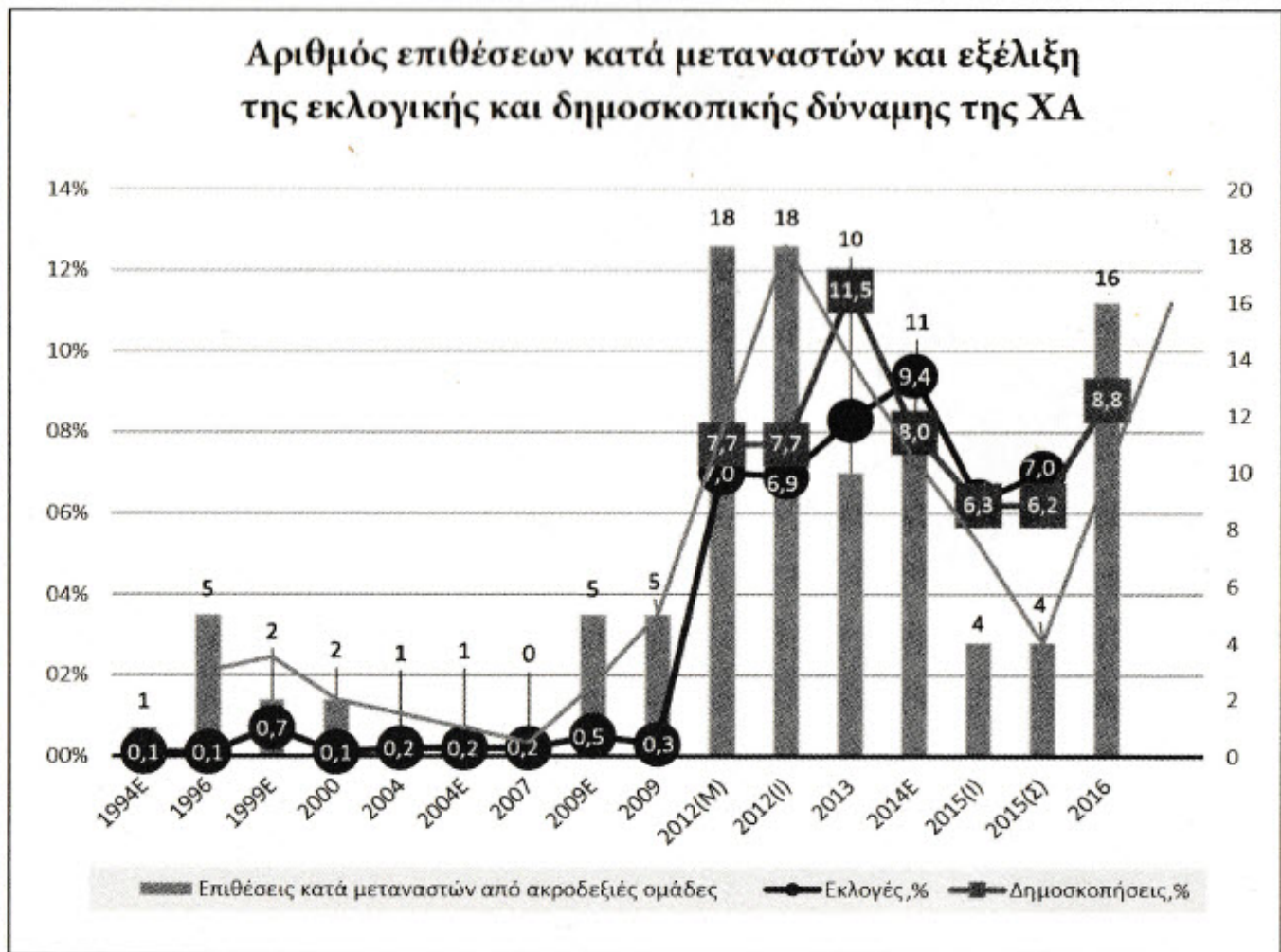
Στις εκλογές του 2012, η Χρυσή Αυγή συγκεντρώνοντας ένα ποσοστό της τάξης του 7% (συγκεκριμένα, 6,97%) και κερδίζοντας 21 βουλευτικές έδρες, προκαλεί ερωτήματα και οδηγεί στην αναζήτηση των αιτιών της ανόδου του ακροδεξιού κόμματος που κατάφερε να συγκεντρώσει την ψήφο από 440.985 πολίτες. Στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, η Χρυσή Αυγή διατηρεί το ποσοστό της (συγκεκριμένα, 6,28%) και 17 έδρες στο κοινοβούλιο ενώ τον Σεπτέμβριο συγκεντρώνει 6,99 %. Το ερώτημα είναι εάν αποτελεί η ψήφος των Ελλήνων πολιτών μια ψήφο επιλογής ή μια ψήφο αντίδρασης που θέλει να τιμωρήσει και να αντιταχθεί στο διεφθαρμένο

πολιτικό σύστημα και στις συνθήκες φτώχειας που δημιούργησε η ελληνική κρίση. Πάντως, η γενικότερη άνοδος της ακροδεξιάς στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες γενικότερα εγείρει μια πληθώρα προβληματισμών.

Αρχικά, αξίζει να αναφερθούν ορισμένα στοιχεία για την οργάνωση, την δομή, την δράση και την επιρροή της Χρυσής Αυγής που επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά. Σε πρώτο επίπεδο πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι σαν κόμμα εμπεριέχει στη ρητορική του και στην ιδεολογική του τοποθέτηση στοιχεία εθνικισμού, ξενοφοβίας αλλά και εθνοφυλετικά στοιχεία. Ως ένα ναζιστικό μόρφωμα δείχνει ανοικτό θαυμασμό υπέρ των Ναζί και συχνά χρησιμοποιεί σύμβολα, προπαγάνδα και οργανωτικές πρακτικές των τελευταίων. Μέσα στην ιδεολογία της συμπεριλαμβάνεται ο φυλετισμός, η συνωμοσιολογία, η αρχαιοπληξία, ο μυστικισμός αλλά και ο αντισημιτισμός. (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Σε επίπεδο οργάνωσης, η Χρυσή Αυγή θυμίζει τον τύπο κόμματος πολιτοφυλακή αφού ακολουθεί μια δομή που χαρακτηρίζεται από συγκεντρωτισμό και ακολουθεί παραστρατιωτικές πρακτικές. Μάλιστα, η ισχυρή αρχηγία και οργανωτική δομή της, όμοια με των δεξιών εξτρεμιστικών κομμάτων τους αποφέρει εκλογικά οφέλη. Επιπλέον, η δράση της σε τοπικό επίπεδο δεν ήταν ιδιαίτερα έντονη μέχρι τις κινητοποιήσεις που πραγματοποίησαν από το 2010. Έτσι, μέχρι το 2012 είχε 13 έως 15 τοπικές οργανώσεις ανά την επικράτεια. Ωστόσο όπως εύγλωττα περιγράφεται «οι ΤΟ υπερδιπλασιάστηκαν μέχρι το τέλος εκείνης της χρονιάς, ενώ τα επόμενα έτη η Χρυσή Αυγή ξεπέρασε τις 70 ΤΟ, αριθμός, ωστόσο, που βαίνει διαρκώς μειούμενος και έχει περιοριστεί στις περίπου 40 ΤΟ σε ολόκληρη την επικράτεια». Επιπρόσθετα, αναγνωρίζεται ότι η Χρυσή Αυγή ακολουθεί και εμπλέκεται συχνά σε πράξεις βίαιου ακτιβισμού. Πιο συγκεκριμένα, το 2012, ταυτόχρονα με την κατάρρευση του δικομματισμού και την είσοδο της Χρυσής Αυγής στην βουλή παρατηρείται μια άνοδος στην εμπλοκή της σε περιστατικά βίαιου ακτιβισμού. Το 2015 όπου το προσφυγικό ζήτημα ήρθε στο προσκήνιο σημειώνεται η δεύτερη κορύφωση του βίαιου ακτιβισμού της Χρυσής Αυγής. Ωστόσο, ανάμεσα στις δύο αυτές χρονικές περιόδους κορύφωσης του φαινομένου παρατηρείται μια περίοδος ύφεσης που συμπίπτει με τις δικαστικές διώξεις που επιβλήθηκαν στην Χρυσή Αυγή. Μάλιστα, αντίθετα με ότι θα περίμενε κανείς το εκλογικό της αντίκτυπο δεν μεταβλήθηκε ιδιαίτερα μετά από τις διώξεις αυτές (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Αριθμός επιθέσεων κατά μεταναστών και εξέλιξη της εκλογικής και δημοσκοπικής δύναμης της ΧΑ

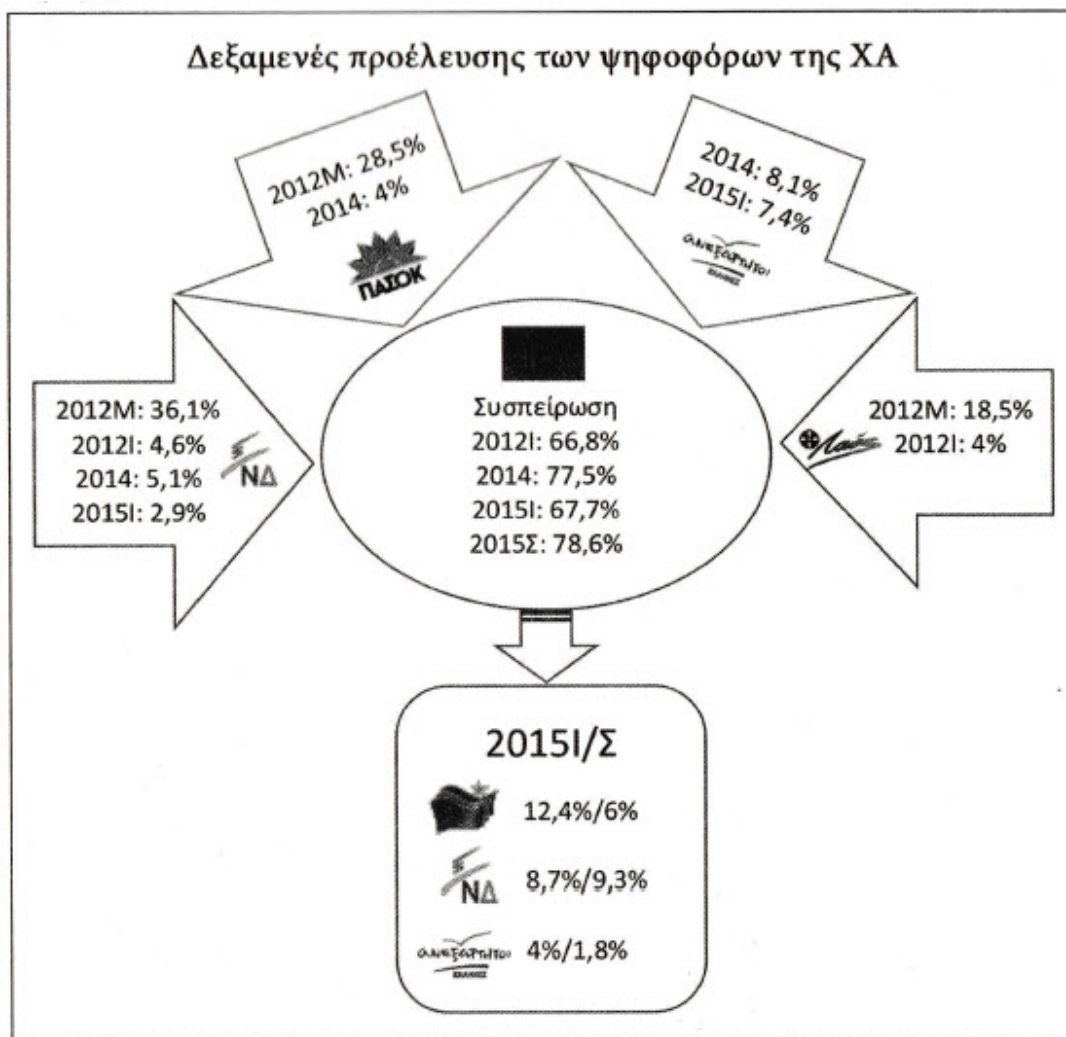
Εικόνα 7. Εκλογική ισχύς της Χρυσής Αυγής και τα περιστατικά βίας.
 Πηγή: (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018)

Στη συνέχεια, σε επίπεδο εκλογών, το προφίλ του ψηφοφόρου που ψηφίζει Χρυσή Αυγή σκιαγραφείται ως άνδρας, ο οποίος εντάσσεται στο μέρος του πληθυσμού που είναι οικονομικά ενεργό, με χαμηλό έως μέτριο εκπαιδευτικό επίπεδο. Το συγκεκριμένο προφίλ διατηρείται αμετάβλητο τόσο στις εκλογές του 2012 όσο και στις εκλογές του 2015. Ταυτόχρονα, η σκιαγράφηση του προφίλ των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής αποκαλύπτει ότι έχουν διάθεση να τιμωρήσουν τις προηγούμενες εκλογικές τους επιλογές και άρα κυβερνήσεις σε ένα πλαίσιο απόδοσης ευθυνών και απογοήτευσης λόγω της διαπλοκής που υφίσταται στην πολιτική αρένα, αποτέλεσμα το οποίο διαμορφώθηκε και από τους εκλογείς που ανέπτυσσαν και διατηρούσαν τις πελατειακές σχέσεις αλλά και από τους πολιτικούς. Ωστόσο, γίνεται φανερό ότι τόσο η κατάρρευση του δικομματισμού, η κατάρρευση του πολιτικού πελατειακού συστήματος, η κρίση καθώς επίσης και η κακή οικονομική κατάσταση της χώρας λειτούργησαν θετικά και δικαίωσαν συχνά την πολιτική λαϊκίστικη ρητορεία της ΧΑ στην αντίληψη των απογοητευμένων πολιτών.

	17 ^{ος} Ιουνίου 2012	25 ^{ος} Μαΐου 2014	25 ^{ος} Ιανουαρίου 2015	20ής Σεπτεμβρίου 2015
ΦΥΛΟ				
Άνδρες	9,1	12,2	8,5	8,3
Γυναίκες	4	5,7	3,8	4,2
ΗΛΙΚΙΕΣ				
18-24	12	11,2	6,9	9,6
25-34	11	11,0	8,3	8,3
35-54	7,4	11,1	6,8	6,5
55+	3,4	6,8	4,4	4,0
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ				
Κατώτερη	4,7	7,8	5,4	7,6
Μέση	8,8	11,9	8,2	9,6
Ανώτερη	5,7	6,6	4,3	4,0
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ				
Αγρότης/ Κτηνοτρόφος	8,6	13,8	10,1	12,6
Ελεύθερος επαγγελματίας	8,8	12,2	8,0	6,6
Μισθωτός δημόσιου τομέα	8,1	9,2	5,7	3,8
Μισθωτός ιδιωτικού τομέα	7,3	10,1	6,7	7,6
Άνεργος	10,1	12	9,1	8,8
Φοιτητής / Σπουδαστής	9,4	8,2	5,4	7,3
Συνταξιούχος	2,7	6,3	3,7	3,6
Νοικοκυρά	4	4,4	4,3	4,3

Εικόνα 8 : Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ψηφοφόρων της Χ.Α.
Πηγή : Γεωργιάδου, Καφέ 2018

Επιπλέον, μέσα στους ψηφοφόρους της συγκαταλέγονται και πολίτες που έχοντας χάσει στην εμπιστοσύνη τους στη δικαιοσύνη και το πολιτικό σύστημα, δεν διστάζουν να δηλώσουν ότι θα μπορούσαν να πάρουν τον νόμο στα χέρια τους. Γίνεται έτσι αντιληπτό ότι η Χρυσή Αυγή επωφελήθηκε σε δύο άξονες από την κατάρρευση του παλαιού κομματικού συστήματος. Αρχικά, αναδύθηκε μια κοινωνική ομάδα που απέκτησε ριζοσπαστικό και αντισυστημικό χαρακτήρα και ταυτίστηκε μαζί της. Ο πρώτος άξονας αφορά την διόγκωση της ισχύς σε ισχυρά κέντρα και ο δεύτερος αφορά την επικράτεια και τις τοπικές οργανώσεις στις οποίες επεκτάθηκε εκμεταλλεζόμενη συχνά την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών στο πολιτικό σύστημα, τη δημοκρατία και την δικαιοσύνη (Δημοκρατικό Έλλειμμα). (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Εικόνα 9. Ποιοι ψηφοφόροι μετατοπίστηκαν προς το κόμμα της Χρυσής Αυγής.
 Πηγή: (Γεωργιάδου, Καφέ 2018)

Εν κατακλείδι, στις εκλογές του 2012 η Χρυσή Αυγή άντλησε ψηφοφόρους από την Νέα Δημοκρατία, το ΠΑΣΟΚ, το ΛΑΟΣ. Ακόμη, το 2015 αντλεί ψηφοφόρους από τους Ανεξάρτητους Έλληνες. Χαρακτηριστικό της Χρυσής Αυγής είναι το γεγονός ότι κατάφερε να διατηρήσει την «εκλογική της συσπείρωση» και στις εκλογές του 2015. . Επίσης, ως προς την ηλικιακή ομάδα, οι εκλογείς της Χρυσής Αυγής είναι συνήθως ηλικίας μεταξύ 25 με 54. Ταυτόχρονα, η συσχέτιση της επαγγελματικής κατηγορίας των αγροτών με την Χρυσή Αυγή εξηγείται, καθώς το 2013 επιβλήθηκαν φορολογικές επιβαρύνσεις και έτσι άντλησε ψηφοφόρους και από αυτή τη κατηγορία. Ακόμη, φαίνεται πως η Χρυσή Αυγή έχει ισχυρά εκλογικά ερείσματα στους ψηφοφόρους που ανήκουν στα ελεύθερα επαγγέλματα, παρά στην εξαρτημένη εργασία (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

4.3. Υπόθεση ευθύνης και εκλογές του 2012

Η ανάπτυξη της «θεωρίας της υπόθεσης» (responsibility hypothesis) της ευθύνης αναπτύχθηκε με στόχο να εξεταστεί εάν οι ψηφοφόροι λειτουργούν αποδίδοντας ευθύνες στην κυβέρνηση βάση των επιδόσεων της ή της οικονομικής κατάστασης της χώρας. Ωστόσο, μέσω της μελέτης αυτού του αξιώματος προέκυψαν πιο παράγοντες συμβάλλουν και ποιοι όχι στην ανάδυση της ψήφου, μέσω της οποίας το ψηφοφόρος αποδίδει ευθύνες (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Ειδικότερα, πρέπει να γίνει σαφές το γεγονός ότι προκειμένου οι ψηφοφόροι να λειτουργήσουν μέσω μηχανισμών απόδοσης ευθυνών, πρέπει να θεωρούν την κυβέρνηση αποκλειστικά υπεύθυνη για την οικονομική πορεία της χώρας. Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι στην πληθώρα των περιπτώσεων όπου η συμμετοχή, η δράση και η εμπλοκή της κυβέρνησης στην οικονομική πορεία περιορίζεται, δεν μπορεί να υφίσταται μια ψήφος απόδοσης ευθυνών με στόχο της τιμωρία (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018) Συνεπώς, η θεωρία της υπόθεσης δεν μπορεί να υπάρξει σε περιπτώσεις που υφίσταται κυβέρνηση μειοψηφίας, κυβέρνηση συνεργασίας, συνεργασία της κρατούσας κυβέρνησης με θεσμικό όργανο η επιτροπή όπως η Τρόικα και τέλος σε δικομματικά συστήματα όπου δεν υφίσταται ισχυρή η ανερχόμενη αντιπολίτευση και έτσι γίνεται εναλλαγή των δύο κυρίαρχων κομμάτων. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι στην αντίληψη των ψηφοφόρων στις παραπάνω περιπτώσεις, δεν αποτελεί η κυβέρνηση τον αποκλειστικό υπαίτιο για την οικονομική κατάσταση της χώρας (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

4.4. Το δημοψήφισμα του Ιουλίου του 2015

Μελετώντας την εκλογική συμπεριφορά στην Ελλάδα, αξίζει μετά βεβαιότητας να αναφερθούμε στο κρίσιμο δημοψήφισμα της 5^{ης} Ιουλίου του 2015 που πραγματοποιήθηκε με σκοπό οι πολίτες να αποφασίσουν πάνω σε ένα ερώτημα οικονομικής φύσης που σχετιζόταν με την αποδοχή ή μη ενός οικονομικού πακέτου μεταρρυθμίσεων με σκοπό την αντιμετώπιση του μείζονος προβλήματος της κρίσης και την συμφωνία μεταξύ τριών θεσμών και ειδικότερα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι το δημοψήφισμα αυτό ήταν το 8^ο που έχει πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα και απαιτούσε ένα πολύ καλό επίπεδο γνώσεων και ενημέρωσης από τους πολίτες που κλήθηκαν μέσα σε 7 μέρες πριν από την διενέργεια του δημοψηφίσματος, να σκεφτούν και να αποφασίσουν. Ωστόσο, παρά την κατά κράτος νίκη του «ΟΧΙ», το οποίο υποστήριξε το 61,3 % των ψηφοφόρων η κυβέρνηση τελικά τάχθηκε και υλοποίησε το «ΝΑΙ», το οποίο ως απάντηση συγκέντρωσε 38,7%. Μέσα από τη μελέτη του δημοψηφίσματος αναδεικνύονται συμπεράσματα για τη συμπεριφορά και τη γνώμη του εκλογικού σώματος. Πάντως, φαίνεται πως το δημοψήφισμα αυτό αποκαλύπτει την έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς που κυριαρχεί στην Ελλάδα αλλά παράλληλα και την απογοήτευση και την απορριπτική διάθεση προς το πολιτικό σύστημα (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Αρχικά, σε ατομικό επίπεδο ανάλυσης, οι μελέτες του δημοψηφίσματος, αναδεικνύουν και σκιαγραφούν τα συναισθήματα των πολιτών. Πρώτον, σε όσους ψήφισαν στο δημοψήφισμα κυριαρχούσαν συναισθήματα θυμού και άρα επιθετικών στάσεων, συναισθήματα αγωνίας που συνεπάγονται στρεσογόνους παράγοντες και τέλος συναισθήματα φόβου που λειτουργούν ως αμυντικοί μηχανισμοί στη ψυχολογία των πολιτών (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018). Ακόμη, μια έρευνα προεκλογική που πραγματοποιήθηκε το 2015 αναδεικνύει το συμπέρασμα ότι οι πολίτες που τάχθηκαν ως υπέρμαχοι του «ΝΑΙ» διακατέχονται από μια πεσιμιστική διάθεση καθώς θεωρούν ότι η μη αποδοχή του πακέτου βοήθειας και της συμφωνίας θα οδηγήσει τη χώρα στην έξοδο της από την ζώνη του Ευρώ και σε ακόμη χειρότερη εκδοχή και από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το γεγονός αυτό δικαιολογεί την ύπαρξη μεγαλύτερου ποσοστού στα συναισθήματα φόβου και αγωνίας σε όσους ψήφισαν «ΝΑΙ». Στη συνέχεια, οι ψηφοφόροι του «ΟΧΙ», έτειναν να ερμηνεύουν την επιλογή τους με βάση το συλλογισμό ότι η μη αποδοχή της συμφωνίας θα οδηγούσε σε νέα διαπραγματεύση και θα ισχυροποιούσε την θέση της Ελλάδας σε αυτή τη διαπραγματευτική

συμφωνία. Έτσι, για τους υπέρμαχους του «ΟΧΙ» αναδύεται η αντιμνημονιακή στάση, ενώ για τους υπέρμαχους του «ΝΑΙ» επιβεβαιώνεται η θετική τους στάση προς τον προσανατολισμό της χώρας στα πλαίσια και σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Εν κατακλείδι, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται «αναδεικνύεται υπεροχή του ΟΧΙ στις μικρές και μεσαίες ηλικιακές ομάδες (18-45 ετών), ενώ η προτίμηση υπέρ του ΝΑΙ αυξάνεται στις μεγαλύτερες ηλικίες (55+ ετών)». Ως προς τις επαγγελματικές κατηγορίες και τη σχέση τους με τους υπέρμαχους του «ΝΑΙ» και του «ΟΧΙ», φαίνεται ότι η ψήφιση του «ΟΧΙ» αποτέλεσε επιλογή κυρίως για τους ανέργους, τους αγρότες, τους φοιτητές και τέλος τους μισθωτούς εργαζόμενους του ιδιωτικού και του δημοσίου τομέα. Αντίθετα, στους ψηφοφόρους του «ΝΑΙ» συγκαταλέγονται οι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι αυτοαπασχολούμενοι και οι συνταξιούχοι. Επιπλέον, φαίνεται ότι υπέρμαχοι του «ΟΧΙ» ήταν το 82% των ψηφοφόρων του ΣΥΡΙΖΑ, 71% της Χρυσής Αυγής, 76% των ψηφοφόρων των Ανεξάρτητων Ελλήνων και 63% της Ένωσης Κεντρώων. Μάλιστα και το 59% των ψηφοφόρων του Κ.Κ.Ε. φαίνεται να είναι υπέρ του «ΟΧΙ» ενώ η επίσημη στάση του κόμματος ήταν η αποχή από την διαδικασία της ψηφοφορίας (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

Σχετικά με τους υποστηρικτές του «ΝΑΙ» φαίνεται ότι αποτελούν το 75% των ψηφοφόρων της Νέας Δημοκρατίας, το 71% το Ποτάμι και το 57% των ψηφοφόρων της Δημοκρατικής Συμπαράταξης. Τέλος, από τα παραπάνω δεδομένα συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι ψηφοφόροι δεν ακολουθούν απαραίτητα την κομματική γραμμή του κομματικού σχηματισμού τον οποίο ψηφίζουν απαραίτητα μπροστά σε ένα διακύβευμα ενός δημοψηφίσματος (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

5. Σύγχρονα Δεδομένα και Διεθνείς Τάσεις

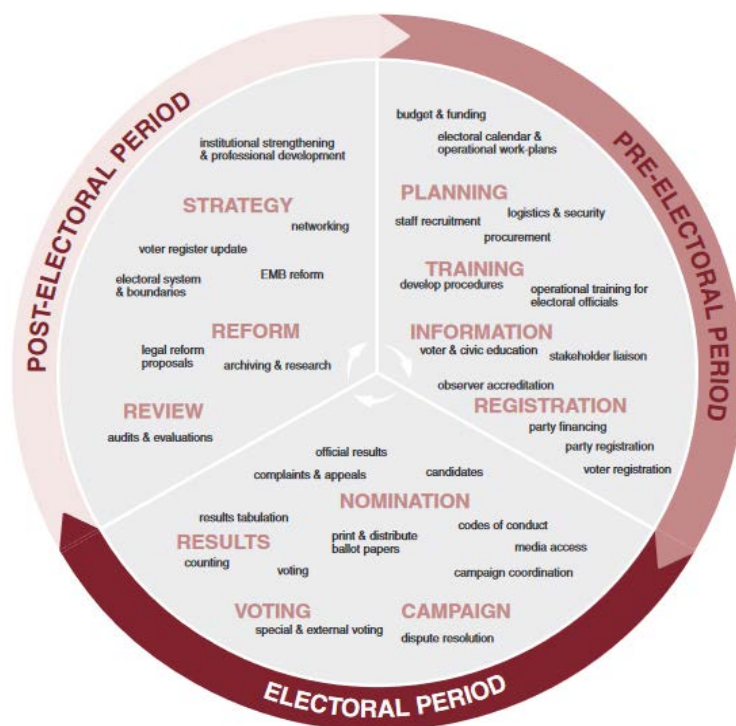
5.1. Η σύγχρονη οικονομική ψήφος στις χώρες της Νότιας Ευρώπη

Με αφορμή την οικονομική κρίση του 2008, σε πολλές χώρες κυρίως της Νότιας Ευρώπης, παρατηρείται ένα είδος ψήφου, το οποίο έχει στοιχεία της οικονομικής ψήφου. Συγκεκριμένα, το 2012 πραγματοποιείται μια μελέτη για την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη συμπεριφορά των εκλογέων. Η σύγκριση που πραγματοποιήθηκε από τους Lewis- Beck και Nadeau, δηλαδή η σύγκριση μεταξύ των χωρών της Νότιας Ευρώπης που κλονίστηκαν από την κρίση (Πορτογαλία, Ιταλία, Ελλάδα, Ισπανία, Ιρλανδία) γνωστές ως PIGS και των χωρών της Δυτικής Ευρώπης (Γερμανία, Ολλανδία, Γαλλία κλπ.), ανέδειξε ότι στη χώρες του Νότου υπάρχουν δείγματα ύπαρξης οικονομική ψήφου με χαρακτήρα απονομής ευθυνών. Το γεγονός αυτό, αν και πυροδοτήθηκε από την κρίση, ευνοήθηκε σημαντικά από την ύπαρξη «μικρών κυβερνήσεων συνεργασίας ή

μονοκομματικών κυβερνήσεων» οι οποίες «καθιστούσαν δυνατή μια τέτοια κινητοποίηση ενός μηχανισμού τιμωρίας» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

5.2. Εκλογικά Συστήματα και Εκλογικός Κύκλος

Αρχικά, είναι απαραίτητο να αποσαφηνιστεί το γεγονός ότι το είδος των εκλογών αλλά και ο εκλογικός κύκλος επηρεάζει και αναδεικνύει μια πληθώρα πτυχών της εκλογικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν τρεις τύποι εκλογικών αναμετρήσεων όπου η πρώτη κατηγορία είναι οι Επικρατειακές εκλογές με τρεις υποκατηγορίες, οι οποίες είναι οι Βουλευτικές, οι Προεδρικές και οι Ευρωεκλογές. Η δεύτερη κατηγορία, οι επονομαζόμενες Υπο-Εθνικές εκλογές, διαχωρίζονται σε τρεις υποκατηγορίες δηλαδή τις Τοπικές, τις Περιφερειακές και τέλος, τις Κρατιδιακές εκλογικές αναμετρήσεις. Τέλος, υπάρχει και η κατηγορία των Ειδικών εκλογών η οποία διακλαδώνεται σε δύο υποκατηγορίες, ειδικότερα τις Προκριματικές εκλογές αλλά και τα Δημοψηφίσματα. Πιο συγκεκριμένα όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζει η Βασιλική Γεωργιάδου και η Αναστασία Καφέ «Το είδος της εκλογικής αναμέτρησης, σε συνδυασμό με τον χρόνο διεξαγωγής της, αντανακλά τη λογική του εκλογικού κύκλου, η οποία αποτυπώνεται στη συμπεριφορά των ψηφοφόρων» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018:13).

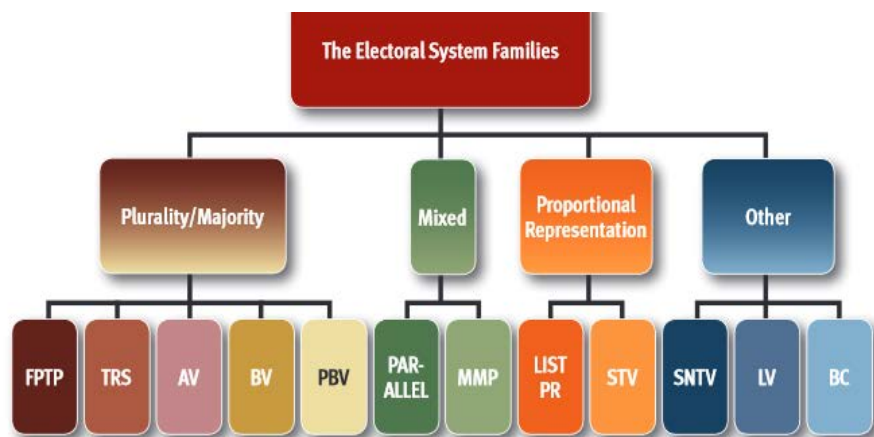

Εικόνα 10. Ο εκλογικός κύκλος
Πηγή: IDEA

Ειδικότερα, είναι γεγονός ότι όταν υφίστανται εκλογικές αναμετρήσεις πριν από την διεξαγωγή των εθνικών εκλογών οι ψηφοφόροι χρησιμοποιούν την ψήφου τους προκειμένου να στείλουν ένα μήνυμα επιβράβευσης ή ένα μήνυμα δυσαρέσκειας στο κυβερνών η στα κυβερνώντα κόμματα. Ουσιαστικά, όπως περιγράφει η Βασιλική Γεωργιάδου και η Αναστασία Καφέ «Το κόμμα το οποίο αποδοκιμάζεται η επιδοκιμάζεται, αντιλαμβάνεται τη συμπεριφορά του ψηφοφόρου στην μεν πρώτη περίπτωση ως μια πρόβα της επερχόμενης εκλογικής μεταστροφής του (μηχανισμός τιμωρίας), ενώ στη δεύτερη περίπτωση η συμπεριφορά του ψηφοφόρου προμηνύει την επανάληψη της στην επικείμενη, μεγαλύτερης πολιτικής βαρύτητας, εκλογικής διαμάχη (μηχανισμός επιβράβευσης)» (Γεωργιάδου, Καφέ, 2018).

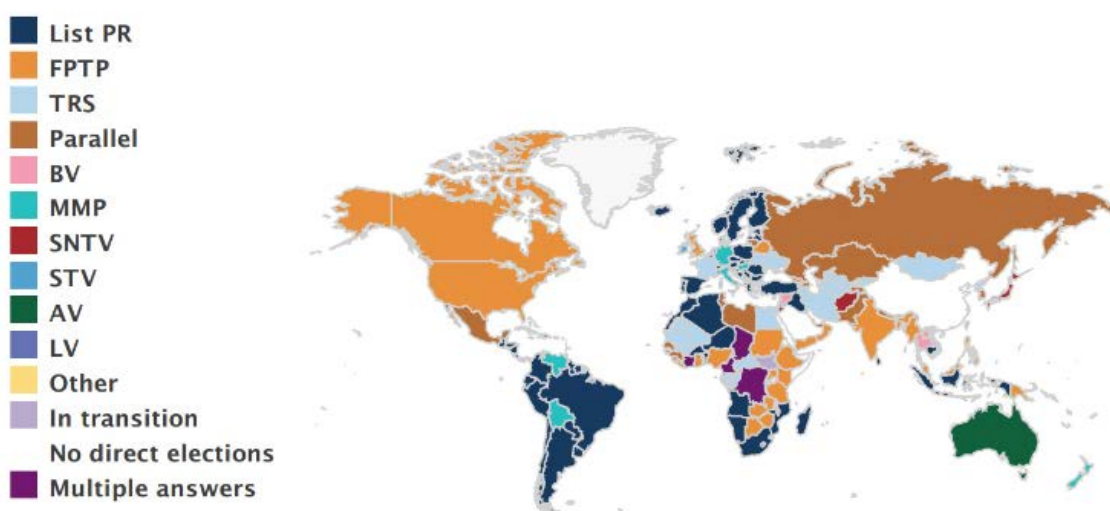
Επιπλέον την εκλογική συμπεριφορά επηρεάζουν τα εκλογικά συστήματα που υφίστανται. Ειδικότερα, υπάρχουν τα πλειοψηφικά εκλογικά συστήματα, τα αναλογικά, και τέλος τα μεικτά εκλογικά συστήματα (IDEA):

Families of electoral systems

Εικόνα 11 : Τα είδη των εκλογικών συστημάτων.
Πηγή : IDEA

Electing national legislatures: global distribution of electoral systems, 2017

Εικόνα 12. Τα είδη εκλογικών συστημάτων στο κόσμο (2017).
Πηγή: IDEA

Επιπρόσθετα, η κάθε κατηγορία διαθέτει και υποκατηγορίες και ταυτόχρονα διαθέτει άλλους κανόνες. Σε πρώτο επίπεδο, θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούμε στην πιο βασική κατηγοριοποίηση των εκλογικών συστημάτων, δηλαδή την κατηγοριοποίηση ανάμεσα στα πλειοψηφικά και στα αναλογικά συστήματα. Ειδικότερα, στην περίπτωση των πλειοψηφικών συστημάτων η πιθανότητα της εκλογής μιας αυτόνομης κυβέρνησης είναι ιδιαίτερα αυξημένη καθώς σε αυτά τα συστήματα τα ισχυρότερα κόμματα συγκεντρώνουν μεγαλύτερο βαθμό εδρών από ότι εκλογικά τους αναλογούσε. (Heywood, 2014) Στην περίπτωση των αναλογικών συστημάτων αντίστοιχα, η μονοκομματική κυβέρνηση καθίσταται λιγότερο πιθανή, αφού τα κόμματα έχουν όσες θέσεις συγκέντρωσαν κατά την εκλογική διαδικασία. Έτσι, στα αναλογικά συστήματα γίνεται φανερό ότι είναι πιο πιθανό να υπάρξουν πολυκομματικά συστήματα ή κυβερνήσεις συνασπισμού. (Heywood, 2014) Γίνεται φανερό ότι σε αυτές τις περιπτώσεις είναι λιγότερο πιθανό να υπάρξει οικονομική ψήφος, αφού σύμφωνα με όσα ειπώθηκαν παραπάνω, σε αυτές τις περιπτώσεις η ευθύνη για την οικονομική κατάσταση δεν αφορά μονάχα μια κομματική δύναμη.

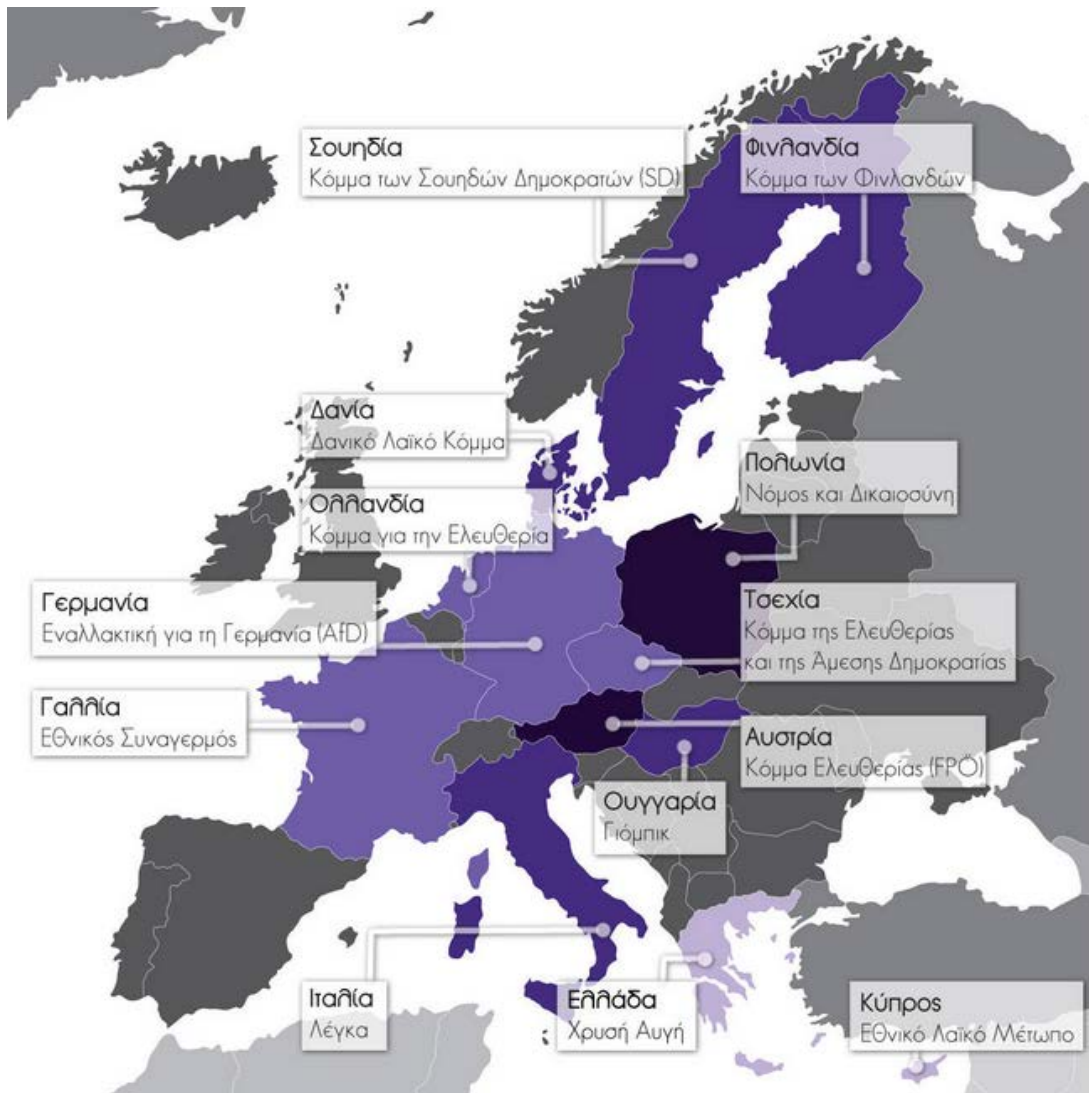
Τέλος, αξίζει να αναφερθούμε σύντομα σε μερικά εκλογικά συστήματα που υπάρχουν. Αρχικά, ένα είδος πλειοψηφικού συστήματος είναι το μονοεδρικό σύστημα σχετικής πλειοψηφίας (SMP) το οποίο χρησιμοποιείται στη Μεγάλη Βρετανία, στις ΗΠΑ, στον Καναδά και στην Ινδία. Ειδικότερα, το σύστημα αυτό περιορίζει τον εξτρεμισμό, δυσκολεύοντας ριζοσπαστικές κομματικές δυνάμεις να αποκτήσουν την εμπιστοσύνη των ψηφοφόρων και ταυτόχρονα, οδηγεί συνήθως σε σταθερές κυβερνήσεις. Ωστόσο, στα αρνητικά του συγκαταλέγεται το γεγονός ότι συχνά δεν είναι αντιπροσωπευτικό της γνώμης των ψηφοφόρων παρουσιάζοντας το φαινόμενο της «υποεκπροσώπησης» (Heywood, 2014).

Επιπλέον, υπάρχουν και μικτά εκλογικά συστήματα πέρα από τη βασική κατηγοριοποίηση των πλειοψηφικών και των αναλογικών συστημάτων. Ειδικότερα, το σύστημα πρόσθετων μελών (AMS) αποτελεί ένα μικτό αναλογικό σύστημα (MMP) και χρησιμοποιείται στην Γερμανία, την Ιταλία, την Νέα Ζηλανδία και το Κοινοβούλιο της Σκωτίας. Στα θετικά του συγκαταλέγεται το γεγονός ότι προσφέρει την δυνατότητα στους ψηφοφόρους να επιλέξουν έναν αντιπρόσωπο της δικής τους περιφέρειας, οποίος συντάσσεται με ένα κόμμα και να ψηφίσουν ένα διαφορετικό κόμμα για την κυβερνητική εξουσία συγχρόνως. Ωστόσο, μέσω αυτού του συστήματος τα κόμματα ισχυροποιούν τον συγκεντρωτικό τους χαρακτήρα (Heywood, 2014).

Εν κατακλείδι, αξίζει να αναφερθούμε και σε ένα αμιγώς αναλογικό σύστημα, το σύστημα της κομματικής λίστα το οποίο συναντάται σε χώρες ολόκληρης της Ευρώπης, το Ισραήλ, το Βέλγιο αλλά και στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο. Πι συγκεκριμένα, το συγκεκριμένο εκλογικό σύστημα, αν και αντιπροσωπεύει όντως την έννοια της αναλογικής αντιπροσώπευσης και χαρακτηρίζεται ως δίκαιο, συχνά οδηγεί στην αστάθεια των κυβερνήσεων αλλά και στον συγκεντρωτικό χαρακτήρα των κομματιών σχηματισμών (Heywood, 2014).

5.3. Η άνοδος της Ακροδεξιάς στον 21ο αιώνα

Η άνοδος της Ακροδεξιάς τον 21^ο αιώνα και ιδιαίτερα, τα τελευταία χρόνια, συνιστά ένα πολιτικό φαινόμενο με συχνά ισχυρή εκλογική διάσταση, το οποίο εγείρει προβληματισμούς. Στην Ευρώπη, η ακροδεξιά φαίνεται να έχει ισχυρά εκλογικά ερείσματα σε πολλές χώρες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ελλάδα και η είσοδος του νεοναζιστικού μορφώματος της Χρυσής Αυγής στη Βουλή. Στην παρακάτω εικόνα γίνεται έκδηλο πόσο ακμάζουσα πορεία έχει η ακροδεξιά στην Ευρώπη. Πολλοί κάνουν λόγο για μία έντονη πολιτική κρίση.

6. Ερευνητικό Μέρος

6.1. Σκοπός Έρευνας

Η παρούσα έρευνα διεξάχθηκε στα πλαίσια της εκπόνησης πτυχιακής εργασίας που επικεντρώνεται στην εκλογική συμπεριφορά και συγκεκριμένα του εκλογικού σώματος στην Ελλάδα στην σύγχρονη εποχή.

6.2. Στόχοι Έρευνας

Οι στόχοι της έρευνας απορρέουν από τις ερωτήσεις αυτής και περιλαμβάνουν αρχικά, την καταγραφή των στάσεων των Ελλήνων πολιτών απέναντι στα εθνικά θέματα, στη συνέχεια την διερεύνηση της ικανότητας των κομμάτων να προσελκύσουν ξένες επενδύσεις σύμφωνα με την αντίληψη των πολιτών και το κατά πόσο αυτό αποτελεί σημαντικό κριτήριο για εκείνους, την καταγραφή της ιδεολογικής σύμπλευσης με το κόμμα επιλογής των ψηφοφόρων, την καταγραφή της ύπαρξης προσωπικών συμφερόντων και τη συμπλοκή τους με τους κομματικούς σχηματισμούς, την εικόνα που παρουσιάζεται στην αντίληψη των πολιτών και τέλος, την διερεύνηση της αντισυστημικής συμπεριφοράς.

6.3. Δείγμα Έρευνας και Μεθοδολογία Έρευνας

Αρχικά, η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις. Ειδικότερα, η πρώτη φάση της έρευνας πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 2018 και αφορά τις περιφέρειες της Αττικής και της Κρήτης, δηλαδή πιο συγκεκριμένα περιφέρειες Α' Αθηνών, Β' Αθηνών, Α' Πειραιώς, Β' Πειραιώς, Υπόλοιπο Αττικής, Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου, Λασιθίου. Στη συνέχεια, η δεύτερη φάση της έρευνας πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 2018 και συμπεριλάμβανε τις περιφέρειες Α' Θεσσαλονίκης, Β' Θεσσαλονίκης, Δυτικής Μακεδονίας, Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας, Θράκης, Ηπείρου, Στερεάς Ελλάδας, Εύβοιας, Θεσσαλίας, Πελοποννήσου, Ιονίων Νησιών, Νησιών Αιγαίου.

Συγκεκριμένα, πληθυσμός ενδιαφέροντος της παρούσας έρευνας αποτέλεσαν όλοι οι Έλληνες πολίτες άνω των 17 ετών με δικαίωμα ψήφου. Επιπλέον, το δείγμα που συλλέχθηκε ήταν τυχαίο και αντιπροσωπευτικό. Το δειγματοληπτικό πλαίσιο της έρευνας αποτέλεσαν οι κατάλογοι του ΟΤΕ (2018) και η συλλογή του δείγματος βασίστηκε στην μέθοδο της απλής τυχαίας δειγματοληψίας με χρήση quota. Επιπρόσθετα, η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων και με τη βοήθεια δομημένου ερωτηματολογίου. Πιο συγκεκριμένα, δειγματολήπτες

αποτελέσαν οι φοιτητές του Τμήματος Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης, από τους οποίους συνολικά 56 άτομα συμμετείχαν στην δειγματοληπτική διαδικασία της έρευνας, 28 σε κάθε φάση αυτής. Τέλος, το δειγματοληπτικό σφάλμα βρίσκεται περίπου στο 1,5%.

Ακόμη, να αναφερθεί ότι συλλέχθηκε δείγμα 1.463 ερευνητικών υποκειμένων εκ των οποίων οι 665 (45,5%) ήταν άντρες και οι 798 (54,5%) γυναίκες. Σχετικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερωτηθέντων, αξίζει να αναφερθεί ότι 123 (8,4%) ερευνητικά υποκείμενα ανήκουν στο επίπεδο της στοιχειώδους εκπαίδευσης, 515 (35,2%) βρίσκονται στο επίπεδο της μέσης εκπαίδευσης και τέλος, 823 (56,3%) βρίσκονται στο επίπεδο της Ανώτερης/Ανώτατης εκπαίδευσης. Επίσης, οι συμμετέχοντες σε όλες τις περιφέρειες της ελληνική επικράτεια (βλ. Πίνακας 1) και ανήκουν σε όλο το φάσμα των επαγγελμάτων (βλ. Πίνακας 2). Πιο συγκεκριμένα, η μέση ηλικία του δείγματος είναι 49 χρόνια (Μέσος Όρος (Mean): 48,79) με μικρότερη παρατηρούμενη τιμή τα 17 έτη και μεγαλύτερη τα 92 και Τυπική Απόκλιση (Std. Deviation) είναι: 15,592 (βλ. Πίνακας 3 - ηλικιακές ομάδες). Τέλος, το 19,57% των ανθρώπων που συμμετείχαν στην έρευνα ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα από 17 έως 35 ετών, το 29,74% των ερωτηθέντων ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα από 35 έως 50 ετών, το 32,83% των ερωτηθέντων ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα από 50 έως 65 ετών, το 15,45% των ερωτηθέντων ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία από 65 έως 80 ετών και τέλος, το 2,4% ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία άνω των 80 ετών (βλ. Πίνακας 4 με ηλικιακές κατηγορίες).

Περιφέρεια

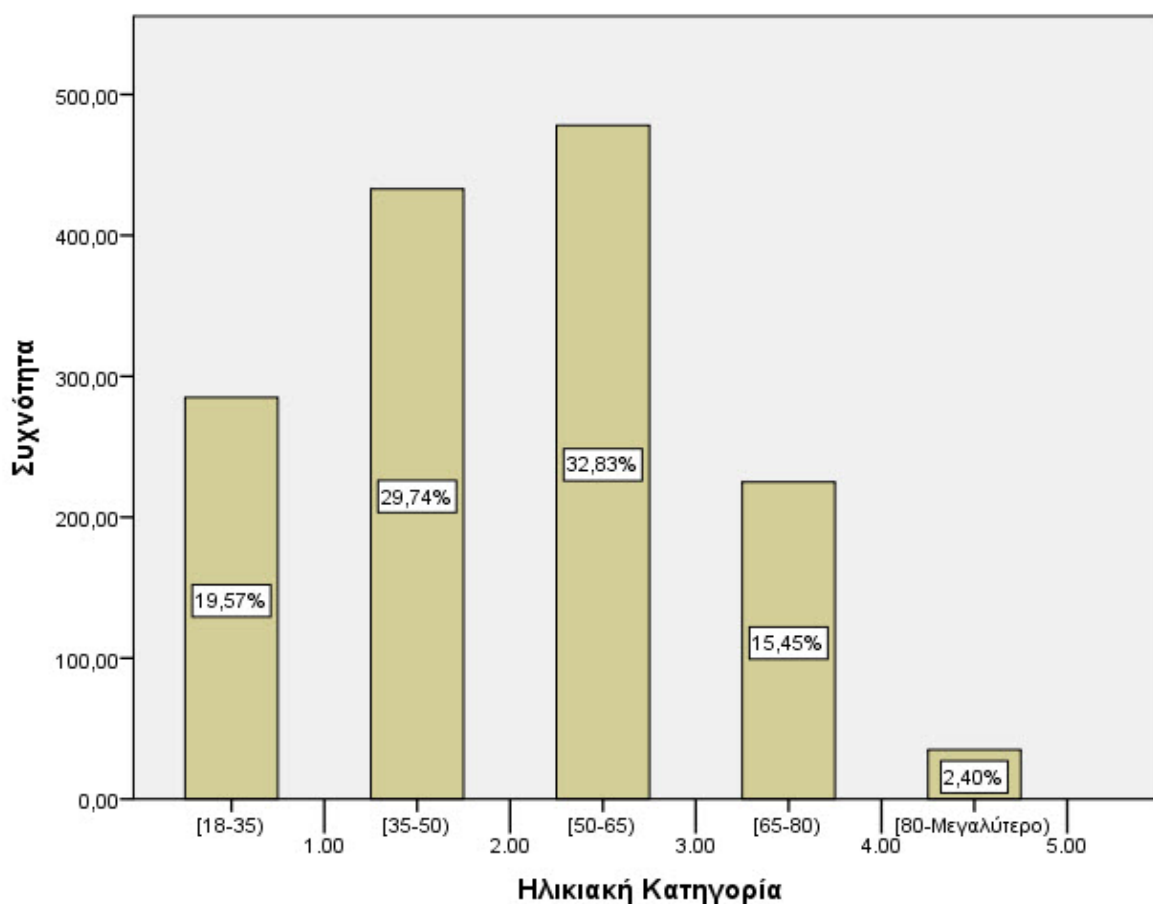
Valid	A Αθηνών	127	8,7	8,7	8,7
	B Αθηνών	213	14,6	14,6	23,3
	A Πειραιώς	31	2,1	2,1	25,4
	B Πειραιώς	42	2,9	2,9	28,3
	Υπόλοιπο Αττικής	76	5,2	5,2	33,5
	Χανιά	26	1,8	1,8	35,3
	Ρέθυμνο	25	1,7	1,7	37,0
	Ηράκλειο	53	3,6	3,6	40,7
	Λασιθί	28	1,9	1,9	42,6
	Άλλο	109	7,5	7,5	50,1
	A Θεσσαλονίκης	108	7,4	7,4	57,5
	B Θεσσαλονίκης	80	5,5	5,5	63,0
	Δυτικής Μακεδονίας	50	3,4	3,4	66,4
	Κεντρικής Μακεδονίας	54	3,7	3,7	70,1
	Ανατολικής Μακεδονίας	58	4,0	4,0	74,1
	Θράκης	46	3,1	3,2	77,2
	Ηπείρου	78	5,3	5,3	82,6
	Στεριάς Ελλάδας	37	2,5	2,5	85,1
	Εύβοιας	25	1,7	1,7	86,8
	Θεσσαλίας	62	4,2	4,3	91,1
	Πελοποννήσου	49	3,3	3,4	94,4
	Ιονίων Νήσων	24	1,6	1,6	96,1
	Νήσων Αιγαίου	21	1,4	1,4	97,5
	Άλλο	36	2,5	2,5	100,0
	Total	1458	99,7	100,0	
Missing	System	5	,3		
Total		1463	100,0		

Πίνακας 1. Τα ποσοστά της συμμετοχής κάθε περιφέρειας της ελληνικής επικράτειας στην έρευνα.

Επάγγελμα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δημόσιος Υπάλληλος	179	12,2	12,2	12,2
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	391	26,7	26,7	39,0
	Ελεύθερος Επαγγελματίας (Τεχνίτης)	146	10,0	10,0	49,0
	Ελεύθερος Επαγγελματίας (Επιστήμονας)	164	11,2	11,2	60,2
	Γεωργός/Κτηνοτρόφος	25	1,7	1,7	61,9
	Φοιτητής	60	4,1	4,1	66,0
	Συνταξιούχος	310	21,2	21,2	87,2
	Οικιακά	106	7,2	7,3	94,5
	Άνεργος	81	5,5	5,5	100,0
	Total	1462	99,9	100,0	
Missing	System	1	,1		
Total		1463	100,0		

Πίνακας 2. Τα ποσοστά συμμετοχής από κάθε επαγγελματική ομάδα στην έρευνα.

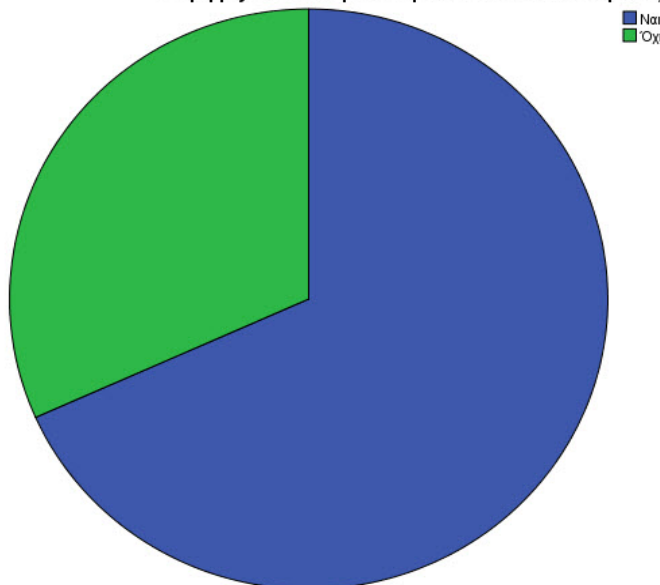

Πίνακας 3. Οι ηλικιακές κατηγορίες των ερωτηθέντων.

6.4. Απαντήσεις Έρευνας

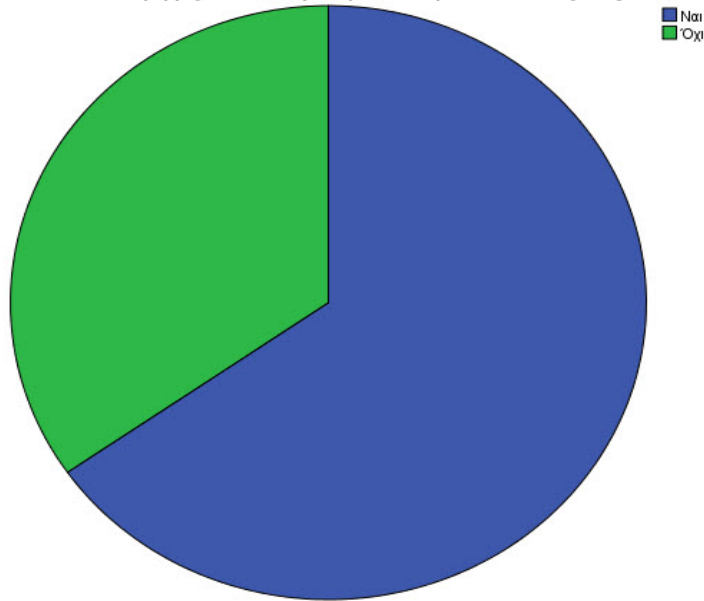
Αρχικά, στην ερώτηση: «*Το πολιτικό κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Για τη στάση του στα εθνικά θέματα;*» 996 (68,3%) ερωτηθέντες απάντησαν «Ναι» και 462 (31,7%) ερωτηθέντες «Όχι».

Το πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Για τη στάση του στα Εθνικά θέματα;

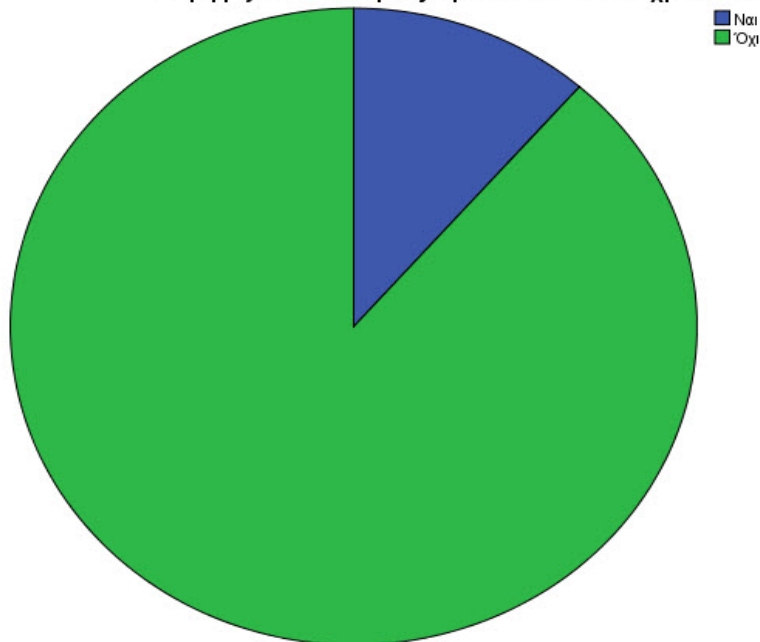

Στην συνέχεια, στην ερώτηση: «*Το πολιτικό κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Γιατί μπορεί να προσελκύσει ξένες επενδύσεις;*» απάντησαν 95% (65,3%) ερωτηθέντες «Ναι» και 506 (34,6%) ερωτηθέντες «Όχι». Επιπρόσθετα, στην ερώτηση: «*Το πολιτικό κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Γιατί ταυτίζεστε μαζί του ιδεολογικά;*» μας απάντησαν 733 (50,2%) ερωτηθέντες «Ναι» και 726 (49,8%) ερωτηθέντες «Όχι».

Το πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Γιατί μπορεί να προσελκύσει ξένες επενδύσεις;

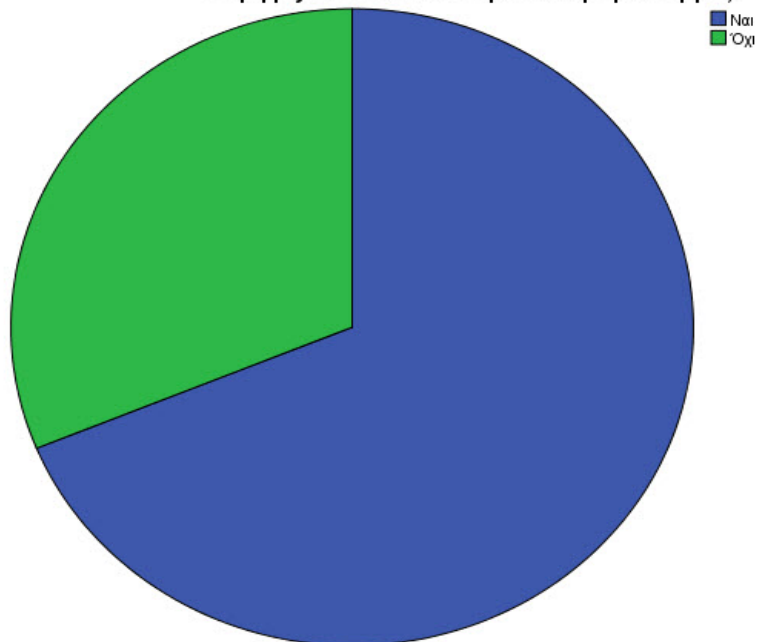
Το πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Για λόγους προσωπικών υποχρεώσεων;

Επιπλέον, στην ερώτηση «*Το πολιτικό κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Για λόγους προσωπικών υποχρεώσεων;*» μας απάντησαν 167 (11,4%) ερωτηθέντες «Ναι» και 1.295 (88,6%) ερωτηθέντες «Όχι».

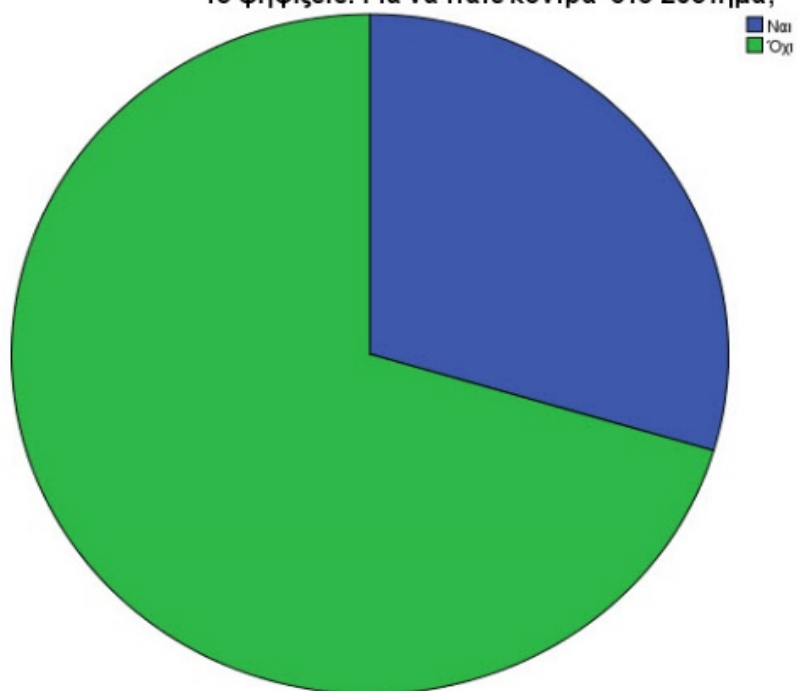
Ακόμη, αναφορικά με την υπόθεση της σοβαρότητας στην ερώτηση «*Το πολιτικό κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: γιατί το θεωρείτε σοβαρό κόμμα;*» μας απάντησαν 1.003 (68,8%) ερωτηθέντες ότι το θεωρούν σοβαρό και το ψηφίζουν («Ναι») και 455 (31,2%) ερωτηθέντες ότι δεν λαμβάνουν υπόψη τους τη σοβαρότητα του κόμματος («Όχι»).

Το πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Γιατί το θεωρείτε σοβαρό κόμμα;

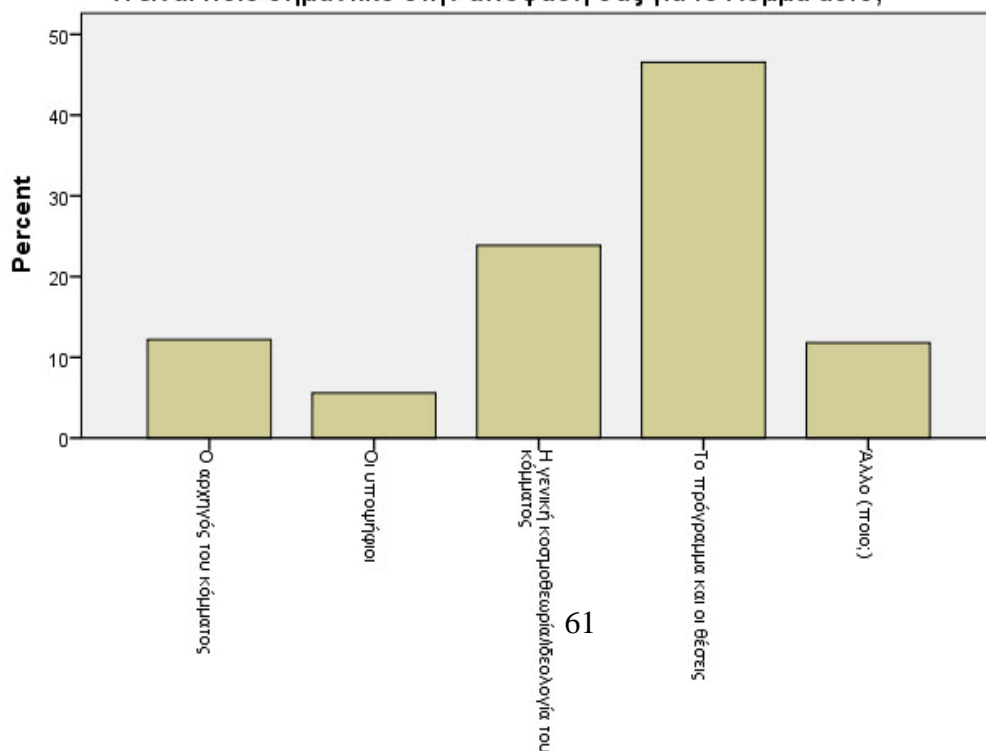
Επίσης, στην ερώτηση «*Το πολιτικό κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Για να πάτε κόντρα στο σύστημα;*» μας απάντησαν 431 (29,6%) ερωτηθέντες «Ναι» και 1.026 (70,4%) ερωτηθέντες «Όχι».

Το πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Για να πάτε κόντρα στο Σύστημα;

Στην ερώτηση «Τι είναι πιο σημαντικό στην απόφασή σας για το κόμμα αυτό;» μας απάντησαν 177 (12,2%) ερωτηθέντες ότι το πιο σημαντικό είναι «ο αρχηγός του κόμματος», 81 (5,6%) ερωτηθέντες ότι το πιο σημαντικό είναι «οι υποψήφιοι», 346 (29,3%) ότι είναι «η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος» και τέλος, 675 (46,6%) ότι το πιο σημαντικό είναι «το πρόγραμμα και οι θέσεις».

Τι είναι πιο σημαντικό στην απόφασή σας για το Κόμμα αυτό;

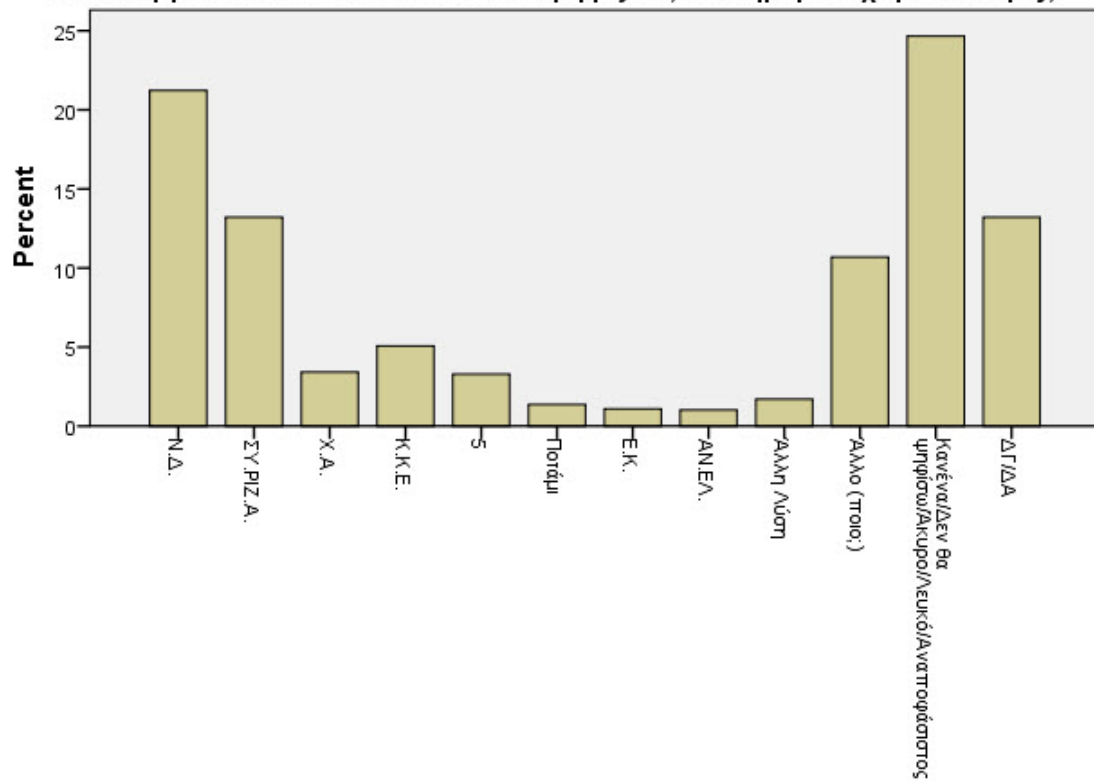

Τέλος, στην ερώτηση: «Ποιο κόμμα είναι πιο πιθανό ότι θα ψηφίζατε, αν σήμερα είχαμε εκλογές» 310 (21,2%) από τους ερωτώμενους απάντησαν ότι θα ψηφίζαν Νέα Δημοκρατία, 193 (13,25%) από τους ερωτώμενους απάντησαν ότι θα ψήφιζαν ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ, 50 (3,4%) ερωτηθέντες απάντησαν ότι θα ψηφίζαν Χρυσή Αυγή, 74 (5,1%) ερωτηθέντες απάντησαν ότι θα ψήφιζαν Κ.Κ.Ε, 48 (3,3%) ερωτηθέντες απάντησαν ότι θα ψήφιζαν ΠΑΣΟΚ - Κίνημα Αλλαγής, 20 (1,4%) ερωτηθέντες απάντησαν ότι θα ψήφιζαν το Ποτάμι, 16 (1,1%) ερωτηθέντες απάντησαν ότι θα ψήφιζαν Ένωση Κεντρώων, 15 (1%) ερωτηθέντες απάντησαν ότι θα ψήφιζαν Ανεξάρτητους Έλληνες και τέλος, 25 (1,7%) ερωτηθέντες απάντησαν ότι θα ψηφίζαν την Άλλη Λύση (βλ. Πίνακας 4).

Ποιο Κόμμα είναι πιο πιθανό ότι θα ψηφίζατε, αν σήμερα είχαμε Εκλογές;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	N.Δ.	310	21,2	21,2	21,2
	ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.	193	13,2	13,2	34,5
	Χ.Α.	50	3,4	3,4	37,9
	Κ.Κ.Ε.	74	5,1	5,1	42,9
	5	48	3,3	3,3	46,2
	Ποτάμι	20	1,4	1,4	47,6
	Ε.Κ.	16	1,1	1,1	48,7
	ΑΝ.ΕΛ.	15	1,0	1,0	49,7
	Άλλη Λύση	25	1,7	1,7	51,4
	Άλλο (ποιο;)	156	10,7	10,7	62,1
	Κανένα/Δεν θα ψηφίσω/Ακυρό/Λευκό/Αναποφάσιτος	360	24,6	24,7	86,8
ΔΓ/ΔΑ	193	13,2	13,2	100,0	
Total	1460	99,8	100,0		
Missing	System	3	,2		
Total		1463	100,0		

Ποιο Κόμμα είναι ποιο πιθανό ότι θα ψηφίζατε, αν σήμερα είχαμε Εκλογές;

6.5. Συσχετίσεις

Ερώτηση: «Το Πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Για τη στάση του στα Εθνικά θέματα;»

Στη συνέχεια της έρευνας, προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε παράγοντες επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα, ο παράγοντας της στάσης του κόμματος απέναντι στα εθνικά ζητήματα ως κριτήριο για την επιλογή ενός κόμματος διαπιστώσαμε ότι επηρεάζεται από το φύλο (Asymptotic Sig.: 1,6%), την εκπαίδευση (Asymptotic Sig: 0,1%) και το επάγγελμα (Asymptotic Sig.: 1,3%), ενώ αντίθετα δεν επηρεάζεται από την ηλικία (Asymptotic Sig.: 0,1) και την περιφέρεια (Asymptotic Sig.: 16,2%). Χαρακτηριστικά, το 65,1% (431) των ανδρών απάντησαν πως λαμβάνουν υπόψη τους τη στάση του κόμματος στα εθνικά ζητήματα ενώ, αντίστοιχα, το ποσοστό των γυναικών που λαμβάνουν υπόψη τους αυτόν τον παράγοντα αγγίζει το 71% (565).

Εν συνεχεία, το 82,5% (99) των ερωτηθέντων που βρίσκονται στο επίπεδο της στοιχειώδους εκπαίδευσης απάντησε πως λαμβάνει υπόψη του τη στάση του κόμματος στα εθνικά ζητήματα, 69,4% (356) των ερωτηθέντων με μέση εκπαίδευση απάντησε το ίδιο ενώ αντίστοιχα την ίδια άποψη έχει και το 65,5% των ερωτηθέντων που βρίσκονται στο ανώτερο/ανώτατο επίπεδο εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, το 65,9% (118) των δημόσιων υπαλλήλων απάντησαν θετικά στην ερώτηση αν λαμβάνουν υπόψη τους τη στάση του κόμματος στα εθνικά ζητήματα ενώ αντίστοιχα θετικά απάντησε το 66,5% (260) των ιδιωτικών υπαλλήλων, το 62,1% (90) των Ελευθέρων επαγγελματιών που είναι τεχνίτες, το 65,2% (107) των Ελευθέρων επαγγελματιών που είναι στον επιστημονικό κλάδο, το 72% (18) των Γεωργών/Κτηνοτρόφων, το 71,2% (42) των φοιτητών, το 77,9% (240) των συνταξιούχων, το 65,7% (69) των ερωτηθέντων που ασχολούνται με τα οικιακά και τέλος θετικά απάντησε το 63% (51) των ανέργων.

Ως προς την περιφέρεια, αξίζει να αναφερθεί ότι θετικά στην ερώτηση αν λαμβάνουν υπόψη τους τη στάση του κόμματος στα εθνικά ζητήματα απάντησε το 68,5% (87) των ερωτηθέντων από την περιφέρεια Α' Αθηνών, το 69% (147) από την περιφέρεια Β' Αθηνών, το 67,7% (21) από την περιφέρεια Α' Πειραιώς, το 73,8% (31) από την περιφέρεια Β' Πειραιώς, το 67,6% (50) από την περιφέρεια του υπολοίπου Αττικής, το 73,1% (19) από την περιφέρεια Χανίων, το 48% (12) από την περιφέρεια Ρεθύμνου, το 73,6% (39) από την περιφέρεια του Ηρακλείου Κρήτης, το 60,7% (17) από την περιφέρεια του Λασιθίου, 63% (68) από την περιφέρεια Α' Θεσσαλονίκης, το 75% (60) από την περιφέρεια Β' Θεσσαλονίκης, το 74% (37) από την περιφέρεια της Δυτικής

Μακεδονίας, το 75,5% (40) από την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, το 57,9% (33) από την περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας, το 82,2% (37) από την περιφέρεια της Θράκης, το 67,9% (53) από την περιφέρεια της Ηπείρου, το 70,3% (26) από την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, το 56% (14) από την περιφέρεια της Εύβοιας, το 79% (49) από την περιφέρεια της Θεσσαλίας, το 67,3% (33) από την περιφέρεια Πελοποννήσου, το 50% (12) από την περιφέρεια των Ιόνιων Νήσων και τέλος θετικά απάντησε και το 57,1% (12) από την περιφέρεια Νήσων Αιγαίου.

Ερώτηση: «Το Πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Γιατί μπορεί να προσελκύσει ξένες επενδύσεις;»

Αρχικά, σχετικά με τον παράγοντα της ικανότητας ενός κόμματος να προσελκύσει ξένες επενδύσεις ως εκλογικό κριτήριο παρατηρήσαμε ότι επηρεάζεται από το επάγγελμα (Asymptotic Sig.: 0,2%) και από την ηλικία (Asymptotic Sig.: 0%) ενώ δεν επηρεάζεται από το φύλο (Asymptotic Sig.: 23,7%), από την εκπαίδευση (Asymptotic Sig.: 38,5%) και από την περιφέρεια (Asymptotic Sig.: 54,3%).

Πιο συγκεκριμένα, το 63,7% (423) των ανδρών απάντησαν πως λαμβάνουν υπόψη τους την ικανότητα του κόμματος να προσελκύσει ξένες επενδύσεις ενώ την ίδια άποψη είχε και το 66,7% (530) των γυναικών.

Αντίστοιχα, το 69,7% (85) των ερωτηθέντων με στοιχειώδη εκπαίδευση, το 63,4% (326) των ερωτηθέντων με μέση εκπαίδευση και το 65,8% (540) με ανώτερη/ανώτατη εκπαίδευση απάντησαν πως λαμβάνουν υπόψη τους την ικανότητα ενός κόμματος να προσελκύει ξένες επενδύσεις.

Επιπλέον, θετικά στην παραπάνω ερώτηση απάντησε το 59% (105) των Δημοσίων Υπαλλήλων, το 62,4% (244) των Ιδιωτικών Υπαλλήλων, το 65,1% (95) των Ελευθέρων Επαγγελματιών που είναι τεχνίτες, το 62,2% (102) των Ελευθέρων Επαγγελματιών που είναι επιστήμονες, το 56% (14) των Γεωργών/ Κτηνοτρόφων, το 60% (36) των Φοιτητών, το 74,3% (228) των Συνταξιούχων, το 76,4% (81) των ερωτηθέντων που ασχολούνται με τα οικιακά και τέλος το 59,3% (48) των ανέργων.

Επιπρόσθετα, ως προς την περιφέρεια θετικά στην ερώτηση αν λαμβάνουν υπόψη τους την ικανότητα του κόμματος να προσελκύει ξένες επενδύσεις απάντησε το 48% (60) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Α' Αθηνών, το 45,5% (97) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Β' Αθηνών, το 67,7% (21) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Α' Πειραιώς, το 42,9% (18) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Β' Πειραιώς, το 43,4% (33) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Υπολοίπου Αττικής, το 34,6% (9) από την περιφέρεια Χανίων, το 56% (14) από την περιφέρεια Ρεθύμνου, το 50,9% (27) από την περιφέρεια

Ηρακλείου Κρήτης, το 64,3% (18) από την περιφέρεια Λασιθίου, το 45,4% (49) από την περιφέρεια Α' Θεσσαλονίκης, το 52,5% (42) από την περιφέρεια Β' Θεσσαλονίκης, το 36,7% (18) από την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, το 55,6% (30) από την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, το 51,7% (30) από την περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας, το 52,2% (24) από την περιφέρεια της Θράκης, το 51,9% (40) από την περιφέρεια της Ηπείρου, το 75,7% (28) από την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, το 40% (10) από την περιφέρεια της Εύβοιας, το 50% (31) από την περιφέρεια της Θεσσαλίας, το 49% (24) από την περιφέρεια της Πελοποννήσου, το 54,2% (13) από την περιφέρεια των Ιονίων Νήσων και τέλος, το 52,4% (11) από την περιφέρεια των Νήσων Αιγαίου.

Ερώτηση: «Το Πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε: Γιατί ταυτίζεστε μαζί του ιδεολογικά;»

Αρχικά, σε σχέση με τον παράγοντα της ιδεολογικής ταύτισης με ένα κόμμα ως εκλογικό κριτήριο παρατηρήσαμε ότι επηρεάζεται από την ηλικία (Asymptotic Sig. : 0%) ενώ δεν επηρεάζεται από το φύλο (Asymptotic Sig : 23,7%), την εκπαίδευση (Asymptotic Sig : 38,5%), το επάγγελμα (Asymptotic Sig.: 8,3%) και τέλος την περιφέρεια (Asymptotic Sig.: 7,4%).

Ειδικότερα, στην ερώτηση αν ψηφίζουν ένα κόμμα επειδή ταυτίζονται ιδεολογικά μαζί του το 51,4% (340) των ανδρών και το 49,3% (393) των γυναικών απάντησαν θετικά. Ακόμη, θετικά στην παραπάνω ερώτηση απάντησε το 54,5% (67) των ερωτηθέντων που ανήκουν στο επίπεδο της στοιχειώδους εκπαίδευσης, το 46,7% (240) που ανήκουν στην μέση εκπαίδευση και τέλος το 51,7% (424) που ανήκουν στην Ανώτερη/Ανώτατη εκπαίδευση.

Επιπρόσθετα, το 52,2% (93) των Δημόσιων Υπαλλήλων, το 46,3% (180) των Ιδιωτικών Υπαλλήλων, το 50% (73) των Ελευθέρων Επαγγελματιών που είναι τεχνίτες, το 48,8% (50) των Ελευθέρων Επαγγελματιών που είναι επιστήμονες, το 64% (16) των Γεωργών/Κτηνοτρόφων, το 50,8% (30) των φοιτητών, το 57,1% (177) των Συνταξιούχων, το 47,2% (50) των ερωτηθέντων που ασχολούνται με τα οικιακά και τέλος, το 40,7% (33) των ανέργων απάντησα ότι θα ψήφιζαν ένα κόμμα εξαιτίας της ιδεολογικής σύμπλευσης με αυτό.

Ακόμη, θετικά στην ερώτηση αυτή απάντησε το 48% (60) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Α' Αθηνών, το 45,5% (97) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Β' Αθηνών, το 67,7% (21) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Α' Πειραιώς, το 42,9% (18) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Β' Πειραιώς, το 43,4% (33) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Υπολοίπου Αττικής, το 34,6% (9) από την περιφέρεια Χανίων, το 56% (14) από την περιφέρεια Ρεθύμνου, το 50,9% (27) από την περιφέρεια Ηρακλείου Κρήτης, το

64,3% (18) από την περιφέρεια Λασιθίου, το 45,4% (49) από την περιφέρεια Α' Θεσσαλονίκης, το 52,5% (42) από την περιφέρεια Β' Θεσσαλονίκης, το 36,7% (18) από την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, το 55,6% (30) από την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, το 51,7% (30) από την περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας, το 52,2% (24) από την περιφέρειας της Θράκης, το 51,9% (40) από την περιφέρεια της Ηπείρου, το 75,7% (28) από την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, το 40% (10) από την περιφέρεια της Εύβοιας, το 50% (31) από την περιφέρεια της Θεσσαλίας, το 49% (24) από την περιφέρεια της Πελοποννήσου, το 54,2% (13) από την περιφέρεια των Ιονίων Νήσων και τέλος, το 52,4% (11) από την περιφέρεια των Νήσων Αιγαίου.

Ερώτηση: «Το Πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε : Για λόγους προσωπικών υποχρεώσεων;»

Αρχικά, σχετικά με τον παράγοντα τον προσωπικών υποχρεώσεων (πελατειακές σχέσεις) παρατηρήσαμε ότι επηρεάζεται από το επίπεδο της εκπαίδευσης (Asymptotic Sig. : 0%) αλλά και την ηλικία (Asymptotic Sig. : 0%) ενώ δεν επηρεάζεται από το φύλο (Asymptotic Sig. : 18,9%), το επάγγελμα (Asymptotic Sig. : 16,5%) και την περιφέρεια (Asymptotic Sig. : 60,3%).

Χαρακτηριστικά, θετικά στην ερώτηση αν θα ψήφιζαν ένα κόμμα εξαιτίας προσωπικών υποχρεώσεων απάντησε το 10,2% (68) των ανδρών και το 12,4% (99) των γυναικών.

Επιπρόσθετα, θετικά στην ερώτηση αν θα ψήφιζαν ένα κόμμα εξαιτίας προσωπικών υποχρεώσεων απάντησε το 19,5% (24) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην βαθμίδα της στοιχειώδους εκπαίδευσης, το 14,4% (74) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην βαθμίδα της μέσης εκπαίδευσης και τέλος το 8,4% (69) εκείνων που ανήκουν στην βαθμίδα της ανώτερης/ανώτατης εκπαίδευσης.

Επιπλέον, θετικά στην παραπάνω ερώτηση απάντησε το 10,6% (19) των Δημοσίων Υπαλλήλων, το 13,1% (51) των Ιδιωτικών Υπαλλήλων, το 12,3% (18) των Ελευθέρων Επαγγελματιών που είναι τεχνίτες, το 8,5% (14) των Ελευθέρων Επαγγελματιών που είναι επιστήμονες, το 20% (5) των Γεωργών/Κτηνοτρόφων, το 8,3% (5) των Φοιτητών, το 8,7% (27) των Συνταξιούχων, το 17,9% (19) των ερωτηθέντων που ασχολούνται με τα οικιακά και τέλος το 11,1% (9) των Ανέργων.

Ακόμη, θετικά στην ερώτηση αν θα ψήφιζαν ένα κόμμα εξαιτίας προσωπικών υποχρεώσεων απάντησε το 63% (80) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Α' Αθηνών, το 68,1% (145) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Β' Αθηνών, το 74,2% (23) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Α' Πειραιώς, το 64,3% (27) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Β' Πειραιώς, το 65,3% (49) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια

Υπολοίπου Αττικής, το 68% (17) από την περιφέρεια Χανίων, το 80% (20) από την περιφέρεια Ρεθύμνου, το 77,4% (41) από την περιφέρεια Ηρακλείου Κρήτης, το 75% (21) από την περιφέρεια Λασιθίου, το 71,4% (77) από την περιφέρεια Α' Θεσσαλονίκης, το 62,5% (50) από την περιφέρεια Β' Θεσσαλονίκης, το 66% (33) από την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, το 76,9% (40) από την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, το 62,1% (36) από την περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας, το 73,9% (34) από την περιφέρεια της Θράκης, το 71,8% (56) από την περιφέρεια της Ηπείρου, το 86,1% (31) από την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, το 64% (16) από την περιφέρεια της Εύβοιας, το 69,4% (43) από την περιφέρεια της Θεσσαλίας, το 67,3% (33) από την περιφέρεια της Πελοποννήσου, 54,2% (13) από την περιφέρεια των Ιονίων Νήσων και τέλος, το 66,7% (14) από την περιφέρεια των Νήσων Αιγαίου.

Ερώτηση: «Το Πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε : Γιατί το θεωρείται σοβαρό κόμμα;»

Στην περίπτωση του παράγοντα της σοβαρότητας ενός κομματικού σχηματισμού, ως εκλογικό κριτήριο, παρατηρήσαμε ότι επηρεάζεται από το επάγγελμα (Asymptotic Sig.: 0,9%) και από την ηλικία (Asymptotic Sig.: 0%) ενώ αντίθετα δεν επηρεάζεται από το φύλο (Asymptotic Sig.: 12,8%), την εκπαίδευση (Asymptotic Sig.: 77,5%) και τέλος την περιφέρεια (Asymptotic Sig.: 56,8%).

Ειδικότερα, θετικά στην ερώτηση αν θα ψήφιζαν ένα κόμμα επειδή το θεωρούν σοβαρό ως κομματικό σχηματισμό απάντησε το 66,8% (442) των ανδρών και το 70,5% (561) των γυναικών. Επιπρόσθετα, θετικά στην ερώτηση αν θα ψήφιζαν ένα κόμμα επειδή το θεωρούν σοβαρό ως κομματικό σχηματισμό απάντησε το 69,1% (85) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην βαθμίδα της στοιχειώδους εκπαίδευσης, το 67,6% (346) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην βαθμίδα της μέσης εκπαίδευσης και τέλος το 69,4% (570) εκείνων που ανήκουν στην βαθμίδα της Ανώτερης/Ανώτατης εκπαίδευσης.

Επιπλέον, θετικά στην παραπάνω ερώτηση απάντησε το 67% (120) των Δημοσίων Υπαλλήλων, το 63,6% (248) των Ιδιωτικών Υπαλλήλων, το 69,7% (101) των Ελευθέρων Επαγγελματιών που είναι τεχνίτες, το 68,9% (113) των Ελευθέρων Επαγγελματιών που είναι επιστήμονες, το 60% (15) των Γεωργών/Κτηνοτρόφων, το 66,7% (40) των Φοιτητών, το 78,2% (241) των Συνταξιούχων, το 69,5% (73) των ερωτηθέντων που ασχολούνται με τα οικιακά και τέλος το 63% (51) των Ανέργων.

Ακόμη, θετικά στην ερώτηση αν θα ψήφιζαν ένα κόμμα επειδή το θεωρούν σοβαρό ως κομματικό σχηματισμό απάντησε το 33,9% (43) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια

Α' Αθηνών, το 31,1% (66) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Β' Αθηνών, το 25,8% (8) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Α' Πειραιώς, το 34,1% (14) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Β' Πειραιώς, το 27,6% (21) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Υπολοίπου Αττικής, το 26,9% (7) από την περιφέρεια Χανίων, το 40% (10) από την περιφέρεια Ρεθύμνου, το 26,4% (14) από την περιφέρεια Ηρακλείου Κρήτης, το 28,6% (8) από την περιφέρεια Λασιθίου, το 27,8% (30) από την περιφέρεια Α' Θεσσαλονίκης, το 18,8% (15) από την περιφέρεια Β' Θεσσαλονίκης, το 26% (13) από την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, το 28,3% (15) από την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, το 17,2% (10) από την περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας, το 29,5% (13) από την περιφέρειας της Θράκης, το 32,1% (25) από την περιφέρεια της Ηπείρου, το 29,7% (11) από την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, το 36% (9) από την περιφέρεια της Εύβοιας, το 27,4% (17) από την περιφέρεια της Θεσσαλίας, το 28,6% (14) από την περιφέρεια της Πελοποννήσου, 37,5% (9) από την περιφέρεια των Ιονίων Νήσων και τέλος, το 52,4% (11) από την περιφέρεια των Νήσων Αιγαίου.

Ερώτηση: «Το Πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο και αν είναι αυτό, το ψηφίζετε : Για να πάτε κόντρα στο σύστημα;»

Αρχικά, σχετικά με τον παράγοντα της αντισυστημικής συμπεριφοράς παρατηρήσαμε ότι επηρεάζεται από την εκπαίδευση (Asymptotic Sig.: 0%), το επάγγελμα (Asymptotic Sig.: 0,4%) και την ηλικία (Asymptotic Sig.: 0%) ενώ αντίθετα, δεν επηρεάζεται από το φύλο (Asymptotic Sig.: 76,6%) και από την περιφέρεια (Asymptotic Sig.: 30,4%). Πιο συγκεκριμένα, θετικά στην ερώτηση αν θα ψήφιζαν ένα κόμμα προκειμένου να πάνε κόντρα στο σύστημα (αντισυστημική συμπεριφορά), θετικά απάντησε το 25,6% (170) των ανδρών και το 26,2% (208) των γυναικών. Επιπρόσθετα, θετικά στην ερώτηση αν θα ψήφιζαν ένα κόμμα προκειμένου να πάνε κόντρα στο σύστημα (αντισυστημική συμπεριφορά), θετικά απάντησε το 41% (50) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην βαθμίδα της στοιχειώδους εκπαίδευσης, το 33,6% (172) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην βαθμίδα της μέσης εκπαίδευσης και τέλος, το 25,5% (209) εκείνων που ανήκουν στην βαθμίδα της Ανώτερης/Ανώτατης εκπαίδευσης.

Επιπλέον, θετικά στην παραπάνω ερώτηση απάντησε 25,1% (45) των Δημοσίων Υπαλλήλων, το 27,2% (106), των Ιδιωτικών Υπαλλήλων, το 37,7% (55) των Ελευθέρων Επαγγελματιών που είναι τεχνίτες, το 24,5% (40) των Ελευθέρων Επαγγελματιών που είναι επιστήμονες, το 40% (10) των Γεωργών/Κτηνοτρόφων, το 16,7% (10) των Φοιτητών, το 30,7% (95) των Συνταξιούχων, το 41% (43) των ερωτηθέντων που ασχολούνται με τα οικιακά και τέλος, το 33,8% (27) των Ανέργων.

Ακόμη, θετικά στην ερώτηση αν θα ψήφιζαν ένα κόμμα απάντησε το 33,9% (43) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Α' Αθηνών, το 31,1% (66) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Β' Αθηνών, το 25,8% (8) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Α' Πειραιώς, το 34,1% (14) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Β' Πειραιώς, το 27,6% (21) των ερωτηθέντων που ανήκουν στην περιφέρεια Υπολοίπου Αττικής, το 26,9% (7) από την περιφέρεια Χανίων, το 40% (10) από την περιφέρεια Ρεθύμνου, το 26,4% (14) από την περιφέρεια Ηρακλείου Κρήτης, το 28,6% (8) από την περιφέρεια Λασιθίου, το 27,8% (30) από την περιφέρεια Α' Θεσσαλονίκης, το 18,8% (15) από την περιφέρεια Β' Θεσσαλονίκης, το 26% (13) από την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, το 28,3% (15) από την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, το 17,2% (10) από την περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας, το 29,5% (13) από την περιφέρεια της Θράκης, το 32,1% (25) από την περιφέρεια της Ηπείρου, το 29,7% (11) από την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, το 36% (9) από την περιφέρεια της Εύβοιας, το 27,4% (17) από την περιφέρεια της Θεσσαλίας, το 28,6% (14) από την περιφέρεια της Πελοποννήσου, 37,5% (9) από την περιφέρεια των Ιονίων Νήσων και τέλος, το 52,4% (11) από την περιφέρεια των Νήσων Αιγαίου.

Ερώτηση: «Τι είναι πιο σημαντικό στην απόφασή σας για το κόμμα αυτό;»

Αρχικά, στην ερώτηση του τι είναι πιο σημαντικό στην απόφαση των εκλογέων προκειμένου να ψηφίσουν ένα κόμμα, παρατηρήσαμε ότι ως παράγοντας επηρεάζεται από την εκπαίδευση (Asymptotic Sig.: 0,1%), από το επάγγελμα (Asymptotic Sig.: 0%) και την ηλικία (Asymptotic Sig.: 0%), ενώ αντίθετα, δεν επηρεάζεται από το φύλο (Asymptotic Sig.: 14%) και από την περιφέρεια (Asymptotic Sig.: 22,8%).

Ειδικότερα, το 11,6% (76) των ανδρών απάντησε πως το πιο σημαντικό για την απόφασή του να ψηφίσει ένα κόμμα είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 6,4% (42) των ανδρών απάντησε ότι είναι οι υποψήφιοι, το 22,8% (150) των ανδρών απάντησε ότι είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και το 45,4% (299) των ανδρών απάντησε το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος. Αντίστοιχα, στην ερώτηση τι είναι πιο σημαντικό για την απόφασή σας να ψηφίσετε ένα κόμμα το 12,8% (101) των γυναικών ότι είναι ο αρχηγός του κόμματος, 4,9% (39) των γυναικών απάντησε ότι είναι οι υποψήφιοι, το 24,7% (196) των γυναικών απάντησε ότι είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, 47,5% (376) των γυναικών απάντησε ότι είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος.

Επιπρόσθετα, στην ερώτηση τι είναι πιο σημαντικό στην απόφασή σας προκειμένου να ψηφίσετε ένα κόμμα το 23,5% (28) των ερωτηθέντων που ανήκουν στο επίπεδο της στοιχειώδους

εκπαίδευσης απάντησε τον αρχηγό του κόμματος, το 1,7% (2) που ανήκουν στο επίπεδο της στοιχειώδους εκπαίδευσης απάντησε τους υποψήφιους του κόμματος, το 22,7% (27) απάντησε την γενική κοσμοθεωρία/ ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 41,2% (49) αυτού του επιπέδου εκπαίδευσης απάντησε πως το πιο σημαντικό στην απόφαση αυτή είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος. Αντίστοιχα, από τους ερωτώμενους που βρίσκονται στο επίπεδο της μέσης εκπαίδευσης το 13,9% (71) απάντησε πως το πιο σημαντικό στην απόφαση του προκειμένου να ψηφίσει ένα κόμμα είναι το αρχηγός του κόμματος, το 5,5% (28) απάντησε πως είναι οι υποψήφιοι του κόμματος, το 22,1% (113) απάντησε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος το 45,2% (231) απάντησε ότι πως είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος. Επιπλέον, όσο αφορά τους ερωτώμενους που ανήκουν στην ανώτερη/ανώτατη βαθμίδα εκπαίδευσης το 9,4% (77) απάντησε πως το πιο σοβαρό για την απόφαση τους να ψηφίσουν ένα κόμμα είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 6,2% (51) απάντησε πως είναι οι υποψήφιοι, το 25,1% (205) απάντησε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 48,3% (395) απάντησε πως είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος.

Επιπρόσθετα, ως προς την επαγγελματική κατηγορία των Δημόσιων υπαλλήλων το 9,1% (16) απάντησε πως το πιο σημαντικό στην απόφαση τους προκειμένου να ψηφίσουν ένα κόμμα είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 9,1% (16) απάντησε πως είναι οι υποψήφιοι, το 23,9% (42) απάντησε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 47,2% (83) απάντησε πως είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος. Στη συνέχεια, όσο αφορά την επαγγελματική κατηγορία των Ιδιωτικών υπαλλήλων, το 11,3% (44) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 4,9% (19) απάντησε πως είναι οι υποψήφιοι, το 24,6% (96) απάντησε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 48,6% (190).

Ακόμη, σχετικά με τους Ελεύθερους Επαγγελματίες που είναι τεχνίτες, το 11,7% (17) δήλωσε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 5,5% (8) δήλωσε πως είναι οι υποψήφιοι, το 27,6% (40) δήλωσε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 43,4% (63) δήλωσε πως είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος. Σχετικά, με τους Ελεύθερους Επαγγελματίες που είναι επιστήμονες, το 7,4% (12) δήλωσε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 9,3% (15) δήλωσε πως είναι οι υποψήφιοι του κόμματος, το 16% (26) δήλωσε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 53,7% (87) δήλωσε πως είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος.

Ειδικότερα, σχετικά με την επαγγελματική κατηγορία των Γεωργών/Κτηνοτρόφων, το 25% (6) δήλωσε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 8,3% (2) δήλωσε πως είναι οι υποψήφιοι του κόμματος, το 12,5% (3) δήλωσε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία ενώ το 41,7% (10) δήλωσε πως είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος. Επιπλέον, όσο αφορά τους

φοιτητές, το 8,3% (5) δήλωσε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 1,7% (1) δήλωσε πως είναι οι υποψήφιοι του κόμματος, το 48,3% δήλωσε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 31,7% (19) δήλωσε πως είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος.

Επιπλέον, ως προς τους Συνταξιούχους, το 15% (46) δήλωσε πως το πιο σημαντικό για την απόφαση τους να ψηφίσουν ένα κόμμα είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 3,6% (11) δήλωσε πως είναι οι υποψήφιοι, το 19,2% (59) δήλωσε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 48,5% (149) δήλωσε πως είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος. Αντίστοιχα, σχετικά με τους ερωτώμενους που ασχολούνται με τα οικιακά, το 22,1% (23) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 3,8% (4) απάντησε πως είναι οι υποψήφιοι, το 24% (25) απάντησε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 41,3% (43) απάντησε πως είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος. Εν κατακλείδι, ως προς τους ανέργους, το 10% (8) δήλωσε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 6,3% (5) δήλωσε πως είναι οι υποψήφιοι του κόμματος, το 32,5% (26) δήλωσε πως είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος ενώ το 38,8% (31) δήλωσε πως είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος.

Ως προς την περιφέρεια Α' Αθηνών, το 13,4% (17) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 3,1% (4) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 22,8% (29) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 44,1% (56) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια Β' Αθηνών, το 11,3% (24) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 3,8% (8) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 22,2% (47) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 50% (106) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια Α' Πειραιώς, το 6,5% (2) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 12,9% (4) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 16,1% (5) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 54,8% (17) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια Β' Πειραιώς, το 14,3% (6) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 2,4% (1) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 19% (8) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 52,4% (22) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια Υπολοίπου Αττικής, το 10,7% (8) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 8% (6) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το

26,7% (20) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 41,3% (31) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια Χανίων, το 11,5% (3) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 11,5% (3) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 26,9% (7) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 46,2% (12) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια Ρεθύμνου, το 0% απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 4% (1) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 32% (8) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 60% (15) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια Ηρακλείου, το 7,5% (4) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 3,8% (2) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 22,6% (12) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 52,8% (28) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια Λασιθίου, το 22,2% (6) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 3,7% (1) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 37% (10) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 29,6% (8) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια Α' Θεσσαλονίκης, το 7,4% (8) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 9,3% (10) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 25% (27) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 50% (54) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια Β' Θεσσαλονίκης, το 8,9% (7) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 10,1% (8) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 20,3% (16) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 48,1% (38) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, το 22% (11) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 6% (3) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 16% (8) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 42% (21) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, το 11,3% (6) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 5,7% (3) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 28,3% (15) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία

του κόμματος και τέλος, το 41,5% (22) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας, το 3,5% (2) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 5,3% (3) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 28,1% (16) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 42,1% (24) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια της Θράκης, το 20% (9) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 4,4% (2) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 24,4% (11) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 48,9% (22) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια της Ηπείρου, το 12,8% (10) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 5,1% (4) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 24,4% (19) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 53,8% (42) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, το 5,9% (2) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 2,9% (1) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 14,7% (5) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 58,8% (20) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια της Εύβοιας, το 12,5% (3) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 0% απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 29,2% (7) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 37,5% (9) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια της Θεσσαλίας, το 22,6% (14) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 8,1% (5) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 16,1% (10) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 37,1% (23) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια της Πελοποννήσου, το 10,2% (5) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 6,1% (3) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 22,4% (11) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 46,9% (23) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια των Ιόνιων Νήσων, το 8,7% (2) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 0% απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το

34,8% (8) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 56,5% (13) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

Ως προς την περιφέρεια των Νήσων Αιγαίου, το 14,3% (3) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι ο αρχηγός του κόμματος, το 4,8% (1) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι οι υποψήφιοι, το 8,6% (6) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος και τέλος, το 42,9% (9) απάντησε πως το πιο σημαντικό είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις.

6.6. Συμπεράσματα

Από την έρευνα διαπιστώσαμε τα εξής συμπεράσματα: Αρχικά, σχετικά τη στάση του κόμματος στα εθνικά θέματα οι περισσότεροι ερωτηθέντες απάντησαν ότι λαμβάνουν τον παράγοντα αυτόν υπόψη τους. Πιο συγκεκριμένα, ο παράγοντας της στάσης του κόμματος στα εθνικά ζητήματα διαπιστώσαμε ότι επηρεάζεται από το φύλο και την εκπαίδευση ενώ αντίστοιχα δεν επηρεάζεται από το επάγγελμα, την ηλικία και την περιφέρεια. Αξίζει να αναφέρουμε, ότι περισσότερο οι γυναίκες εμφανίζονται να λαμβάνουν υπόψη τους τη στάση του κόμματος στα εθνικά θέματα ενώ αντίστοιχα αναφορικά με το επάγγελμα, εμφανίζονται να λαμβάνουν υπόψη τους αυτόν τον παράγοντα περισσότερο οι γεωργοί/κτηνοτρόφοι, οι φοιτητές και οι συνταξιούχοι. Παρόλο που η περιφέρεια δεν επηρεάζει τον παράγοντα αυτόν, φαίνεται ότι οι περιφέρειες της Β΄ Θεσσαλονίκης, της Δυτικής Μακεδονίας και της Κεντρικής Μακεδονίας λαμβάνουν περισσότερο υπόψη τους τη στάση του κόμματος απέναντι στα εθνικά θέματα, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί στις εξελίξεις του Μακεδονικού ζητήματος.

Σχετικά με την ικανότητα του κόμματος να προσελκύσει ξένες επενδύσεις οι πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε ότι λαμβάνει υπόψη του την ικανότητα αυτή. Πιο συγκεκριμένα, ο παράγοντας της ικανότητας ξένων επενδύσεων διαπιστώσαμε ότι επηρεάζεται από το επάγγελμα και την ηλικία ενώ αντίστοιχα, δεν επηρεάζεται από το φύλο, την εκπαίδευση και την περιφέρεια. Ειδικότερα, διαπιστώσαμε ότι περισσότερο υπόψη την ικανότητα του κόμματος για προσέλκυση ξένων επενδύσεων λαμβάνουν οι συνταξιούχοι και όσοι ασχολούνται με τα οικιακά.

Αναφορικά, με τον παράγοντα της ιδεολογικής σύμπλευσης- ταύτισης με το κόμμα διαπιστώσαμε ότι περίπου οι μισοί ερωτηθέντες απάντησαν ότι τον λαμβάνουν υπόψη τους ενώ οι υπόλοιποι όχι. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει ότι πλέον οι εκλογείς δεν ψηφίζουν τόσο έντονα με ιδεολογικούς όρους αλλά με βάση τα διακυβεύματα και τα ζητήματα της εποχής και τη στάση του κόμματος απέναντι σε αυτά. Ειδικότερα, ο παράγοντας της ιδεολογικής σύμπλευσης διαπιστώσαμε

ότι επηρεάζεται από την ηλικία ωστόσο δεν επηρεάζεται από το φύλο, την εκπαίδευση, το επάγγελμα και την περιφέρεια.

Επιπρόσθετα, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε πως δεν θα ψήφιζε ένα κόμμα εξαιτίας προσωπικών υποχρεώσεων. Το γεγονός αυτό πιθανότατα οφείλεται στην παράλληλη κατάρρευση του δικομματισμού αλλά και του ανταποδοτικού συστήματος διαπλοκής, το οποίο κατακρίνουν οι ψηφοφόροι.

Ακόμη, αναφορικά με την υπόθεση σοβαρότητας του κόμματος, οι περισσότεροι ερωτηθέντες απάντησαν ότι ψηφίζουν ένα κόμμα καθώς στην αντίληψη τους είναι σοβαρό. Ειδικότερα, ο παράγοντας την σοβαρότητας ενός κόμματος διαπιστώσαμε ότι επηρεάζεται από το επάγγελμα και την ηλικία ενώ αντίστοιχα δεν επηρεάζεται από το φύλο, την εκπαίδευση και την περιφέρεια. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι ερωτηθέντες από όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης στην πλειοψηφία τους απάντησαν ότι λαμβάνουν την σοβαρότητα ενός κόμματος υπόψη τους.

Επιπλέον, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε πως δεν θα ψήφιζε ένα κόμμα προκειμένου να πάει κόντρα στο σύστημα. Ειδικότερα, ο παράγοντας της αντισυστημικής στάσης διαπιστώσαμε ότι επηρεάζεται από την εκπαίδευση και το επάγγελμα ωστόσο δεν επηρεάζεται από το φύλο και την περιφέρεια. Αξίζει να σημειωθεί, ότι περισσότερο υπόψη τους αυτόν τον παράγοντα λαμβάνουν όσοι ασχολούνται με τα οικιακά, οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι άνεργοι.

Τέλος, οι περισσότεροι ερωτηθέντες απάντησαν πως το πιο σημαντικό στοιχείο προκειμένου να ψηφίσουν ένα κόμμα συνιστά το πρόγραμμα και οι θέσεις του. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώσαμε ότι ο παράγοντας αυτός επηρεάζεται από το επάγγελμα και την ηλικία ενώ δεν επηρεάζεται από το φύλο και την περιφέρεια. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί για τους περισσότερους άνδρες όσο και για τις περισσότερες γυναίκες το πιο σημαντικό πράγμα είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος. Επίσης, τόσο στη βαθμίδα της στοιχειώδους, μέσης και της ανώτερης εκπαίδευσης οι πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε πως το πιο σημαντικό στοιχείο είναι το πρόγραμμα και οι θέσεις του κόμματος. Σε όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε πως θεωρεί πιο σημαντικό στοιχείο το πρόγραμμα και τις θέσεις ωστόσο, στην κατηγορία των γεωργών/κτηνοτρόφων η πλειοψηφία θεωρεί πιο σημαντικό στοιχείο είναι η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος.

Βιβλιογραφία

- Antunes, R. J. (2014, June 10). *Research Gate*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/242653736_Theoretical_models_of_voting_behaviour
- Caplan, B. (2006). *The Myth of the Rational Voter: Why Democracies Choose Bad Policies*. Princeton : University Press.
- Clogg, R. (2015). *Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας 1770-2013*. Αθήνα: Εκδόσεις Κάτοπτρο.
- Downs, A. (1957). *Οικονομική Θεωρία της Δημοκρατίας*. New York: Εκδόσεις Grosset & Dunlap.
- Evera, S. V. (2010). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Πολιτικής Επιστήμης*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- Hainsworth, P. (2004). *Η Ακδροδεξιά, Ιδεολογία, Πολιτική, Κόμματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Heberle, R. (1970). *From Democracy to Nazism*. New York : Grosset & Dunlap.
- Heywood, A. (2014). *Εισαγωγή στην πολιτική*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο Α.Ε.
- Holleran, M. (2018, February 16). *The New Republic*. Retrieved from <https://newrepublic.com/article/147102/opportunistic-rise-europes-far-right>
- Mayer, N. (2005). *Εκλογική συμπεριφορά, Ιστορικές Διαδρομές και Μοντέλα Ανάλυσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας.
- P. Lazarsfeld, B. B. (1944). *The People's Choice. How the Voter Makes up His Mind in a Presidential Campaign*. New York and London: Columbia University Press.
- Rod Hague, M. H. (2011). *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Sisk, T. D. (2017). *International Idea*. Retrieved from <http://www.idea.int:https://www.idea.int/gsod/files/IDEA-GSOD-2017-RESOURCE-GUIDE-ELECTIONS.pdf>
- Wildavsky, A. (1962). *Dixon-Yates: A study in Power Politics*. New Haven : Yale University Press.
- Βούλγαρης, Γ., & Νικολακόπουλος, Η. (2012). *Ο Διπλός Εκλογικός Σεισμός*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Γεωργιάδου, Β., & Καφέ, Α. (2018). *Εκλογική Συμπεριφορά*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Διαμαντόπουλος, Θ. (1993). *Το κομματικό φαινόμενο - Μορφές, συστήματα, οικογένειες κομμάτων*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κιλήρη, Ι. (2018, Οκτώβριος 14). *Newsbeast*. Retrieved from <https://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/4065775/o-chartis-tis-akrodexias-kai-toy-ethnikismoy-stin-eyropi#article-container>
- Μαρούτα, Μ. Π. (2012). *Πολιτική Συμπεριφορά*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Νικολακόπουλος, Η. (2001). *Η Καχεκτική Δημοκρατία, Κόμματα και Εκλογές, 1946-1967*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Παράρτημα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ 107. Ρέθυμνο 12-11-18. Εργαστήριο Κοινωνικής Στατιστικής και Πολιτικής Έρευνας του Π.Κ. Διευθυντής: Καθηγητής Β. Δαφέρμος.

Καλή σας μέρα. Στην τύχη σας πήρα, από το Εργαστήριο... Θα θέλαμε να σας κάνουμε 9 Ερωτήσεις, για επιστημονικούς και μόνο λόγους, για να κάνουμε την εργασία μας στο μάθημα της Στατιστικής. Θα είχατε την καλοσύνη και την υπομονή να μας απαντήσετε;

Θα πάρει το πολύ 6-7 λεπτά...

Telephone Number:..... Code_Questionnaire:..... Code_Interviewer:

Το πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο κι αν είναι αυτό, το ψηφίζετε:		
Q1.1 Για τη στάση του στα Εθνικά θέματα ;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.2 Γιατί μπορεί να προσελκύσει ξένες επενδύσεις;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.3 Γιατί ταυτίζεστε μαζί του ιδεολογικά ;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.4 Για λόγους προσωπικών υποχρεώσεων;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.5 Γιατί το θεωρείτε σοβαρό κόμμα;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.6 Για να πάτε κόντρα στο Σύστημα;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.7 Για άλλο λόγο, ποιό;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ

Q2. Τι είναι ποιο σημαντικό στην απόφασή σας για το Κόμμα αυτό; (Μια απάντηση παρακαλώ)

1= Ο αρχηγός του κόμματος; 2= Οι υποψήφιοι; 3= Η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος; 4=Το πρόγραμμα και οι θέσεις; 5=Άλλο (ποιο;).....

Θα θέλαμε τώρα να σας παρακαλέσουμε πολύ θερμά, για να κάνουμε σωστά την εργασία μας στο μάθημα της Στατιστικής, να μας απαντήσετε στην παρακάτω ερώτηση με τη μεγαλύτερη δυνατή διαθεσιμότητα:

=====

Q3. Ποιο Κόμμα είναι ποιο πιθανό ότι θα ψηφίζατε, αν σήμερα είχαμε Εκλογές;

1= ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ 2= ΣΥ.ΡΙΖ.Α. 3= ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ 4= Κ.Κ.Ε. 5= ΚΙΝΗΜΑ
ΑΛΛΑΓΗΣ/ΠΑΣΟΚ 6= ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ 7= ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΩΝ 8= ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ
ΕΛΛΗΝΕΣ 9=ΒΕΛΟΠΟΥΛΟΣ / ΑΛΛΗ ΛΥΣΗ

10=ΑΛΛΟ (Ποιο;

11= ΚΑΝΕΝΑ/ ΔΕΝ ΘΑ ΠΗΓΑΙΝΑ ΝΑ ΨΗΦΙΣΩ/ ΑΚΥΡΟ/ ΛΕΥΚΟ/ ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΣ

12= ΔΓ/ΔΑ

GENDER: 1=άνδρας 2=γυναίκα

EDUC: 1=Στοιχειώδης Εκπαίδευση 2= Μέση Εκπαίδευση 3=Ανώτερη /Ανώτατη

OCCUP: Τι δουλειά κάνετε; 1= Δημ. Υπάλληλος 2= Ιδιωτ. Υπάλληλος 3=
Ελευθ.Επαγγ. (τεχνίτης κ.τ.λ.) 4= Ελευθ.Επαγγ. (επιστήμονας) 5= Γεωργός/Κτηνοτρόφος
6= Φοιτητής 7= Συνταξιούχος 8= Οικιακά 9= Άνεργος

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ: (που ψηφίζετε): 1= Α' Αθηνών 2= Β' Αθηνών 3= Α' Πειραιώς 4= Β'
Πειραιώς 5= Υπόλοιπο Αττικής 6= Χανιά 7= Ρέθυμνο 8= Ηράκλειο 9= Λασιθι 10=
Άλλού πού;

AGE: Η ηλικία σας (περίπου): Σας ευχαριστούμε πολύ.

CALLS: (Αριθμός τηλεφωνημάτων που έκανες για βρεις 40 άτομα και να κλείσεις το φάκελό σου).... .. Εδώ τα ΣΧΟΛΙΑ σας παρακαλώ..... (Τι σας είπε ο Ερωτώμενος που έχει ξεχωριστή πολιτική σημασία.....)

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ 109. Ρέθυμνο 26-11-18. Εργαστήριο Κοινωνικής Στατιστικής και Πολιτικής Έρευνας του Π.Κ. Διευθυντής: Καθηγητής Β. Δαφέρμος

Καλή σας μέρα. Στην τύχη σας πήρα, από το Εργαστήριο... Θα θέλαμε να σας κάνουμε 9 Ερωτήσεις, για επιστημονικούς και μόνο λόγους, για να κάνουμε την εργασία μας στο μάθημα της Στατιστικής. Θα είχατε την καλοσύνη και την υπομονή να μας απαντήσετε; Θα πάρει το πολύ 6-7 λεπτά...

Telephone Number: Code_Questionnaire: Code_Interviewer:

Το πολιτικό Κόμμα που θα ψηφίσετε σε αυτές τις εκλογές, όποιο κι αν είναι αυτό, το ψηφίζετε:		
Q1.1 Για τη στάση του στα Εθνικά θέματα ;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.2 Γιατί μπορεί να προσελκύσει ξένες επενδύσεις;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.3 Γιατί ταυτίζεστε μαζί του ιδεολογικά ;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.4 Για λόγους προσωπικών υποχρεώσεων;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.5 Γιατί το θεωρείτε σοβαρό κόμμα;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.6 Για να πάτε κόντρα στο Σύστημα;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ
Q1.7 Για άλλο λόγο ποιό;	1=ΝΑΙ	2=ΟΧΙ

Q2. Τι είναι ποιο σημαντικό στην απόφασή σας για το Κόμμα αυτό; (μια απάντηση παρακαλώ)

1= Ο αρχηγός του κόμματος; 2= Οι υποψήφιοι; 3= Η γενική κοσμοθεωρία/ιδεολογία του κόμματος; 4=Το πρόγραμμα και οι θέσεις; 5=Άλλο (ποιο;).....

Θα θέλαμε τώρα να σας παρακαλέσουμε πολύ θερμά, για να κάνουμε σωστά την εργασία μας στο μάθημα της Στατιστικής, για να λειτουργήσουν οι στατιστικές μας διαδικασίες, να μας απαντήσετε στην παρακάτω ερώτηση με τη μεγαλύτερη δυνατή διαθεσιμότητα:

Q3. Ποιο Κόμμα είναι ποιο πιθανό ότι θα ψηφίζατε, αν σήμερα είχαμε Εκλογές;

1=ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ 2= ΣΥ.ΡΙΖ.Α. 3= ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ 4= Κ.Κ.Ε. 5= ΚΙΝΗΜΑ
ΑΛΛΑΓΗΣ/ΠΑΣΟΚ 6= ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ 7= ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΩΝ 8= ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ
ΕΛΛΗΝΕΣ 9= ΒΕΛΟΠΟΥΛΟΣ / ΑΛΛΗ ΛΥΣΗ

10= ΑΛΛΟ (Ποιο;

11= ΚΑΝΕΝΑ/ ΔΕΝ ΘΑ ΠΗΓΑΙΝΑ ΝΑ ΨΗΦΙΣΩ/ ΑΚΥΡΟ/ ΛΕΥΚΟ/ ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΣ

12=ΔΓ/ΔΑ

=====

GENDER: 1=άνδρας 2=γυναίκα

=====

EDUC: 1=Στοιχειώδης Εκπαίδευση 2= Μέση Εκπαίδευση 3=Ανώτερη /Ανώτατη

=====

OCCUP: Τι δουλειά κάνετε; 1=Δημ. Υπάλληλος 2=Ιδιωτ. Υπάλληλος 3=Ελευθ.Επαγγ.
(τεχνίτης κ.τ.λ.) 4= Ελευθ.Επαγγ. (επιστήμονας) 5= Γεωργός/Κτηνοτρόφος 6=Φοιτητής
7=Συνταξιούχος 8=Οικιακά 9=Άνεργος

=====

PERIFEREIA: (που ψηφίζετε) 11= Α΄Θεσ/νικης 12= Β΄Θεσ/νικης 13= Δυτικής Μακεδονίας
14= Κεντρικής Μακεδονίας 15= Ανατολική Μακεδονία 16= Θράκη 17=Ηπειρος 18=
Στερεά Ελλάδα 19= Εύβοια 20= Θεσσαλία 21= Πελοπόννησος 22= Ιόνια Νησιά 23= Νησιά
Αιγαίου 24= Αλλού, πού;

=====

AGE: Η ηλικία σας (περίπου): Σας ευχαριστούμε πολύ.

CALLS: (αριθμός τηλεφωνημάτων που έκανες για βρεις 40 άτομα και να κλείσεις το φάκελό σου)..... Εδώ τα ΣΧΟΛΙΑ σας παρακαλώ..... (Τι σας είπε ο Ερωτώμενος που έχει ξεχωριστή πολιτική σημασία.....)